

ΑΝΩΤΑΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ : ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΘΕΜΑ : «Η γυναίκα της υπαίθρου στην Ελλάδα σήμερα.
Η θέση και ο ρόλος της στην οικογένεια την εργασία
και την κοινωνία».

Σπουδάστριες:

ΚΑΛΟΠΗΤΑ ΒΑΓΙΑ
ΛΑΔΑ ΣΠΥΡΙΔΟΥΛΑ

Υπεύθυνη εκπαιδευτικός:

κ. ΓΑΪΤΑΝΗ ΡΕΓΓΙΝΑ

“Δεν γεννιέσαι γυναίκα... γίνεσαι.
Καμιά ψυχολογική, βιολογική ή
οικονομική μοίρα δεν προσδιορίζει τη
μορφή με την οποία παρουσιάζεται
σήμερα η γυναίκα στην Κοινωνία.
Είναι ο πολιτισμός στο σύνολό του
που παράγει αυτό το πλάσμα
σε αρσενικό και ευνούχο, που
ονομάζεται θηλυκό».

Σιμόν ντε Μπωβουάρ.

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Η εργασία αυτή δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί χωρίς την πολύτιμη συμπαράσταση και συμβολή όλων εκείνων που μας στήριξαν.

Αισθανόμαστε την ανάγκη να εκφράσουμε τις θερμές ευχαριστίες μας στην υπεύθυνη , καθηγήτρια εφαρμογών Κοινωνικής εργασίας , κ. Ρεγγίνα Γαϊτάνη που μας προσέφερε την καθοδήγησή της καθ' όλη την διάρκεια της συγγραφής της παρούσας μελέτης.

Τις άπειρες ευχαριστίες μας εκφράζουμε στην Γενική Γραμματέα του Κέντρου Γυναικών Υπαιθρου (ΚΕ.Γ.Υ) Μ.Μ Παβέλλα για την ενημέρωση που μας παρείχε στηριζόμενη σε υλικό του προσωπικού της αρχείου.

Τέλος ευχαριστούμε θερμά το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης και Έρευνας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μαγνησίας (Κ.Ε.Κ.Α.ΝΑ.Μ) καθώς και την Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων του Νομού Αχαΐας για την παραχώρηση των ερευνών που πραγματοποίησαν με θέμα «Η θέση της γυναίκας στην Ελληνική ύπαιθρο».

Π Ε Ρ Ι Λ Η Ψ Η

Στα επιμέρους κεφάλαια της παρούσας εργασίας παρουσιάζεται συνοπτικά η επικρατούσα σήμερα κατάσταση όσον αφορά την γυναίκα της υπαίθρου.

Το περιεχόμενο της χωρίζεται σε 7 κεφάλαια.

Το πρώτο κεφάλαιο περιλαμβάνει :

- ο Την εισαγωγή
- ο Το πρόβλημα
- ο Τον σκοπό της μελέτης
- ο Τους ορισμούς και τους εννοιολογικούς προσδιορισμούς που έχουν σχέση με τα υπό ανάπτυξη θέματα

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε για την ολοκλήρωση της συγκεκριμένης εργασίας , ενώ το τρίτο περιλαμβάνει την καταγραφή της εξέλιξης της θέσης και του ρόλου της γυναίκας στον χρόνο.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αρχικά γίνεται λόγος για τον ρόλο , την θέση και την πολύπλευρη συνεισφορά της γυναίκας της υπαίθρου στο αγροτικό νοικοκυριό και την οικογένεια και κατ' επέκταση στην Ελληνική Κοινωνία. Το δεύτερο μέρος του ίδιου κεφαλαίου , το οποίο είναι και εκτενέστερο αναφέρεται στην κοινωνική θέση ιδιαίτερα της αγρότισσας όσον αφορά τον μορφωτικό της επίπεδο σε σχέση με αυτό των ανδρών και στις δυνατότητες επαγγελματικής κατάρτισης κυρίως στον γεωργικό τομέα που έχει επιμεληθεί το Υπουργείο Γεωργίας. Εμπριέχεται επίσης συνοπτική περιγραφή της ισχύουσας νομοθεσίας σε ζητήματα αγροτικού τομέα , κοινωνικής ασφάλισης – συνταξιοδότησης , υγείας – περίθαλψης της αγρότισσας. Ακολουθεί αναφορά στα νομοθετικά μέτρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και την προσαρμογή αυτών στην Ελληνική νομοθεσία.

Το πέμπτο κεφάλαιο περιέχει θεματικές ενότητες που έχουν σχέση τόσο με την συμβολή των γυναικών στην ενδογενή ανάπτυξη , όσο και με την βελτίωση της οικονομικής τους θέσης. Γίνεται λόγος για τους τομείς επιχειρηματικής δράσης των γυναικών της υπαίθρου , την παρουσία τους στις μικρές επιχειρήσεις καθώς και για την στάση των νέων γυναικών απέναντι στις νέες εργασιακές προκλήσεις της υπαίθρου. Στην δεύτερη ενότητα του αυτού κεφαλαίου γίνεται συνοπτική αναφορά στην σχέση της Ελληνίδας αγρότισσας με την πολυδραστηριότητα ενώ στην επόμενη ενότητα περιγράφεται ο ρόλος και η θέση της στους Αγροτικούς συνεταιρισμούς. Ακολουθεί αναλυτική παρουσίαση της εξέλιξης , της έννοιας , των χαρακτηριστικών , των στόχων αλλά και της θέσης της γυναίκας της υπαίθρου στα προγράμματα του αγροτουρισμού.

Το έκτο κεφάλαιο περιλαμβάνει μελέτες για την θέση της γυναίκας της υπαίθρου στους Νομούς Μαγνησίας και Αχαΐας , ενώ το έβδομο κεφάλαιο περιέχει τα γενικά συμπεράσματα και τις προτάσεις. Ακολουθεί η βιβλιογραφία και το παράρτημα των πινάκων.

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

ΜΕΡΟΣ Ι

**ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ
ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΜΕΛΕΤΗΣ.****ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο**

- 1.1 Εισαγωγή. Σελ.6-7.
 1.2 Το πρόβλημα. Σελ.7-8.
 1.3 Σκοπός μελέτης. Σελ.8.
 1.4 Έννοιες - Ορισμοί – Εννοιολογικοί προσδιορισμοί. Σελ.8-9.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

- 2.1 Μεθοδολογία. Σελ.10.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

- 3.1 Βιβλιογραφική Ανασκόπηση. Σελ.11-17.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

- 4.1 Η θέση και ο ρόλος της γυναίκας της υπαίθρου στο νοικοκυριό και στην οικογένεια. Σελ.18-24.
 4.2 Η κοινωνική θέση της γυναίκας της υπαίθρου. Σελ.24.
 4.2.α Επίπεδο μόρφωσης και επαγγελματική κατάρτιση της γυναίκας της υπαίθρου. Σελ.24-30.
 4.2.β Η νομική θέση της γυναίκας της υπαίθρου στον αγροτικό τομέα. Σελ.30-39.
 4.2.γ Κοινωνική ασφάλιση – «συνταξιοδότηση», υγεία – περίθαλψη της αγρότισσας. Σελ.39-44.
 4.2.δ Ο ρόλος της αγρότισσας στην λήψη αποφάσεων – συμμετοχή στα κοινά. Σελ.45-47.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

- 5.1 Η ενδογενής ανάπτυξη της υπαίθρου και η γυναικεία απασχόληση. Σελ.48-49.
 5.1.α Τομείς επιχειρηματικής δράσης των γυναικών της υπαίθρου. Σελ.49-50.
 5.1.β Η παρουσία της Ελληνίδας γυναίκας της υπαίθρου σε μικρές επιχειρήσεις. Σελ.50-51.
 5.1.γ Η στάση των νέων γυναικών απέναντι στις εργασιακές προκλήσεις στην ύπαιθρο. Σελ.51-52.
 5.2 Η πολυδραστηριότητα και η Ελληνίδα αγρότισσα. Σελ.52-54.
 5.3 Η γυναίκα της υπαίθρου και οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί. Σελ.54-60.
 5.4 Ο Αγροτικός Τουρισμός και η γυναίκα της υπαίθρου. Σελ.60-66.

ΜΕΡΟΣ ΙΙ**ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο**

- 6.1 Μελέτη για την θέση της γυναίκας στον Νομό Μαγνησίας. Σελ.66-79.
6.2 Μελέτη για την θέση της γυναίκας στον Νομό Αχαΐας. Σελ.80-117.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

Συμπεράσματα – Προτάσεις. Σελ.118-119.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ Σελ.120.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 : Πίνακες Σελ.121-132.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Είναι γενικά αποδεκτό ότι σε όλες τις χώρες του κόσμου οι γυναίκες αποτελούν ένα σημαντικό δυναμικό και συμβάλλουν αποφασιστικά στην ανάπτυξη της χώρας τους. Όμως, το σοβαρό έργο της γυναίκας, ιδιαίτερα της γυναίκας της υπαίθρου, στους διάφορους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας και η συμβολή της στην οικογένεια, στην κοινωνία και την οικονομική ανάπτυξη δεν έχουν, όσο θα έπρεπε, αξιολογηθεί.

Οι γυναίκες της υπαίθρου στην Ελλάδα αποτελούν το ήμισυ περίπου του αγροτικού πληθυσμού και είναι ένα σημαντικό δυναμικό που συμμετέχει στην παραγωγική διαδικασία και την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

Στις εξελίξεις, οι οποίες πραγματοποιήθηκαν στο κοινωνικό και οικονομικό γίγνεσθαι του περασμένου αιώνα, πραγματοποιούνται σήμερα και αναμένονται στο μέλλον, οι γυναίκες με την θέση και τον ρόλο τους στην οικογένεια και την συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία, τόσο στον αγροτικό τομέα όσο και τους άλλους τομείς της κοινωνίας, έχουν συμβάλλει θετικά σε σημαντικό βαθμό στην αγροτική και εθνική οικονομία.

Τα τελευταία χρόνια ο ρόλος και η συμβολή της γυναίκας αγρότισσας στην γεωργική παραγωγή και στην οικονομική ανάπτυξη έχει αναγνωρισθεί στο πλαίσιο της αποκεντρωτικής και κοινωνικής πολιτικής. Αυτό οφείλεται στο ότι το κέντρο βάρους έχει μετατοπιστεί από τον τοπικό στον περιφερειακό χαρακτήρα της ανάπτυξης, καθώς και στην αναγνώριση ότι οι αγροτικές περιοχές πρέπει να διατηρηθούν με τρόπους που πρέπει να αναζητηθούν στο ενδογενές υλικό και το ανθρώπινο δυναμικό, πέρα από την στήριξη των τιμών.

Οι γυναίκες της υπαίθρου, ως εφεδρική εργατική δύναμη που αποζητά τρόπους απόδρασης από τον αθέατο και ανώνυμο χώρο του νοικοκυριού προς την επαγγελματική απασχόληση και κατοχύρωση συνιστούν δυναμικό κατάλληλο για την υποστήριξη πρωτοβουλιών που θα απευθύνονται στην διατήρηση, αξιοποίηση και ανάδειξη πολιτιστικής κληρονομιάς και της παραδοσιακής κουλτούρας, της οποίας ανέκαθεν αυτές και ο αγροτικός χώρος ήταν θεματοφύλακες.

Η γυναίκα είναι η ψυχή, ο μοχλός της οικογένειας και παράγοντας ανάπτυξης στις αγροτικές περιοχές. Είναι εταίρος και μέτοχος στην παραγωγική διαδικασία και στην τελική παραγωγή.

Στην χάραξη της αγροτικής πολιτικής θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι εμπειρίες, οι δυνατότητες αλλά και τα προβλήματα και οι ανάγκες των γυναικών στις αγροτικές περιοχές. Επίσης είναι απαραίτητη η αναγνώριση ισότητας ευκαιριών στον αγροτικό χώρο καθώς και ο ρόλος των γυναικών ως παραγόντων της τοπικής κοινωνίας και αγροτικής ανάπτυξης.

Ο περασμένος αιώνας μπορεί να χαρακτηριστεί από την προσπάθεια και τους αγώνες των γυναικών για την νομική ισότητα και κατοχύρωση των δικαιωμάτων της γυναίκας στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα. Διεθνείς οργανισμοί και εθνικές κυβερνήσεις πήραν αποφάσεις και προώθησαν ρυθμίσεις που επιβάλλουν την ισότητα. Προς αυτή την κατεύθυνση προσδοκάται ότι ο αιώνας που διατρέχουμε θα επιφέρει την προσαρμογή της νομοθεσίας και την αλλαγή της νοοτροπίας. Οι προοπτικές είναι καλές. Η συνεχής άνοδος του μορφωτικού και επαγγελματικού επιπέδου της γυναίκας και η νομοθετική κατοχύρωσή της ισότητας ευκαιριών θα έχουν ως αποτέλεσμα τη δυνατότητα πρωταγωνιστικού ρόλου των γυναικών σε όλους τους τομείς της ανθρώπινης δραστηριότητας.

Η εξέλιξη της απασχόλησης των γυναικών χαρακτηρίζεται από την συνεχή μείωση των απασχολούμενων στον πρωτογενή και δευτερογενή τομέα και την αύξηση της απασχόλησης στον τριτογενή τομέα. Με την συντελούμενη εξέλιξη της απασχόλησης και την παρεχόμενη ισότητα ευκαιριών σημαντική καθίσταται η θέση της γυναίκας πέρα από την οικογένεια και τις οικονομικές, κοινωνικές, πολιτιστικές και πολιτικές δομές της κοινωνίας

Στο διαμορφούμενο κοινωνικό πλαίσιο οι γυναίκες των αγροτικών περιοχών θα αντιμετωπίσουν προβλήματα , αλλά θα έχουν και νέες δυνατότητες και ευκαιρίες απασχόλησης πέρα από την οικογένεια.

1.2 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ.

Το κοινωνικό φαινόμενο που χαρακτηρίζει σήμερα την Ελληνική ύπαιθρο είναι το φαινόμενο της «αγροτικής πολυαπασχόλησης».

Με τον όρο αυτό νοείται ο συνδυασμός ενασχολήσεων των μελών της αγροτικής οικογένειας και κυρίως της γυναίκας , με περισσότερα του ενός αντικείμενα που ωστόσο έχουν μεταξύ τους μια εσωτερική σύνδεση. Τα αντικείμενα αυτά είναι οι αγροτικές εργασίες , το νοικοκυριό , η φροντίδα του συζύγου και των παιδιών και ακόμη , σε κάποιες απομακρυσμένες περιοχές, η παροχή ιατρικών υπηρεσιών (πρακτικές) .

Ο βασικός λόγος που υποχρεώνει την γυναίκα κυρίως στην «αγροτική πολυαπασχόληση» είναι η απουσία εργατικών χεριών στην ύπαιθρο , η έλλειψη έστω και στοιχειωδώς αυτού που λέμε «καταμερισμό εργασιών» , η γεωγραφική απομόνωση αλλά και η εποχικότητα της γεωργικής εργασίας.

Αυτό το κοινωνιολογικό φαινόμενο καταμαρτυρά πως η Ελληνίδα στην αγροτική περιφέρεια διαθέτει ικανότητες συνδυασμού ενασχολήσεων και ότι αναλαμβάνει και το πιστεύει , το πετυχαίνει και μάλιστα με τον καλύτερο δυνατό τρόπο.

Όμως φωτίζεται και μια άλλη πλευρά του όλου θέματος : Αυτή της περιθωριοποίησης της γυναίκας στο σπίτι (επάγγελμα «οικιακά») , ανυπαρξία επιλογών κατανάλωσης διαφορετικών από εκείνες του συζύγου,

ζώντας σε μια κατάσταση εξάρτησης από τον οικογενειακό προϋπολογισμό αλλά και αυτή της βιολογικής καταπόνησης της γυναίκας της υπαίθρου ως απόρροια των πολλών καθημερινών ενασχολήσεων.

Καθίσταται λοιπόν επιτακτική, όσο ποτέ άλλοτε, η ανάγκη μιας καλύτερης ποιότητας ζωής που αυτόματα παραπέμπει στην συστηματοποίηση του χρόνου της εργασίας και της αναζήτησης μιας συγκεκριμένης οικονομικά αμειβόμενης εργασίας.

1.3 ΣΚΟΠΟΣ ΜΕΛΕΤΗΣ.

Σκοπός αυτής της μελέτης είναι να προσεγγίσει και να παρουσιάσει την «πολυδιάστατη θέση της Ελληνίδας της υπαίθρου, το ρόλο και την συμβολή της στην ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών της χώρας». Ειδικότερα στόχος είναι η καταγραφή της εξέλιξης, η αναγνώριση και η ευρύτερη γνωστοποίηση της προσφοράς της Ελληνίδας της υπαίθρου, καθώς και η επισήμανση των νέων ρόλων, των αναγκών και της αποστολής της στη σύγχρονη κοινωνία.

1.4 ΕΝΝΟΙΕΣ – ΟΡΙΣΜΟΙ – ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΟΙ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΙ.

Γυναίκα της Υπαίθρου

Γυναίκα της υπαίθρου, για την παρούσα εργασία, είναι η γυναίκα που διαμένει στην ύπαιθρο (αγροτικές περιοχές) ανεξάρτητα από τον τομέα απασχόλησής της.

Αγρότισσες

Σύμφωνα με την μελέτη της επιτροπής των Ε.Κ το έτος 1994 με θέμα «Η συμβολή των γυναικών στην οικονομία και η κατάσταση τους στις αγροτικές περιοχές», για τις χώρες Κράτη Μέλη της Ε.Ε, ο ορισμός για τις αγρότισσες είναι: Αγρότισσες θεωρούνται όλες οι γυναίκες οι οποίες ζουν και / ή εργάζονται σε αγροτικές περιοχές. Αυτές δεν ταυτίζονται αποκλειστικά με τις γυναίκες γεωργούς.

Γεωργία

Είναι τομέας της οικονομίας που περιλαμβάνει τις δραστηριότητες των κλάδων οι οποίοι αποσκοπούν στην παραγωγή των γεωργικών προϊόντων όπως αυτά ορίζονται στο άρθρο 22 του Ν.997 / 79 «περί οργανώσεως των διοικητικών υπηρεσιών για την εφαρμογή της Συνθήκης Προσχωρήσεως κτλ», πλην αυτών της θαλάσσιας αλιείας και των δασών.

Απασχόληση στην γεωργία

Απασχόληση στην γεωργία είναι η εργασία για την επίτευξη οικονομικού αποτελέσματος, που προσφέρεται από φυσικό πρόσωπο συστηματικά:

- Χειρωνακτικής φύσεως στη δική του, ξένη γεωργική εκμετάλλευση και
- Διοικητικής ή διαχειριστικής φύσεως ή με την χρήση μηχανών στην δική του γεωργική εκμετάλλευση

Πολυδραστηριότητα – Αγροτική Πολυδραστηριότητα

Κατά την Μίχου , με το γενικότερο όρο πολυδραστηριότητα εννοούμε τον συνδυασμό δύο ή περισσότερων δραστηριοτήτων από μια οικονομική ή κοινωνική μονάδα , μέσα και έξω από αυτή , ώστε να εξασφαλισθεί η οικονομική λειτουργία και η ευημερία της. Με τον όρο αγροτική πολυδραστηριότητα εννοούμε τον συνδυασμό της γεωργικής δραστηριότητας με άλλο επάγγελμα ή παραγωγική δραστηριότητα σε επίπεδο νοικοκυριού ή εκμετάλλευσης (οικογενειακής ή συνεταιριστικής) . Ο όρος «αγροτική πολυδραστηριότητα» με την ευρεία έννοια καλύπτει ένα ευρύ φάσμα συνδυασμού δραστηριοτήτων που δεν περιλαμβάνουν αναγκαστικά πάντοτε τη γεωργική δραστηριότητα αλλά τον συνδυασμό διάφορων δραστηριοτήτων π.χ αγροτουρισμό , οικοτεχνίας κτλ.

Συνεταιρισμός

Κατά τον Ελληνικό Ιδρυτικό Νόμο 602 / 1915 «Περί Συνεταιρισμών» άρθρο 1^ο παράγραφος 1 , ο ορισμός του συνεταιρισμού έχει ως εξής : «Συνεταιρισμός είναι η εταιρία η οποία έχει κεφάλαιο μεταβλητό , αποτελείται από συνεταίρους των οποίων ο αριθμός είναι επίσης μεταβλητός και έχει σκοπό με την συνεργασία των συνεταίρων την προαγωγή της ιδιωτικής οικονομίας κάθε συνεταίρου»

Αστικός συνεταιρισμός

Σύμφωνα με τον Νόμο 1667 / 86 άρθρο 1 , παράγραφος 1 , ο ορισμός του Αστικού Συνεταιρισμού έχει ως εξής : «Αστικός συνεταιρισμός είναι η εκούσια ένωση προσώπων με οικονομικό σκοπό , η οποία χωρίς να αναπτύσσει δραστηριότητες αγροτικής οικονομίας , αποβλέπει ιδίως με την συνεργασία των μελών του και στην βελτίωση της ποιότητας ζωής τους , γενικά μέσα σε μια κοινή επιχείρηση»

Αγροτουρισμός

«Σύμφωνα με την Μίχου , η τουριστική εκείνη δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε χώρο μη αστικό από τους απασχολούμενους κύρια στην γεωργία , σε μικρές μονάδες οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής , με στόχο την δημιουργία συμπληρωματικού εισοδήματος στον τοπικό πληθυσμό, τόσο από την ενοίκιαση των καταλυμάτων στους τουρίστες , όσο και από την τροφοδοσία αυτών με προϊόντα τοπικής παραγωγής καθώς επίσης και προϊόντα συναφών δραστηριοτήτων (χειροτεχνίας – οικοτεχνίας) επιτοπίως παραγομένων».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Το ερέθισμα για την ενόχληση με το παρόν θέμα δόθηκε με την παρακολούθηση του συνεδρίου που πραγματοποιήθηκε στο Κολυμβάρι Χανίων , τον Μάιο του 2002 με θέμα «Παγκόσμια συνεργασία γυναικών» , στα πλαίσια της εκπαιδευτικής εκδρομής που πραγματοποίησε το ΤΕΙ Πατρών. Το Συνέδριο πραγματοποιήθηκε υπό την αιγίδα του Κέντρου Γυναικών Υπαίθρου (ΚΕ.Γ.Υ).

Για την προσέγγιση του θέματος έγινε επισκόπηση της σχετικής επιστημονικής βιβλιογραφίας και για το σκοπό αυτό έγιναν επισκέψεις στις εξής βιβλιοθήκες:

- @ Βιβλιοθήκη ΤΕΙ Πάτρας.
- @ Δημοτική Βιβλιοθήκη Πάτρας (Μαιζώνος).
- @ Παράρτημα Δημοτικής Βιβλιοθήκης Πάτρας (Φωκαίας).
- @ Δημοτική Βιβλιοθήκη Πύργου.
- @ Δημοτική Βιβλιοθήκη Βόλου.
- @ Δημοτική Βιβλιοθήκη Νέας Ιωνίας.

Ωστόσο πρέπει να τονιστεί ότι κατά την διάρκεια της συλλογής των στοιχείων υπήρξε ένα σημαντικό πρόβλημα. Αυτό ήταν η ύπαρξη ελάχιστων βιβλίων που να αναφέρονται στην σημερινή θέση και στον ρόλο των γυναικών της υπαίθρου. Για τον λόγο αυτό κρίθηκε απαραίτητο να εντοπιστούν και να χρησιμοποιηθούν στοιχεία μέσα από το διαδίκτυο (INTERNET).

Πιο συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία από τις ιστοσελίδες του :

- @ Κέντρου ερευνών για θέματα ισότητας (Κ.Ε.Θ.Ι) και της
- @ Γενικής Γραμματείας Ισότητας

Επιπρόσθετα κρίθηκε απαραίτητη και η επίσκεψη στο Κέντρο Γυναικών Υπαίθρου (ΚΕ.Γ.Υ) που βρίσκεται στην Οδό Λέκκα 12 στην Αθήνα , για την μελέτη πρακτικών των συνεδρίων που έχουν πραγματοποιηθεί για το συγκεκριμένο θέμα.

Τέλος , σημαντική θεωρήθηκε και η παράθεση πρόσφατων ερευνών για το συγκεκριμένο θέμα και για τον λόγο αυτό υπήρξε συνεργασία με φορείς όπως η Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Αχαΐας , καθώς και με το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης και Έρευνας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Μαγνησίας (Κ.Ε.Κ.Α.ΝΑ.Μ) που προσέφεραν σχετικές μελέτες , οι οποίες παρατίθενται στο 6^ο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3. 1 ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ Ιστορική Αναδρομή.

Σύμφωνα με την Ρούλα Κακλαμανάκη , μελετώντας κανείς τα ιστορικά κείμενα αλλά και τα προϊστορικά ντοκουμέντα από την αρχή της εποχής που ονομάζεται πολιτισμένη, βρίσκει τον άνδρα και την γυναίκα αντιμέτωπους , γεγονός που δεν τιμά διόλου το ανθρωπινό γένος. Δεν συναντούμε δηλαδή δύο βιολογικά είδη , που είναι φτιαγμένα από την φύση να λειτουργούν μαζί ισότιμα για ν' αναπαράγονται και να παράγουν ό,τι θα ικανοποιεί τις ανάγκες τους και ό,τι θα ομορφαίνει την ζωή τους. Να ερευνούν μαζί και ν' ανακαλύπτουν , να κατακτούν όλο και πιο πολύ τον μέσα τους και τον έξω κόσμο. Συναντούμε μια άλλη σχέση ανάμεσά τους , που βασικά θέλει τον άντρα κυρίαρχο και την γυναίκα υποταγμένη , λιγότερο ή περισσότερο , μέσα από τις χιλιάδες μορφές ατομικής και κοινωνικής έκφρασης , μέσα από τις χιλιάδες καταστάσεις κοινωνικής συμπεριφοράς και δεοντολογίας.

Η επικράτηση της πατριαρχίας , που κάνει τον άντρα κύριο και αφέντη του σπιτιού, διαχειριστή των δημοσίων υποθέσεων και προνομιούχο των απολαύσεων της ζωής , είναι μια εκδήλωση των ανταγωνιστικών τάσεων, που ενισχύθηκαν από τις διάφορες συγκυρίες της κοινωνικής ζωής και των συνθηκών , που επικράτησαν στις σχέσεις της παραγωγής , από τις οποίες καθορίστηκαν οι διαπροσωπικές σχέσεις.

Ο άντρας και η γυναίκα , αν και δεν βαδίσανε ενωμένοι στην ανάπτυξη του πολιτισμού , δεν έφτασαν ποτέ στη ρήξη.

Κατά καιρούς υπήρξαν γυναίκες που επιβλήθηκαν , ως σύμπτωμα μιας περιστασιακής δύναμης , κυρίως μέσα στους κόλπους των προνομιούχων τάξεων , η γενική εικόνα δεν αλλάζει καθόλου , ούτε επηρεάζεται απ' αυτήν την εξαίρεση. Πρόκειται μόνο για ένα παιχνίδι ρόλων που αποτελεί ένδειξη του τρόπου με τον οποίο εκφράζεται η δύναμη της ιθύνουσας τάξης , πάνω στο καταπιεζόμενο πλήθος. Το γυναικείο φύλο δεν αναδείχθηκε με τον τρόπο αυτό , σε δύναμη κυριαρχική και η κοινωνία δεν έχασε το χαρακτήρα της ανδροκρατικής μορφής της.

Συγκεκριμένα στην αρχαιότητα η γυναίκα ήταν προορισμένη να φροντίζει το σπίτι και τα παιδιά , με μια ακτίνα δράσης από την κάμαρα και την αυλή του σπιτιού της ως το χωράφι για την συλλογή των καρπών, ανάλογα με την κοινωνική της τάξη. Η θέση της βρισκόταν στην οικογένεια , κάτω από την κυριαρχία του άντρα, χωρίς συμμετοχή στο δημόσιο βίο και χωρίς δικαιώματα στην ανάπτυξη της προσωπικότητάς της και την διεκδίκηση μιας θέσης στην κοινωνία , πέρα από την θέση της μητέρας και της συζύγου. Αλλά και μέσα στην οικογένεια , η θέση της γυναίκας ήταν κατώτερη και υποκειμένη στην εξουσία του άντρα – συζύγου και , στην ανάγκη , κάποιου από τους συγγενείς, αδελφού ή θείου. Η μόνη εξουσία που διέθετε , όταν διέθετε , η γυναίκα ήταν εξουσία πάνω σε άλλες γυναίκες , τις κόρες. Στην αρχαία Ελλάδα, και

ιδιαίτερα στην Αττική, μοναδικός φορέας δικαιωμάτων συμμετοχής, στα κέντρα λήψης αποφάσεων για τα κοινά, ήταν ο άντρας. Ως αρχηγός της οικογένειας, είχε κάτω από την απόλυτη εξουσία του τη σύζυγο και τα παιδιά του, τα αγόρια μέχρι την ενηλικίωσή τους και τα κορίτσια μέχρι τον γάμο τους και την αλλαγή του αφέντη. Προορισμός της γυναίκας ήταν η τεκνογονία για την εξασφάλιση της διαδοχής στην πατρική κυριαρχία (περιουσία, όνομα, κοινωνική θέση). Η γνησιότητα των παιδιών ήταν η βασικότερη οικογενειακή αξία και ο μοναδικός προορισμός της γυναίκας. Για να προστατέψει αυτή την αξία κλεινόταν στο σπίτι, μακριά από τα μάτια του κόσμου και τους πειρασμούς της σάρκας. Επόμενο αυτής της κατάστασης ήταν η σκληρή τιμωρία της μοιχείας των γυναικών.

Πριν από τον 8^ο αιώνα Π.Χ οι γυναίκες, όλων ίσως των τάξεων, δούλευαν στο σπίτι και τα χωράφια. Ο άντρας τις υπολόγιζε στα περιουσιακά του στοιχεία και τις πηγές των οικονομικών του εσόδων. Αργότερα, στην δουλοκτητική κοινωνία, η γυναίκα έπαψε να έχει ανάλογη αξία, οι όροι αντιστράφηκαν. Ο πατέρας έδινε προίκα στον σύζυγο για αντάλλαγμα στα βάρη του γάμου.

Η γυναίκα, ως σύζυγος κλεισμένη μέσα στο σπίτι και στερημένη από κάθε δυνατότητα ανανέωσης και ανάπτυξης της προσωπικότητάς της, γινότανε γρήγορα άχαρη και πληκτική. Έτσι, η τάση του άντρα να βρει απολαύσεις έξω από το σπίτι και, παράλληλα, οι πολυποίικιλες καταπιέσεις της γυναίκας, άλλοτε οικονομικές και άλλοτε ψυχολογικές, ευνόησαν την ανάπτυξη της πορνείας. Η γυναίκα, φτωχή παλλακίδα ή πλούσια ωραία και μορφωμένη εταιρά, ξέφευγε από τον κανονικό ρυθμό της κοινωνικής ζωής, αλλά έβρισκε ένα είδος ελευθερίας που της έλειπε.

Γενικά οι αρχαίοι κλασικοί φιλόσοφοι και, γενικότερα, οι αρχαίοι συγγραφείς θεωρούσαν την γυναίκα από την φύση της κατώτερη και δικαιολογούσαν το καθεστώς των διακρίσεων. Ο Σωκράτης υποστήριζε ότι δεν έχει τις ίδιες ιδιότητες με τον άντρα και πρέπει να υποτάσσεται σ' αυτόν.

Κάπως διαφορετικά ήταν τα πράγματα στην Σπάρτη. Ο στρατιωτικός της χαρακτήρας και προπαντός το καθεστώς της κοινοκτημοσύνης δεν μπορούσαν παρά να επιδράσουν στην θέση της γυναίκας. Αν και κατώτερη από τον άντρα, η Σπαρτιάτισσα κυκλοφορούσε άνετα στην πόλη, συμμετείχε στα γυμνάσια, συναλλασσόταν και διαχειριζόταν την περιουσία της και τα εισοδήματα της οικογένειας, επειδή εκείνος έπρεπε να μένει ελεύθερος και απερίσπαστος στις στρατιωτικές του απασχολήσεις.

Στην Ρώμη, επίσης η γυναίκα έμεινε κάτω από την εξουσία του συζύγου της που ασκούσε την εξουσία του στα παιδιά και στην γυναίκα, η οποία δεν είχε κανένα ατομικό ή κοινωνικό δικαίωμα. Αργότερα, στην αυτοκρατορική περίοδο, που η γυναίκα μορφωνόταν και έπαιρνε μέρος στις συζητήσεις για τα κοινά, εξακολουθούσε να παραμένει άμεσα εξαρτημένη από τον άντρα. Στο βαθμό όμως, που επέτρεπαν οι συνθήκες της εποχής, η γυναίκα της ιθύνουσας τάξης ανέπτυξε δραστηριότητες ανάλογες με εκείνες του άντρα, μιμήθηκε τις αρνητικές πλευρές του χαρακτήρα του και διέπρεψε στα εγκλήματα και τις μηχανορραφίες.

Η θέση της γυναίκας στο Βυζάντιο ήταν πολύ ιδιόρρυθμη , γιατί βασιζόταν σε δύο διαμετρικά αντίθετα αλλά , στην περίπτωση της , συγκλίνοντα συστήματα: στο Ρωμαϊκό δίκαιο με την υπεξουσιότητα και στην Χριστιανική Θρησκεία με την θεοκρατική αρετή και τον ασκητισμό , τα οποία επιβάλλονταν εύκολα στα υπεξούσια άτομα : όπως οι γυναίκες , τα παιδιά και οι φτωχότερες τάξεις. Η απειρία , η άγνοια και η ανάγκη συμβαδίζουν πάντα με τον φόβο του Θεού και των δυνατών.

Η αφοσίωση στην οικογένεια και την θρησκεία , η φιλανθρωπία , η παρθενιά, η σιωπή και η ανοχή είναι όχι μόνο τα όρια δράσης , αλλά και τα κοσμήματα της τέλειας γυναίκας και συζύγου.

Στο ενεργητικό του Χριστιανισμού θα πρέπει να σημειώσουμε την κατάκτηση ενός σπουδαίου γυναικείου δικαιώματος : την συναίνεση της γυναίκας στον γάμο , τουλάχιστον τυπικά , με την νομική καθιέρωση της.

Η ζωή της Βυζαντινής , γενικότερα , είχε μεγάλη διαφορά στις πλούσιες και τις φτωχές , όπως σε όλους τους τόπους και σε όλες τις εποχές. Η φτωχιά δούλευε σκληρά στο σπίτι και τις κατώτερες εξωτερικές δουλειές , μεγάλωνε τα παιδιά και περιποιόταν τον άντρα της και τα πεθερικά της. Η πλούσια , αντίθετα , έκανε έντονη κοσμική ζωή , αναλισκοταν στο ντύσιμο και τα λούσα , παραμερίζοντας και υπερνικώντας ακόμα και την πιο σκληρή αντίδραση της εκκλησίας. Οι πολιτικές συνθήκες την ανάδειξαν ακόμη και αυτοκρατόρισα με πλούσια δράση , ανάλογη των αντρών , που έγιναν υποτελείς της και υποχρεώθηκαν να ξεχάσουν τις θεωρίες και τις αρχές τους.

Κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας η γυναίκα, ως σύζυγος και μητέρα μένει βασικά στο σπίτι , ωστόσο , βρίσκουμε την γυναίκα και έξω από το σπίτι , να βοηθά σε γεωργικές δουλειές , αλλά και σε πιο βαριές , ιδιαίτερα στην Πελοπόννησο , και σε ποιμαντικές ασχολίες στις ορεινές περιοχές.

Στα χρόνια της σκλαβιάς η γυναίκα αντιστάθηκε με πράξεις αυτοθυσίας στον ξένο κατακτητή , διατήρησε την Ελληνική παράδοση και κατάφερε να αλλάξει την θέση της στις συνειδήσεις των αντρών που την τιμούσαν και την υπολόγιζαν. Στην Επανάσταση του 1821 η Ελληνίδα πήρε μέρος ως αγωνίστρια , και καπετάνισσα ακόμη, και η μορφή της δεν λείπει από το πάνθεο των ηρώων.

Με την ίδρυση του Ελληνικού κράτους το 1832 , η γυναίκα βρέθηκε πιο ώριμη και απελευθερωμένη , αλλά διόλου ισότιμη με τον άντρα. Τυπικά , καθελώθηκε κάτω από τους θεσμούς του Βυζαντινορωμαϊκού δικαίου , που μεταφυτεύτηκε , κατά βάση , στο δίκαιο του νέου κράτους. Και ουσιαστικά έμεινε πάντα η ίδια γυναίκα στην υπηρεσία του νοικοκυριού , των παιδιών και του συζύγου , που ήταν ο μόνος αρμόδιος για κοινωνική και πολιτική δραστηριότητα και ο κύριος μοχλός στη διαδικασία της παραγωγής.

Σύμφωνα με τη Μαριέλλα Χρηστέα Δουμάνη στο παραδοσιακό αγροτικό περιβάλλον οι ρόλοι του άντρα και της γυναίκας ήταν τελείως διαφορετικοί, αλλά συμπληρωματικοί. Το σπίτι ήταν το βασίλειο της γυναίκας, η ευθύνη της ήταν να φροντίζει τις φυσικές και συναισθηματικές ανάγκες της οικογένειάς της. Ο ρόλος της ήταν συντονιστικός και συνδετικός. Η γυναίκα ήταν το σύμβολο της αγάπης που έδενε την οικογένεια. Η θέση του άντρα ήταν έξω από το σπίτι, στην κοινότητα, όπου αγωνιζόταν για να θρέψει την γυναίκα και τα παιδιά του, να εξασφαλίσει τα συμφέροντά τους, να τους προστατεύσει από επιθέσεις και να εκπροσωπήσει ευπρόσωπα την οικογένειά του στον έξω κόσμο.

Σε μια σχέση πλήρους αλληλεξάρτησης, όπως αυτή που υπήρχε ανάμεσα στον άντρα και την γυναίκα στο πλαίσιο της συνεργατικής οικογένειας, παρ' όλη την πολύ υποταγμένη στάση που τηρούσε η γυναίκα απέναντι στον άντρα της, η συμβολή της στην επιβίωση της οικογένειας ήταν πάρα πολύ σημαντική ώστε να θεωρηθεί δευτερεύουσα.

Μέχρις ότου παντρευτεί η νέα γυναίκα ζούσε στο πατρικό της σπίτι όπου η κάθε της κίνηση ήταν ενταγμένη στο πλαίσιο του σπιτικού όπως το είχε οργανώσει η μητέρα της. Η «σωστή κόρη» ήταν πριν από όλα «υπάκουη», δηλαδή έκανε αυτό που της ζητούσε η μητέρα της και αυτό που έπρεπε ώστε να την βοηθάει στην διαχείριση του σπιτικού. Όταν παντρευόταν, η νεαρή νύφη πήγαινε στην οικογένεια του άντρα της και εκεί έπρεπε να κάνει κάθε προσπάθεια ώστε να ενταχθεί στην τάξη πραγμάτων όπως την όριζε η πεθερά της. Ο ρόλος της νύφης στην καινούργια της οικογένεια ήταν πολύ ασήμαντος και υποδεέστερος όλων των άλλων μελών. Η παρουσία της μετρούσε ανάλογα με την σκληρή χειρωνακτική εργασία που μπορούσε να προσφέρει.

Μετά την γέννηση του πρώτου παιδιού η θέση της παραδοσιακής γυναίκας άλλαζε σημαντικά. Η αλλαγή αυτή ήταν ιδιαίτερα μεγάλη. Με την άφιξη του μωρού η στάση όλης της οικογένειας από απλή ανοχή μετατρέπεται σε παραδοχή και τρυφερότητα για την μητέρα του μικρού τους απογόνου. Η φροντίδα του μωρού ήταν αποκλειστική ευθύνη της μητέρας και, για να το θηλάσει, έπρεπε να ασχολείται πολύ λιγότερο με τις βαριές δουλειές του σπιτιού. Αλλά και ο σύζυγος φερόταν διαφορετικά την νέα μητέρα. Μπορούσε να της μιλάει πιο ελεύθερα μπροστά στην οικογένεια και παρουσία του, κανένα μέλος της οικογένειας δεν είχε πια δικαίωμα να την διατάζει και ακόμα λιγότερο να την παρατηρεί και να την μαλώνει. Στην ουσία η μητρότητα σήμαινε για την παραδοσιακή γυναίκα ότι έπαυε πια να είναι ένα ασήμαντο «αντικείμενο» και έπαιρνε την θέση του σημαίνοντος ατόμου.

Η πολύ χαμηλή θέση της γυναίκας στον παραδοσιακό Ελληνικό χώρο και η εξιδανίκευση της μητρότητας είχαν άμεση σχέση με την σημασία που δινόταν στα παιδιά και στην οικογένεια.

Η σχέση ανάμεσα στους συζύγους δεν είχε ούτε πολύ οικειότητα ούτε αμοιβαιότητα. Ανάμεσά τους δηλαδή δεν υπήρχε μια στενή συναισθηματική ανταλλαγή ώστε να μπορούν να εκφράζουν τα συναισθήματά τους και να δείχνουν τρυφερότητα ο ένας στον άλλο. Ο άντρας είχε από την γυναίκα του φροντίδα , υποστήριξη και κάθε λογής εξυπηρετήσεις. Αλλά η γυναίκα δεν ζητούσε ποτέ από τον άντρα της να την φροντίσει και να της συμπαρασταθεί. Τις δικές του συναισθηματικές ανάγκες τις κάλυπταν οι άλλες γυναίκες και όχι ο άντρας. Ο ρόλος της γυναίκας ως συντονιστή δεν της επέτρεπε να εκφράζει τις δικές της επιθυμίες , ιδιοτροπίες και προτιμήσεις. Όφειλε να είναι ενήμερη και συντονισμένη με τις ανάγκες και επιθυμίες των άλλων , χωρίς όμως να αφήνει τις δικές της ανάγκες να παρεμβαίνουν στην εκτέλεση του έργου.

Η ιδιαιτερότητα της οικογένειας σε σχέση με τις άλλες οικογένειες στην Κοινότητα ορίζονταν από την προσωπικότητα του αρχηγού της. Αυτός αντιπροσώπευε την οικογένεια στον έξω κόσμο , τα δικά του επιτεύγματα καθόριζαν την κοινωνική θέση της οικογένειας. Η φήμη της παλικαριάς και της γενναιότητάς του , εμπόδιζαν τους αντιπάλους του να προσβάλλουν τις γυναίκες της οικογένειάς του και να κλέψουν τα υπάρχοντά του. Οι γυναίκες ήταν γνωστές στο χωριό μόνο με το όνομα του άντρα τους.

Η γυναίκα για να εξασφαλίσει για τον εαυτό της και τα παιδιά της την καλύτερη δυνατή εκπροσώπηση στην Κοινότητα , έπρεπε να ενισχύσει την φήμη του άντρα της με κάθε τρόπο. Για να τον εμφανίσει ως δυνατό και άγριο , του φερόταν δημόσια με υποταγή και σεβασμό. Περπατούσε πάντα μερικά βήματα πίσω του , σιωπηλή και έτοιμη να εκτελέσει τις εντολές που της έδινε σε δυνατό και απότομο τόνο, γιατί με αυτόν τον τρόπο αποδείκνυε ότι το σπίτι της είχε κύρη και αφέντη.

Μέσα στους τέσσερις τοίχους του σπιτιού τους η στάση της γυναίκας απέναντι στον άντρα ήταν κυρίως υποστηρικτική. Η υποστηρικτική στάση άλλαζε και γινόταν φροντίδα για το τροφή, για τα ρούχα του και για την ψυχική του διάθεση. Όχι μόνο τον άκουγε προσεκτικά να της διηγείται τις προβληματισμούς του αλλά και τις συζητούσε μαζί του. Στα παιδιά καλλιεργούσε συστηματικά τη αγάπη και τον σεβασμό προς τον πατέρα τους και καμάρωνε όταν τους έβλεπε να έχουν στενή , τρυφερή σχέση.

Ο δεσμός που ένωνε τον άντρα με την γυναίκα , αν και δεν στηριζόταν στην στενή επαφή , παρ' όλα αυτά βασιζόταν σε βαθιά παραδοχή και αλληλεξάρτηση. Ο άντρας βασιζόταν στη γυναίκα για να του μεγαλώσει τα παιδιά , που θα έδιναν νόημα και ελπίδα στην ζωή του και προστασία στα γηρατειά του , ενώ η γυναίκα βασιζόταν στον άντρα της για την εξασφάλιση υλικών αγαθών, την προστασία και την κοινωνική της θέση.

Στη συλλογική διαχείριση της οικογενειακής περιουσίας οι ανάγκες όλων των μελών λαμβάνονταν υπόψη , αλλά ο άντρας κάθε πυρηνικής μονάδας αντιπροσώπευε και διαπραγματευόταν τα συμφέροντα της γυναίκας και των παιδιών του. Η συμβολή του άντρα στον οικογενειακό προϋπολογισμό είχε αντίκρισμα στην θέση της γυναίκας μέσα στην οικογένεια και μέσα στην

κοινότητα. Αν μια νέα γυναίκα έμενε χήρα , έπρεπε να βασίζεται στους συγγενείς της για την επιβίωσή της . Έπρεπε να κλείσει το δικό της σπίτι και να πάει να μείνει με τα πεθερικά της για προστασία.

Η στενή καθημερινή επαφή που είχαν οι γυναίκες στο χωριό , τους επέτρεπε να βρίσκουν στην γυναικεία συντροφιά όλη την οικειότητα και την συναισθηματική ένταση που έλειπε από την σχέση τους με τον άντρα τους. Τα σπίτια που ήταν κολλητά το ένα στο άλλο , η καθημερινή ρουτίνα που ήταν για όλες η ίδια , πολλές δουλειές που γινόταν συλλογικά και ιδίως τα κοινά οικονομικά συμφέροντα , διευκόλυναν εξαιρετικά την στενή επαφή ανάμεσα στις γυναίκες. Παρ' όλη αυτή την στενή επαφή , τους κοινωνικούς και συναισθηματικούς δεσμούς , την καθημερινή συνεργασία και τα κοινά συμφέροντα που τις ένωναν , η καθεμία λειτουργούσε σαν ένα ξεχωριστό πρόσωπο και δεν αποτελούσαν όλες μαζί ένα σύνολο , μια ομάδα. Η στενή συνεργασία και η απεριόριστη αλληλοϋποστήριξη που είχαν οι γυναίκες μεταξύ τους δεν απέκλειε ούτε κάποια ελεγχόμενη άμιλλα , ούτε το κουτσομπολιό , την κριτική , τις προσωπικές διαφορές και τις κάποιες διαμάχες. Παρ' όλο που κάθε γυναίκα είχε απόλυτη ευθύνη για τον τρόπο που διεύθυνε το νοικοκυριό της , η συμπεριφορά της επηρεαζόταν άμεσα και έμμεσα από την γνώμη των άλλων , τα ενδεχόμενα σχόλιά τους και το παράδειγμά τους.

Η στενή επαφή ανάμεσα στις γυναίκες και η συνεχής τους απασχόληση με την συμπεριφορά των άλλων , τελικά οδηγούσε σε μια ομοιογένεια στην συμπεριφορά τους' επιπλέον τους έδινε μια επιβεβαίωση ότι αυτό που έκαναν ήταν το σωστό , εφόσον το ίδιο έκαναν και οι άλλοι , ενώ ταυτόχρονα τους έδινε ένα ακόμα κίνητρο να προσπαθούν να κάνουν το καλύτερο που μπορούσαν κάθε φορά.

Οι γυναίκες του χωριού ζούσαν σε μια ανθρωποκεντρική κοινωνία , όπου η αλληλεξάρτηση ήταν ο ακρογωνιαίος λίθος στον οποίο στηριζόταν όλη η κοινωνική και οικονομική δομή , ενώ οι στενές διαπροσωπικές σχέσεις ήταν απαραίτητη προϋπόθεση της αλληλεξαρτησίας . Η ζωή ήταν έτσι οργανωμένη ώστε να εκπαιδεύονται συνέχεια προς αυτήν την κατεύθυνση. Για την μητέρα, ιδιαίτερα, το απαραίτητο πλαίσιο όπου μπορούσε να αναπτύσσει και να βελτιώνει συνέχεια τις ικανότητές της για διαπροσωπικές σχέσεις ήταν η ομάδα των γυναικών , συγγενών και δικών.

Σύμφωνα πάλι με την Ρούλα Κακλαμανάκη , οι ουσιαστικές κατακτήσεις των γυναικών στον κοινωνικό στίβο ξεκινούν με την κινητοποίηση των ίδιων των γυναικών στο τέλος του 18^{ου} αιώνα , οι λίγες μορφωμένες και μαχητικές γυναίκες . Ένα , δειλό και περιορισμένο , κίνημα άρχισε να απλώνεται και να πιάνει ρίζες τον 19^ο αιώνα , για να μαζικοποιηθεί οριστικά τον 20ο αιώνα , με την γενικότερη ανάπτυξη των προοδευτικών κινήματων.

Από το τέλος του 19^{ου} αιώνα , αρχίζει η γυναίκα σε όλον τον κόσμο να εισβάλλει στα «αντρικά» επαγγέλματα και στις επιστήμες , να αποκτά το δικαίωμα της ψήφου και να προωθείται στα δημόσια αξιώματα , ακόμα και στα ανώτατα κυβερνητικά.

Η νέα νομική κατάσταση , ως προς την θέση των γυναικών , βρίσκεται κοντά στις κοινωνικές εξελίξεις , που έφερε η ανάπτυξη του κεφαλαιοκρατικού συστήματος από τις αρχές του 18^{ου} αιώνα. Η βιομηχανική επανάσταση και γενικότερα η πρόοδος στον τομέα της τεχνικής , άλλαξαν τις μεθόδους παραγωγής και την θέση της γυναίκας μέσα σ' αυτήν. Η γυναίκα του λαού αναγκάστηκε να βγει έξω από το σπίτι της και να σπάσει τον κλοιό της παραδοσιακής γυναικείας δουλειάς. Η εργασία την απομάκρυνε από την θρησκοληψία και την ανεπιφύλακτη υποταγή. Έτσι άρχισε να προβληματίζεται, να πολιτικοποιείται και να οργανώνεται συνδικαλιστικά.

Οι πρώτες γυναικείες οργανώσεις με πλατιά βάση , αυτές που απευθύνονται σ' όλες τις γυναίκες και όχι μόνο σε μια μερίδα «εκλεκτών , μορφωμένων και προοδευτικών» γυναικών , άρχισαν να ιδρύονται μετά την απελευθέρωση. Η πρώτη ανάλογη οργάνωση υπήρξε η «Πανελλήνια Ένωση Γυναικών» που συμμετείχε με αντιπροσωπεία της στο Συνέδριο της Παγκόσμιας Δημοκρατικής Ομοσπονδίας Γυναικών , το Δεκέμβρη του 1945 και συνυπέγραψε την ιδρυτική της πράξη . Στην συνέχεια ιδρύθηκαν πολλοί σύλλογοι , στις περισσότερες από τις επαρχιακές πόλεις , με πλατιά απήχηση και συμμετοχή γυναικών απ' όλες τις τάξεις.

Μετά το 1974 , το γυναικείο κίνημα παρουσιάζει έντονη δραστηριοποίηση , αμφισβητεί πολλές κοινωνικές δομές , ερευνά , συζητά νέες αξίες και βλέπει από μια άλλη σκοπιά την λύση των κοινωνικών προβλημάτων. Σημαντικό είναι το γεγονός ότι η γυναίκα σήμερα στην Ελλάδα δεν περιορίζεται στο σπίτι, προσπαθεί να γνωρίσει τον εαυτό της και τους άλλους. Αναρωτιέται και συζητά , συνεισφέροντας σ' έναν αγώνα πολυσύνθετο. Απαιτεί να την σέβονται ως άτομο , επιβάλλεται ως παρουσία. Αγωνίζεται για την ισοτιμία της με τον άντρα , στοχεύοντας την αλλαγή του τρόπου ζωής και την ριζική εξαφάνιση των στοιχείων που συντηρούν την άνιση μεταχείρισή της και την κοινωνική της υποτίμηση.

Στα επόμενα κεφάλαια πραγματοποιείται προσπάθεια διεξοδικότερης αναφοράς για την σύγχρονη γυναίκα αγρότισσα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

4.1 Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ ΣΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Διεθνώς αναγνωρίζεται η συμβολή της γυναίκας της υπαίθρου στην πρόοδο και στην ανάπτυξη του χώρου μέσα στον οποίο ζει , κινείται και εργάζεται.

Ζει σε μια μεταβατική περίοδο που από μέρα σε μέρα δέχεται αλλαγές. Η ταχύτερη τεχνολογική εξέλιξη που χαρακτηρίζει την εποχή που διανύουμε καθώς και η εκμηχάνιση της γεωργίας και η εκβιομηχανοποίηση ευθύνονται σε έναν μεγάλο βαθμό για τις αλληπάλληλες επιδράσεις στο κοινωνικό – οικονομικό περιβάλλον μέσα στο οποίο βιώνει.

Ο ρόλος της είναι πολυδιάστατος. Η γυναίκα της υπαίθρου είναι η νοικοκυρά, η σύζυγος , η μητέρα , η κόρη και η αδελφή αλλά και η αγρότισσα που εργάζεται στην αγροτική εκμετάλλευση και που λαμβάνει ενεργό μέρος στις αποφάσεις και στην διαχείριση του νοικοκυριού.

Συγκρίνοντας τις σημερινές συνθήκες εργασίας στον σπίτι και στον αγρό, με εκείνες που ίσχυαν παλιότερα, μπορεί κανείς να διαπιστώσει τεράστιες αλλαγές που σαν αποτέλεσμα έχουν την άνοδο του βιοτικού επιπέδου της αγροτικής οικογένειας και την αποδέσμευση ωρών εργασίας τόσο στο σπίτι όσο και στον αγρό. Όλα αυτά επηρεάζουν άμεσα το αγροτικό νοικοκυριό και την γυναίκα της υπαίθρου. Η εργασία μέσα στο σπίτι έχει απλοποιηθεί ενώ η εργασία στους αγρούς έχει περιοριστεί με την βελτίωση μεθόδων και μέσων καλλιέργειας.

Από στοιχεία της στατιστικής υπηρεσίας γνωρίζουμε ότι οι γυναίκες σ' όλο τον κόσμο αποτελούν το 52% του συνολικού πληθυσμού. Στην χώρα μας ο αγροτικός πληθυσμός ανέρχεται στο 28%. Απ' αυτόν το 4% αποτελείται από γυναίκες αγρότισσες που εργάζονται δυναμικά και συνεισφέρουν στην εθνική οικονομία του τόπου μας.

Σύμφωνα με τα όσα αναφέρει η Δέσποινα Σιδηροπούλου – Δημακοπούλου , οι γυναίκες θεωρούνταν πάντα υπεύθυνες για την καθαρή και καλαίσθητη εμφάνιση του σπιτιού και φρόντιζαν γενικά το νοικοκυριό. Η έννοια όμως του όρου νοικοκυριό δεν περιοριζόταν μόνο στην φροντίδα του σπιτιού , αλλά περιελάμβανε και αρκετές άλλες αρμοδιότητες που καλούσαν η γυναίκα να πραγματώσει.

Την πρώτη θέση στον κατάλογο των αρμοδιοτήτων κατείχε η διαιώνιση του ανθρώπινου είδους , μέσω της ανατροφής των παιδιών. Μπορεί στις σύγχρονες κοινωνίες , εξαιτίας του υπερπληθυσμού , αυτή η λειτουργία να θεωρείται ως άσκηση κάποιου προνομίου ή μια διαδικασία αυτοπραγμάτωσης. Σε παλιότερες όμως εποχές , η φύλαξη και η ανατροφή των παιδιών ήταν πρωταρχικής σημασίας , δεδομένου ότι η παιδική

θνησιμότητα ήταν μεγάλη , ενώ συγχρόνως ήταν επίσης έντονη και η ανάγκη στην οικογένεια για «περισσότερα χέρια» που θα δουλεύουν. Τα παιδιά ήταν η μόνη ασφάλεια των ηλικιωμένων , γι' αυτό και ο αναπαραγωγικός ρόλος της γυναίκας κρινόταν ως υψηλής αξίας.

Άλλη αρμοδιότητα των γυναικών ήταν η διατροφή των μελών της οικογένειας. Στις σύγχρονες βιομηχανοποιημένες κοινωνίες δεν είναι τόσο έντονος ο ρόλος των γυναικών ως «καλλιεργητών» , αλλά στο παρελθόν ο αριθμός των γυναικών , που ασχολούνταν με την καλλιέργεια λαχανικών , φρούτων και καρπών για τις ανάγκες της οικογένειας , ήταν πολύ μεγάλος.

Μια επιπλέον αρμοδιότητα της γυναίκας ήταν το ντύσιμο της οικογένειας. Το γνέσιμο , η ύφανση στον αργαλειό , το ράψιμο ρούχων και λευκών ειδών , στις παραδοσιακές αγροτικές κοινωνίες , ήταν πάντα από τις κατ' εξοχήν γυναικείες εργασίες.

Δεν είναι υπερβολή να λεχθεί ότι οι γυναίκες ήταν πάντα υπεύθυνες για την διαπαιδαγώγηση και την εκπαίδευση γενικά των μικρών παιδιών της οικογένειας και των κοριτσιών , σ' οποιαδήποτε ηλικία, ενώ πάντα υπήρξαν και νοσοκόμες των μελών της οικογένειας τους , φροντίζοντας τα μικρά παιδιά, τους άρρωστους , τις έγκυες , τους ηλικιωμένους και τους ανήμπορους.

Στο σημείο αυτό δεν θα πρέπει να παραλείψουμε να αναφερθούμε στον ρόλο της ως πιστού φίλου και συμπαραστάτη στα συναισθηματικά και ψυχολογικά προβλήματα των μελών της οικογένειας. Ο ρόλος αυτός είναι ιδιαίτερα δύσκολος, μια και απαιτεί κουράγιο και γνώσεις. Συνήθως όμως διαδραματίζεται μονόπλευρα με την έννοια ότι αν και η γυναίκα έχει ανάγκη στήριξης και ενδυνάμωσης από τους οικείους της , τις περισσότερες φορές βρίσκει τον εαυτό της μόνο.

Οι συνέπειες βέβαια της βιομηχανικής επανάστασης και της ανάπτυξης της μοντέρνας τεχνολογίας έχουν προκαλέσει δραματικές αλλαγές στον ρόλο της γυναίκας ως ατόμου που «στήριζε τον κόσμο». Η εξειδίκευση και η κατανομή της εργασίας επηρέασε την γυναικεία εργασία. Τα σπίτια σήμερα είναι εξοπλισμένα με σύγχρονες συσκευές που διευκολύνουν το νοικοκυριό. Παρ' όλη την βοήθεια και την ανακούφιση που της προσέφεραν τα μηχανικά μέσα , δεν παύει να υπάρχει η ευθύνη για το σπίτι. Σ' αυτό αντιμετωπίζει πολλές δουλειές που πρέπει να τις συνδυάσει , να τις ταξινομήσει , να τις συντονίσει. Χρειάζεται να διαθέσει πολλές δυνάμεις σωματικές , διανοητικές , ψυχικές και ταυτόχρονα πρωτοβουλία , φαντασία καθώς και δεξιότητα.

Η προσφορά προς την οικογένεια μιας καλής νοικοκυράς είναι ανυπολόγιστη λόγω του ότι ό,τι κάνει το κάνει από αγάπη , ο μισθός που της χρειάζεται είναι η αγάπη και η κατανόηση των παιδιών και του συζύγου. Η ίδια δεν ζητά υλική αμοιβή αλλά ηθική τουλάχιστον ικανοποίηση , ότι το έργο της αναγνωρίζεται.

Ταυτόχρονα , σε όλο και μεγαλύτερο ποσοστό βγαίνουν από το σπίτι και στελεχώνουν την αγορά εργασίας ως αμειβόμενες εργαζόμενες , που ωστόσο συνδυάζουν αυτή την νέα μορφή εργασίας με τον παραδοσιακό ρόλο.

Συμπερασματικά των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω είναι δυνατό να λεχθεί ότι η αγρότισσα νοικοκυρά έχει ήδη συμβάλλει θετικά στην αναδιοργάνωση θεσμών και ιδεωδών και αποτελεί αδιαμφισβήτητο και δυναμικό στέλεχος της σημερινής κοινωνίας.

Η οικογένεια είναι πάντα μια οικονομική μονάδα , ένα νοικοκυριό. Με πολύ γενικό τρόπο μπορεί να λεχθεί ότι νοικοκυριό σημαίνει την όσο το δυνατόν μεγαλύτερη υλική ή μη υλική ευημερία των μελών του με την οικονομική χρήση των παραγωγικών πόρων και του εισοδήματος.

Όμως η διάρθρωση και η λειτουργία της μονάδας του νοικοκυριού εξαρτάται από το όλο κοινωνικό – οικονομικό σύστημα και τον τρόπο με τον οποίο οι οικογένειες επαναπαύονται μέσα σ' αυτό (Μίχου Ι. , 2002).

Ειδικότερα , σύμφωνα με τη Μίχου , η οικογένεια είναι ο «κεντρικός φορέας κοινωνικοποίησης» σ' όλες τις κοινωνίες. Είναι ο τρόπος της «κοινωνικό-πολιτιστικής γέννησης» του ανθρώπου. Με την συνεχή διαφοροποίηση της κοινωνίας άλλοι «φορείς κοινωνικοποίησης» όπως το νηπιαγωγείο, το σχολείο και ορισμένοι χώροι εργασίας εκτός της οικογένειας , θα ανταγωνίζονται την οικογένεια. Η ενωμένη οικογένεια στις αγροτικές κοινωνίες αναλάμβανε και εξακολουθεί να αναλαμβάνει ακόμη και σήμερα σε ορισμένες κοινωνίες , τις λειτουργίες της κοινωνικοποίησης από την παιδική ηλικία μέχρι την παραγωγική ηλικία, γεγονός που οφείλεται στην φύση τους αφού είναι μια σχετικά κλειστή μονάδα παραγωγής και κατανάλωσης. Η πυρηνική οικογένεια στις εκβιομηχανισμένες κοινωνίες αναλαμβάνει τις πιο σπουδαίες λειτουργίες κατά την πρώτη φάση της παιδικής ηλικίας. Οι θεωρίες σαν αυτή του Alexander Mitscherlich της κοινωνίας χωρίς πατέρα "Fatherless society" περιγράφει το γεγονός ότι ο διαχωρισμός της οικογένειας και της επαγγελματικής ζωής , μειώνει την επιρροή του πατέρα όλο και περισσότερο κατά την εφηβική ηλικία. Όμοιο πρόβλημα ανακύπτει , με την αυξανόμενη εξωοικιακή εργασία των μητέρων.

Γίνεται όλο και πιο φανερό ότι η παραδοσιακή κατανομή των ρόλων άντρα- γυναίκα , δηλαδή ο άντρας να κερδίζει τα προς το ζην και η γυναίκα ν' ασχολείται με το νοικοκυριό αποκλειστικά , αλλάζει. Η σύζυγος όλο και περισσότερο συμπληρώνει το εισόδημα του σπιτιού με εξωοικιακή εργασία. Από την άλλη πλευρά οι δουλειές του νοικοκυριού έχουν πάψει να θεωρούνται σαν αταίριαστες με τον ρόλο του άντρα. Η εναλλαγή των εργασιών εντός και εκτός νοικοκυριού μεταξύ άντρα και γυναίκας θα δημιουργήσει την ανάγκη νέων μορφών οργάνωσης εργασίας μέσα στο νοικοκυριό. Ενώ όμως το παραδοσιακό νοικοκυριό κάλυπτε ορισμένες ανάγκες για ασφάλεια σε περίπτωση γηρατειών , ασθενείας , ατυχημάτων κτλ. Στις μέρες μας αυτές τις ανέλαβαν κυρίως μεγαλύτεροι οργανισμοί (Κράτος, Ασφαλιστικοί Οργανισμοί) . Αυτό είναι απαραίτητο κυρίως στην περίπτωση που το μεγαλύτερο μέρος του πληθυσμού αποτελείται από εργαζόμενα άτομα. Στις αναπτυσσόμενες χώρες είναι φανερό ότι η σύγχρονη οικονομική

ανάπτυξη δεν είναι δυνατό να επιτευχθεί εάν η οικογένεια παραμένει το μοναδικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης. Στις βιομηχανοποιημένες όμως χώρες, η οικογένεια δεν μπορεί να μεταθέσει όλες τις ευθύνες της αυτού του τομέα, στις μεγαλύτερες συλλογικές ασφάλειες, όχι μόνο διότι έτσι αυξάνονται υπερβολικά τα έξοδα αλλά επίσης διότι τα επίσημα (κρατικά) ιδρύματα δεν είναι σε θέση να παράσχουν την απαραίτητη συναισθηματική κάλυψη στα παιδιά, τους άρρωστους και τους ηλικιωμένους. Η οικογένεια πρέπει να ενισχύσει την εσωτερική της συμπαράσταση.

Ο σημαντικός ρόλος που παίζει το νοικοκυριό, σ' αυτόν τον τομέα, ενισχύεται επίσης λόγω ορισμένων δημογραφικών διαδικασιών όπως μια σταθερή αύξηση του ποσοστού των ηλικιωμένων στην κοινωνία μας. Είναι φανερό ότι τα πολιτικά μέτρα πρέπει να στοχεύουν στην ενίσχυση των δυνατοτήτων του νοικοκυριού για αυτοβοήθεια. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η εκτεταμένη οικογένεια, όπως αποκαλείται, έχει διασωθεί σαν ένας φορέας αλληλοβοήθειας σε αντίθεση με την θέση του Durkheim ότι η εκβιομηχάνιση συμπίπτει με μια μείωση της παραπάνω οικογένειας και την δημιουργία πυρηνικής οικογένειας. Θα ήταν βεβαίως ουτοπία να εναποτίθενται ολοκληρωτικά οι κοινωνικοί κίνδυνοι στην οικογένεια. Αλλά η αναβίωση της οικογενειακής αλληλεγγύης θα ήταν δυνατό να αντισταθμίσει την υπάρχουσα τάση του Κράτους Πρόνοιας να μεταφράζει όλες τις αμοιβαίες σχέσεις σε χρηματικές σχέσεις, δημιουργώντας παράλληλα υπερβολικές βλέψεις, τεράστια έξοδα καθώς επίσης και ψυχολογική και κοινωνική στέρση στα μέλη του.

Είναι δυνατό συνοψίζοντας τα παραπάνω να παρατηρήσουμε ριζικές αλλαγές στην δομή και στις λειτουργίες αλλά τελικά, αυτός ο θεσμός πολλαπλών σκοπών, που είναι ο πιο σοφός που επινόησε ποτέ ο άνθρωπος, υπήρξε πολύ σημαντικός, τόσο για τα άτομα όσο και για τα κοινωνικά συστήματα στο σύνολό τους.

Ειδικότερα στην παραδοσιακή αγροτική – γεωργική κοινωνία, οι θέσεις και οι ρόλοι στην οικογένεια εξαρτώνται από το φύλο και την ηλικία. Η παραδοσιακή λοιπόν οικογενειακή δομή έχει τα εξής χαρακτηριστικά: αρχικά οι θέσεις και οι ρόλοι των ατόμων, όπως και οι μεταξύ τους σχέσεις, προσδιορίζονται από ένα χαρακτηριστικό που παραμένει σταθερό κατά την διάρκεια της ζωής τους, το φύλο και από ένα χαρακτηριστικό που εξ ορισμού μεταβάλλεται, την ηλικία. Κατά δεύτερον οι θέσεις, οι ρόλοι και οι μεταξύ τους σχέσεις εκφράζουν την αναφερόμενη και στα δυο χαρακτηριστικά ανισότητα: Την ανισότητα μεταξύ αντρών και γυναικών, ενήλικων και παιδιών. Η ανισότητα αυτή συναγωνίζεται, αλλά και αναπαράγεται στις σχέσεις εξουσίας και εξάρτησης και τέλος οποιαδήποτε καινοτομία ως προς τις θέσεις, τους ρόλους και τις μεταξύ τους σχέσεις απορρίπτεται και καταδικάζεται. Η ακαμψία είναι κύριο χαρακτηριστικό κάθε παραδοσιακού σχήματος (Μουσούρου Λ., 1995, σελ. 138).

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι όσο πιο παραδοσιακή είναι μια κοινωνία, τόσο πιο άκαμπτη είναι και η οικογενειακή δομή, τόσο πιο απόλυτη η αναπαραγωγή των ρόλων (ως ρόλου – φύλου και ρόλου – ηλικίας) μέσω της κοινωνικοποίησης και τόσο πιο κοινωνικά προσδιορισμένες (άρα «τυπικές»

όσο και τυποποιημένες) οι σχέσεις των ατόμων – ως σχέσεις των φύλων και σχέσεις ηλικιών. Στο παραδοσιακό αυτό σχήμα , ο ρόλος – φύλο και ο ρόλος – ηλικία συνειδητοποιούνται ως ταυτότητα φύλου – ηλικίας , όχι τόσο καθεαυτοί , όσο σε αντιπαράθεση προς το αντίθετό τους : είναι γυναίκα μιας άλφα ηλικίας το άτομο που κάνει (δηλαδή πρέπει να μπορεί να κάνει) συγκεκριμένα πράγματα με συγκεκριμένο τρόπο, πράγματα διάφορα που γίνονται (δηλαδή πρέπει και μπορεί να γίνονται) κατά τρόπο διάφορο του αντρικού (ίδιας ηλικίας) ή του γυναικείου άλλης ηλικίας. Στο παραδοσιακό λοιπόν πλαίσιο , οι σχέσεις των ατόμων χαρακτηρίζονται ασφαλώς από ακαμψία και ανισότητα , αλλά χαρακτηρίζονται επίσης και από σταθερότητα και ασφάλεια. Η ασφάλεια οφείλεται στο δεδομένο χαρακτήρα των σχέσεων και απορρέει από την βεβαιότητα του ατόμου ότι γνωρίζει επακριβώς την συμπεριφορά που οι άλλοι αναμένουν απ' αυτό , όπως και ότι μπορεί να προβλέψει με επιτυχία την συμπεριφορά των άλλων απέναντί του .
(Μουσούρου Λ. , 1995 , σελ. 138) .

Όπως αναφέρει και η Μίχου , η γυναίκα κατέχει εξέχουσα θέση μέσα στην οικογένεια. Η αποστολή των γονέων είναι ιερή αλλά και καθοριστική στην ανάπτυξη και στην ευημερία της οικογένειας.

Η οικογένεια , το βασικό κύτταρο της αγροτικής κοινωνίας , είναι η ουσιαστικότερη πρωτογενής ομάδα και ο χώρος στον οποίο μορφοποιείται το μεγαλύτερο μέρος της προσωπικότητας του ατόμου. Στην οικογένεια αρχίζει η ζωή του ανθρώπου για να ολοκληρωθεί στην κοινωνία. Για τον λόγο αυτό όλα μέσα στην οικογενειακή ζωή θα πρέπει να προετοιμάζουν τα άτομα για την κοινωνική ζωή , που είναι ο ευρύτερος ορίζοντας του ανθρώπου.

Στην οικογένεια αρχίζει και ολοκληρώνεται , ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές, η προσχολική εκπαίδευση του παιδιού. Από την οικογένεια θα πάρει το παιδί τις πρώτες λέξεις , τις πρώτες έννοιες και θα μάθει τις πρώτες ηθικές αξίες , όπως την αγάπη, τον σεβασμό στους γονείς , το δίκαιο , το άδικο κτλ. Τα παιδιά έχουν πρότυπο και παράδειγμα τους γονείς τους και πιο πολύ την μάνα που είναι η ψυχή του σπιτιού . Η γυναίκα στην οικογένεια είναι η πηγή και η βάση της νέας γενιάς . Η οικογένεια προετοιμάζει τον άνθρωπο για την κοινωνία και επομένως η γυναίκα με τους ρόλους της μέσα σ' αυτήν ασκεί κοινωνικό λειτουργήμα. Η οικογένεια είναι η αρχή και η βάση κάθε πολιτισμού. Σ' αυτήν ο Ελληνισμός και η φιλοσοφία έδωσαν ιδιαίτερη θέση και αξία.

Η Ελληνική οικογένεια , η αγροτική οικογένεια , ψυχή και δύναμη της οποίας είναι η γυναίκα , διαιώνίζει την Ελληνική παράδοση και διατηρεί τον πολιτισμό των Ελλήνων. Εκεί διαφυλάσσονται τα αγαθά της ζωής , όπως η υγεία , η αρετή , η φιλοτιμία , η δικαιοσύνη , η χαρά και η γαλήνη. Επίσης καλλιεργείται η εργασία , η πρόοδος , η αγάπη στην πατρίδα , την θρησκεία , τον άνθρωπο. Το γέλιο , η χαρά , η ευθυμία εδραιώνουν την αισιοδοξία και την πίστη για την αξία της ζωής.

Η γυναίκα της υπαίθρου είναι όπως προαναφέρθηκε επιφορτισμένη με τις δραστηριότητες του νοικοκυριού και συμβάλλει ουσιαστικά στην βελτίωση της ποιότητας ζωής των μελών της αγροτικής οικογένειας. Όμως η

διάρθρωση και η λειτουργία της μονάδας του νοικοκυριού εξαρτώνται κατά πολύ από το όλο κοινωνικο-οικονομικό σύστημα και τον τρόπο που οι οικογένειες λειτουργούν μέσα σ' αυτό. Έτσι με την υπάρχουσα ακόμη και σήμερα υποδομή στις αγροτικές περιοχές και ιδιαίτερα στις ορεινές και μειονεκτικές, ο ρόλος της γυναίκας της υπαίθρου είναι αρκετά δύσκολος, για να ανταποκριθεί στις σύγχρονες ανάγκες της οικογένειας και του νοικοκυριού, ιδιαίτερα όπου υπάρχει δυσκολία πρόσβασης στα πλησιέστερα αστικά ή ημιαστικά κέντρα, στις περιπτώσεις που δεν υπάρχουν οι υπηρεσίες υγείας και οικογενειακού προγραμματισμού, παιδικό σταθμό, κέντρα επιμόρφωσης και επαγγελματικής κατάρτισης αγροτικού πληθυσμού κτλ.

Στο σημείο αυτό είναι ορθό να επισημανθεί το πρόβλημα της φύλαξης των παιδιών για την εξωοικιακή απασχόληση και την επαγγελματική κατάρτιση αλλά και την επιμόρφωση της γυναίκας σε θέματα οικογένειας και νοικοκυριού. Το πρόβλημα αυτό ήταν πάντα σοβαρό για την αγροτική οικογένεια. Για παράδειγμα, αναφέρονται παρακάτω στοιχεία αποτελεσμάτων έρευνας με θέμα «Οι συνθήκες ανάπτυξης παιδιού Νηπιακής – προσχολικής ηλικίας της αγροτικής οικογένειας». Από τις απαντήσεις στο ερώτημα «Που εμπιστεύεται η μητέρα το παιδί της, όταν εργάζεται στην γεωργική εκμετάλλευση» προκύπτει ότι :

1. Το 19% των μητέρων εμπιστεύεται το παιδί τους στην μητέρα τους
  2. Το 32% των μητέρων εμπιστεύεται το παιδί τους στην πεθερά τους
  3. Το 2% των μητέρων εμπιστεύεται το παιδί τους στην γειτόνισσα
  4. Το 5% των μητέρων εμπιστεύεται το παιδί τους στο μεγαλύτερο παιδί
  5. Το 1% των μητέρων εμπιστεύεται το παιδί τους στον προσωρινό παιδικό σταθμό
  6. Το 4% των μητέρων εμπιστεύεται το παιδί τους στον παιδικό σταθμό
  7. Το 1% των μητέρων το αφήνει μόνο του
  8. Το 8% των μητέρων το παίρνει στον αγρό
  9. Το 28% των μητέρων μένει στο σπίτι και το φροντίζει
- (Μίχου Ι. , 2002 , σελ. 54)

Από τα παραπάνω στοιχεία είναι φανερό ότι η ύπαρξη και άλλων μελών στην οικογένεια και κυρίως της πεθεράς δίνει την λύση της αναπλήρωσης της μητέρας για εξωοικιακή εργασία ή άλλη δραστηριότητα. Η παραπάνω έρευνα έδειξε επίσης ότι οι νεότερες σε ηλικία μητέρες μένουν περισσότερο οι ίδιες στο σπίτι ή αφήνουν τα παιδιά τους στην πεθερά τους, από ότι οι μεγαλύτερες σε ηλικία μητέρες.

Παρά τις εξελίξεις στην αγροτική οικογένεια, την έξοδο της γυναίκας στην αγορά εργασίας κτλ., οι παραδοσιακοί ρόλοι των μελών της οικογένειας (αντρών και γυναικών) ελάχιστα έχουν αλλάξει. Έτσι στις αγροτικές οικογένειες οι οικιακές εργασίες, η φροντίδα των παιδιών και των ηλικιωμένων είναι βασικά έργο της γυναίκας.

Στην σύγχρονη κοινωνία αποτελεί αδήριτη ανάγκη η λειτουργία παιδικών σταθμών, προσαρμοσμένων στο ωράριο των εργαζόμενων γονέων. Το ίδιο μπορεί να ισχύει και για τα σχολεία. Παράλληλα είναι αναγκαία η ανακατάταξη στους παραδοσιακούς ρόλους των γονέων μέσα στην οικογένεια

με ισότιμη συμμετοχή ανάλογα με τις ανάγκες. Ακόμη, η αγωγή των παιδιών πρέπει να γίνεται στα πλαίσια της ισότητας των φύλων, γιατί η ισότητα βιώνεται τόσο μέσα στο σπίτι, στην οικογένεια, όσο και στο σχολείο, στο παιχνίδι, στην εργασία. Στην σύγχρονη κοινωνία μέσα από την ισότητα αναβαθμίζονται οι ρόλοι της γυναίκας και του άντρα, προσαρμόζονται στις σύγχρονες ανάγκες και έτσι ενδυναμώνεται και η οικογένεια.

4.2 Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ.

4.2.α ΕΠΙΠΕΔΟ ΜΟΡΦΩΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΤΗΣ ΥΠΑΙΘΡΟΥ.

Το μορφωτικό επίπεδο γενικά των γυναικών συνεχώς ανέρχεται, καθώς επίσης και το ποσοστό πρόσβασης των νέων κοριτσιών από όλες τις περιοχές της χώρας (αστικές, ημιαστικές, αγροτικές) στα ανώτερα εκπαιδευτικά ιδρύματα, στα πανεπιστήμια και στις μεταπτυχιακές σπουδές.

Σύμφωνα με τα στοιχεία της Στατιστικής Υπηρεσίας το ποσοστό εκπαιδεύσεως έχει αυξηθεί σε σύγκριση με εκείνο που ήταν πριν 20 χρόνια. Είναι εφικτό να παρατηρήσουμε, ότι όσο πιο νέα είναι η γυναίκα που ζει στην ύπαιθρο, τόσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό της εκπαιδεύσεώς της σε όλες τις βαθμίδες, σε αντίθεση με αυτό των γυναικών άνω των 50 ετών, το οποίο παραμένει χαμηλό και ίσως χαμηλότερο του αγρότη.

Η εξέλιξη του επιπέδου εκπαίδευσης των απασχολούμενων κατά φύλο στον πρωτογενή τομέα (σύνολο χώρας) κατά τα έτη 1981 – 1996 είναι εμφανής στον παρακάτω πίνακα, σύμφωνα με τον οποίο οι απασχολούμενες γυναίκες στον πρωτογενή τομέα κατά τα έτη 1981, 1992 και 1996 ανέρχονται σε 460.000, 338.000 και 335.405, αντίστοιχα.

Από αυτές (ποσοστό %) :

	ΕΤΟΣ 1981 ΠΟΣΟΣΤΟ %	ΕΤΟΣ 1992 ΠΟΣΟΣΤΟ %	ΕΤΟΣ 1996 ΠΟΣΟΣΤΟ %
* ΔΕΝ ΠΗΓΑΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	17,3	8,2	7,7
* ΔΕΝ ΤΕΛΕΙΩΣΑΝ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	27,9	16,9	14,8
* ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	52,2	69,6	68,1
* ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΤΡΙΩΝ ΤΑΞΕΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ – ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	1,6	2,3	4,3
* ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	0,9	2,8	4,6
* ΕΧΟΥΝ ΠΤΥΧΙΟ ΑΝΩΤΕΡΩΝ	-	0,1	0,3

ΣΧΟΛΩΝ			
* ΕΧΟΥΝ ΠΤΥΧΙΟ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ	0,1	0,1	0,2

Από τα στοιχεία αυτά φαίνεται ότι :

□ Το μεγαλύτερο ποσοστό απασχολούμενων γυναικών στον πρωτογενή τομέα έχει απολυτήριο δημοτικού σχολείου (68,1% έναντι 68,4% των ανδρών το έτος 1996) και

□ Το ποσοστό των δύο πρώτων ως άνω επιπέδων εκπαίδευσης (δεν πήγαν σχολείο – δεν τελείωσαν δημοτικό) παρατηρείται στις ηλικίες άνω των 55 ετών , ενώ στις ηλικίες των 10 – 12 ετών έχει σχεδόν μηδενισθεί

(Μίχου Ι. , 2002 , σελ. 47)

Από τα στοιχεία του πίνακα που αναφέρεται στο επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολούμενων κατά φύλο και περιφέρεια στον πρωτογενή τομέα κατά το έτος 1996 προκύπτει ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών με απολυτήριο δημοτικού σχολείου παρατηρείται στην περιφέρεια του Νοτίου Αιγαίου (ποσοστό 83,4% έναντι 75,2% των ανδρών) και μικρότερο στην περιφέρεια της Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (ποσοστό 56,4% έναντι του 54% των ανδρών) . Επίσης το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών που δεν πήγαν στο δημοτικό σχολείο εμφανίζει η περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης (ποσοστό 19,2% (Μ.Ο περ. 7,7%) έναντι του 15,3% των ανδρών).

Το μικρότερο ποσοστό αναλφάβητων αγροτισσών εμφανίζουν οι περιφέρειες του Βορείου Αιγαίου (1% έναντι του 4,2% των ανδρών) και του Νοτίου Αιγαίου (1% έναντι του 5,7% των ανδρών) .

Γενικά στις περιφέρειες της χώρας το επίπεδο εκπαίδευσης των απασχολούμενων στον πρωτογενή τομέα κατά φύλο , σε ποσοστό επί τοις %, κυμαίνεται :

	ΘΗΛ ΕΙΣ %	ΑΡΡΕ ΝΕΣ %
* ΔΕΝ ΠΗΓΑΝ ΣΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	1,0 - 19,2	2,2 - 15,3
* ΔΕΝ ΤΕΛΕΙΩΣΑΝ ΤΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟ ΣΧΟΛΕΙΟ	8,3 - 19,0	3,6 - 21,5
* ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	54,0 - 83,4	54,0 - 75,2
* ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΤΡΙΩΝ ΤΑΞΕΩΝ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ - ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ	2,0 - 6,7	3,6 - 14,4
* ΕΧΟΥΝ ΑΠΟΛΥΤΗΡΙΟ ΜΕΣΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ	1,2 - 14,5	6,0 - 17,5
* ΕΧΟΥΝ ΠΤΥΧΙΟ ΑΝΩΤΕΡΩΝ ΣΧΟΛΩΝ	0,4	0,7

* ΕΧΟΥΝ ΠΤΥΧΙΟ ΑΝΩΤΑΤΩΝ ΣΧΟΛΩΝ	0,1	0,1 - 3,2
-----------------------------------	-----	--------------

Πρόσφατες έρευνες και μελέτες έχουν δείξει ότι γυναίκες που ζουν σε αγροτικές περιοχές και έχουν ανεπαρκή βασική εκπαίδευση απασχολούνται κυρίως στην γεωργία. Επίσης γυναίκες των αγροτικών περιοχών που είχαν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και ανεπαρκή εργασιακή εξειδίκευση, αντιμετωπίζουν υψηλότερους κινδύνους φτώχειας και ωφελούνται ελάχιστα ή και καθόλου από τα χρηματοδοτούμενα για τις αγροτικές περιοχές προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης . Για τους λόγους αυτούς η επιμόρφωση , η επαγγελματική κατάρτιση και η εξειδίκευση στην γεωργία καθώς και σε άλλους τομείς , πρέπει να είναι κατά προτεραιότητα για τις γυναίκες αυτής της κατηγορίας (Μίχου Ι. , 2002 , σελ. 48).

Στο σημείο αυτό θεωρούμε ορθό να επικεντρωθούμε στην κατάρτιση της αγρότισσας όπου μέσα από τα στοιχεία σκιαγραφείται η υπάρχουσα εικόνα αλλά και το μοντέλο που επιβάλλεται πλέον από τις Εθνικές , Ευρωπαϊκές και Διεθνείς προδιαγραφές. Το Υπουργείο Γεωργίας στους σχεδιασμούς του έχει προσεγγίσει ολοκληρωμένα το εγχείρημα της κατάρτισης των γυναικών της υπαίθρου . Απαιτείται όμως όπως τονίζεται από τους επιστήμονες , η συμβολή των φορέων του τουρισμού , της εκπαίδευσης , του εμπορίου και του πολιτισμού και κυρίως η διάθεση των ίδιων των γυναικών.

Στα παλιότερα χρόνια , η κατάρτιση των γυναικών της υπαίθρου ήταν συνυφασμένη με το μοντέλο της γυναίκας – αγρότισσας ως συζύγου. Τα θεματικά πεδία της κατάρτισης ήταν αρκετά περιορισμένα σε αυτή καθ' όλη την αγροτική εκμετάλλευση και τις ανάγκες που υπήρχαν . Με την έννοια αυτή, ακόμα και ως προς την κατάρτιση, η γυναίκα – αγρότισσα έπαιρνε την πληροφόρηση του βοηθού στην αγροτική απασχόληση και όχι του επιχειρηματία , του αρχηγού της εκμετάλλευσης , δηλαδή αυτού που όχι μόνο θα μπορούσε να κρατήσει την αγροτική εκμετάλλευση , αλλά να κάνει και τις ανάλογες επενδύσεις και να την επεκτείνει. Σήμερα , η κατάρτιση για τις γυναίκες διαφοροποιείται σημαντικά με την εισαγωγή και άλλων μορφών δραστηριοτήτων της οικονομίας της υπαίθρου , στην οποία αυτές καλούνται να παίξουν όχι απλά τον ρόλο του βοηθού αλλά σημαντικό πρωταγωνιστικό ρόλο.

Η κατάρτιση των γυναικών στην οικοτεχνία και χειροτεχνία έχει ξεκινήσει στις αρχές της μεταπολεμικής περιόδου . Η συστηματική όμως επαγγελματική δραστηριοποίηση σε αυτούς τους τομείς , άρχισε από τα μέσα της δεκαετίας του '80 , όταν εμφανίστηκε η πρόσκληση του επαναπροσδιορισμού της απασχόλησης στον αγροτικό τομέα σε ότι αφορά τις άτυπες μορφές εργασίας (Αγροτουρισμός και άλλες μη αγροτικές δραστηριότητες που χρησιμοποιούν όμως τον αγροτικό χώρο).

Παρατηρούμε κατά συνέπεια ότι έχουν γίνει τα τελευταία χρόνια πολλές και σημαντικές προσπάθειες στο θέμα της εκπαίδευσης και πολλά πράγματα που μέχρι παλιότερα θεωρούνταν δεδομένα , έχουν επαναπροσδιοριστεί ή τροποποιηθεί. Πρέπει να τονίσουμε ότι και η ίδια η ύλη των αγροτικών σεμιναρίων αλλά και η θεματολογία αυτών έχει τροποποιηθεί και διευρυνθεί.

Σήμερα υπάρχουν περισσότερα θέματα σε πολλούς τομείς της οικονομίας της υπαίθρου , θέματα που δίνουν και άλλες λύσεις πέρα αυτών της καθ' αυτού αγροτικής παραγωγής. Όμως και αυτό ακόμα δεν είναι αρκετό. Οι ιδιαιτερότητες του χώρου της υπαίθρου στην Ελλάδα είναι τέτοιες που πρέπει οι ίδιες οι γυναίκες να αποφασίζουν για την εκπαίδευση τους ανάλογα με τις ανάγκες τους.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο είναι ότι στα αγροτικά σεμινάρια αυτό που προέχει είναι η διεύρυνση του ορίζοντα των ανθρώπων που τα παρακολουθούν αλλά και η δυνατότητα της συμμετοχής στις σημαντικές αλλαγές που συντελούν τόσο σε τοπικό επίπεδο όσο και σε Εθνικό ή Ευρωπαϊκό επίπεδο.

Σύμφωνα με στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας ο νέος ρόλος της γυναίκας σαν αρχηγού εκμετάλλευσης απαιτεί εκπαίδευση πάνω σε ένα ευρύ φάσμα αγροτικών θεμάτων. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα μιας έρευνας που έγινε στην Ελλάδα , περίπου το 60% των γυναικών του δείγματος της έρευνας , έχουν λάβει μέρος σε σεμινάρια κατάρτισης μια φορά και μόνο το 17,2% πάνω από 2 φορές. Η μέγιστη διάρκεια αυτών των σεμιναρίων ήταν 25 μέρες. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν επίσης ότι γύρω στο 60% αυτών που εκπαιδεύονται ευκαιριακά , χρησιμοποίησαν τις γνώσεις τους για να βελτιώσουν την ποιότητα των εργασιών του νοικοκυριού, στα πλαίσια μιας άτυπης αγροτικής οικιακής οικονομίας , ενώ 16,7% δεν τις χρησιμοποίησαν καθόλου. Μόνο το 11,7% δήλωσε ότι βελτίωσε με τις νέες γνώσεις την δουλειά του στον συνεταιρισμό ή στην ιδιωτική επιχείρηση ή ακόμα ότι οδηγήθηκε να ξεκινήσει μια τέτοια δραστηριότητα.

Ως προς το σκοπό της συμμετοχής τους στο πρώτο σεμινάριο που παρακολούθησαν φαίνεται να ήθελαν στο μεγαλύτερο ποσοστό τους (82,1%) να βελτιώσουν τις γνώσεις τους σε θέματα χειροτεχνίας , 4,3% για να συμμετάσχει σε κάποιον συνεταιρισμό , 1,1% για να εργαστεί σε ιδιωτική βάση στον τομέα του τουρισμού στην φάρμα , 1,8% για να δραστηριοποιηθεί επαγγελματικά στην γεωργία , ενώ ένα ελάχιστο ποσοστό κοντά στο μηδέν είχε ενδιαφέρον για την βιολογική γεωργία. Αναφορικά τώρα με τα θέματα κατάρτισης τα οποία οι ίδιες πρότειναν , το ενδιαφέρον τους κυρίως εστιάζεται στην τεχνολογία τροφίμων και σε θέματα μάρκετινγκ χειροποίητων προϊόντων (34,1%) , τεχνογνωσίας για την παραγωγή χειροποίητων (29%) και αρχές διοίκησης συνεταιρισμών (11,8%) .

Σύμφωνα με τα στοιχεία που δημοσιεύονται στην ιστοσελίδα της Γενικής Γραμματείας Ισότητας , όσο αφορά την γυναίκα της υπαίθρου , η περίοδος 1996 – 1999 , περίοδος εφαρμογής και του 2^{ου} Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης , ήταν να αναδείξει τις γυναίκες σαν ομάδα στόχο, τόσο σε Εθνικό όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Η Γ.Γ.Ι συμμετείχε, με τους αρμόδιους φορείς του Υπουργείου Εργασίας και του Υπουργείου Γεωργίας στον σχεδιασμό και την χρηματοδότηση Εθνικών και Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων και Κοινοτικών Πρωτοβουλιών . Στο πλαίσιο αυτών των προγραμμάτων υλοποιήθηκαν :

📖 Δράσεις για αυτοαπασχολούμενες στον πρωτογενή τομέα (επαγγελματική κατάρτιση και επιδότηση για ανάπτυξη των επαγγελματικών δραστηριοτήτων).

📖 Ειδικές καταρτίσεις αγροτισσών

📖 Ολοκληρωμένες παρεμβάσεις που περιλαμβάνουν πληροφόρηση , προκατάρτιση , κατάρτιση , παροχή Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών και Προώθησης απασχόλησης

📖 Ολοκληρωμένα σχέδια παρέμβασης για την προώθηση ίσων ευκαιριών μεταξύ γυναικών και ανδρών σε σχέση με την απασχόληση , την δημιουργία και βελτίωση δομών που παρέχουν υπηρεσίες συμβουλευτικής προσανατολισμού και προκατάρτισης σε θέματα απασχόλησης , την επιδότηση νέων θέσεων εργασίας και την ενίσχυση για την ανάληψη επιχειρηματικής πρωτοβουλίας και δημιουργία συνεταιρισμών.

Τα προγράμματα και οι δράσεις που υλοποιήθηκαν την περίοδο 1996 – 1999 είχαν σαν αποτέλεσμα να μειωθούν ανισότητες μεταξύ γυναικών και ανδρών στον τομέα της απασχόλησης με την βελτίωση των επαγγελματικών δεξιοτήτων των γυναικών , να δημιουργηθούν νέες θέσεις εργασίας για τις αγρότισσες , να μειωθεί η ανεργία και να προωθηθεί η αυτοαπασχόληση και η επιχειρηματικότητα των αγροτισσών , να δημιουργηθούν νέοι συνεταιρισμοί και τέλος , να δημιουργηθούν νέες υποστηρικτικές δομές.

Την χρονική περίοδο 1994 – 30 / 6 / 2000 στο πλαίσιο της παρεχόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης για αυτοαπασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα («Συνεχιζόμενη Επαγγελματική Κατάρτιση και Προώθηση Απασχόλησης») σε σύνολο 111.245 ωφελούμενων , οι γυναίκες κατέχουν το 46% , δηλαδή ωφελήθηκαν 50.770 γυναίκες.

Την χρονική περίοδο 1996 – 1997 , στο πλαίσιο του Ε.Π «Καταπολέμηση του Αποκλεισμού από την αγορά εργασίας» υλοποιήθηκαν προγράμματα ανέργων για την ομάδα – στόχο «Ατομα ορεινών και απομακρυσμένων περιοχών» . Σε σύνολο 1.700 ωφελουμένων , οι γυναίκες κατέχουν το 57%, δηλαδή ωφελήθηκαν 965 γυναίκες.

Είναι ορθό να τονίσουμε ότι επίσημος φορέας για την παροχή γεωργικής επαγγελματικής εκπαίδευσης είναι το Υπουργείο Γεωργίας. Παράλληλα όμως, επαγγελματική κατάρτιση και επιμόρφωση στον πρωτογενή τομέα προσφέρουν και άλλοι φορείς , είτε της Τοπικής Αυτοδιοίκησης , είτε του ιδιωτικού τομέα (Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης – ΚΕΚ) , κάνοντας χρήση Εθνικών και Κοινοτικών πόρων , σε Εθνικό και περιφερειακό επίπεδο.

Η αγρότισσα συμμετέχει ισότιμα με τον αγρότη σε όλα τα προγράμματα του Υπουργείου , είτε αυτά αναφέρονται σε συνεχιζόμενη κατάρτιση των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα , είτε στον Κανονισμό 866 / 99 είτε στον προηγούμενο 950 / 97 και τώρα 1257 / 99 , είτε στην Κοινοτική Πρωτοβουλία Leader , είτε στα προγράμματα αλιείας , προστασίας δασών κτλ.

Το Υπουργείο Γεωργίας , με στόχο την βελτίωση της αποτελεσματικότητας και τον συντονισμό των δραστηριοτήτων που

αναπτύσσονται στους τομείς της εκπαίδευσης , της κατάρτισης και της ενημέρωσης του αγροτικού πληθυσμού και των κατοίκων της υπαίθρου , ίδρυσε το 1997 τον Οργανισμό Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης Απασχόλησης ΟΓΕΕΚΑ «ΔΗΜΗΤΡΑ» (Ν. 2520 / 97) .

Η παρεπόμενη Γεωργική Εκπαίδευση θα μπορούσε να σχηματιστεί ως εξής :

1. Τεχνικές Επαγγελματικές Σχολές (ΤΕΣ) . Από το 1993 οι ΤΕΣ μετατράπηκαν σε Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια Α' κύκλου , τα οποία υπάγονται στον ΟΓΕΕΚΑ (Ν. 2640 / 98) . Ανήκουν στην Β' Εκπαίδευση , είναι διετούς φοίτησης , φοιτούν σ' αυτές νέοι και νέες ηλικίας 16 ετών , απόφοιτοι / τες υποχρεωτικής εκπαίδευσης και υπάγονται στο Υπουργείο Γεωργίας. Στις περισσότερες ΤΕΣ / ΤΕΕ λειτουργούν οικοτροφεία για να διευκολύνεται φοίτηση των εκπαιδευομένων από όλη την χώρα

2. Πρακτικά Γεωργικά Σχολεία . Πρόκειται για περιφερειακές υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας και έχουν ενταχθεί στις δραστηριότητες των ΚΕΓΕ.

3. Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης (ΚΕΓΕ) . Σ' αυτά εφαρμόζεται το πρόγραμμα της συνεχιζόμενης κατάρτισης.

• Το διάστημα 1995 - 1999 , σύμφωνα με τα στοιχεία του Υπουργείου Γεωργίας , η Δ/ση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας πραγματοποίησε σε αγρότισσες 759 εκπαιδεύσεις επαγγελματικής κατάρτισης που αφορούσαν θέματα Αγροτουρισμού (πρώην Κ. 950 / 97 και τώρα Κ. 1257 / 99) οικοτεχνίας , τεχνολογίας τροφίμων, γεωργικών μηχανημάτων , ενδυμασίας , χρήση Η/Υ , οργάνωσης διοίκησης μικρών επιχειρήσεων , φροντίδα παιδιών , φροντίδα ατόμων τρίτης ηλικίας . Συνολικά εκπαιδεύτηκαν 17.996 γυναίκες στα ΚΕΓΕ (Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης) , ΠΓΣ (Πρακτικά Γεωργικά Σχολεία) και σε Δήμους όλης της χώρας.

Επιπρόσθετα πραγματοποιήθηκαν εκπαιδεύσεις σε ειδικά θέματα που είναι απαραίτητα για να βελτιωθεί το αγροτικό εισόδημα. Τα θέματα περιλάμβαναν την οργάνωση και διαχείριση των γεωργικών εκμεταλλεύσεων , την σωστή μεταποίηση , τυποποίηση και εμπορία των αγροτικών προϊόντων , την διαδικασία ένταξης των γεωργικών εκμεταλλεύσεων , την αλλαγή των συνθηκών αγροτικής παραγωγής από την εφαρμογή της ΚΑΠ και την ισότητα των δύο φύλων . Τέλος υπήρξαν και εκπαιδεύσεις που απευθύνθηκαν σε νέους/ νέες αγρότες / αγρότισσες ενταγμένους / ες σε Κοινοτικό Κανονισμό.

Το Υπουργείο Γεωργίας , επιδιώκοντας να συμπληρώσει εισόδημα των αγροτικών οικογενειών , να δημιουργήσει νέες θέσεις εργασίας , να συγκρατήσει τον αγροτικό πληθυσμό στην ύπαιθρο , να ενθαρρύνει τις γυναίκες στην δημιουργία εισοδήματος και την βελτίωση της θέσης τους στην τοπική κοινωνία . Συγκεκριμένα :

1. Οργάνωσε εργαστήρια οικογενειακής ή συνεταιριστικής μορφής με στόχο την ίδρυση και λειτουργία αγροβιοτεχνιών βάση της ισχύουσας νομοθεσίας για την παραγωγή , τυποποίηση , εμπορία ποιοτικών

παραδοσιακών προϊόντων που θα είναι ασφαλή για τον καταναλωτή στα πλαίσια του Κ.950/ 97

2. Ίδρυσε εργαστήρια παραγωγής προϊόντων οικοτεχνίας (ξυλογλυπτική, υφαντική, κεραμική κτλ) στα πλαίσια του Κ.950 / 97.

Συμπερασματικά, ο νέος αγροτικός χώρος όπως διαμορφώθηκε και διαμορφώνεται, χρειάζεται και νέες αγρότισσες. Όπως ο νέος αγροτικός χώρος παρουσιάζεται πολυλειτουργικός έτσι και η νέα αγρότισσα θα πρέπει να είναι μια γυναίκα πολυλειτουργική που να έχει την δυνατότητα να ενσωματώνει τις Εθνικές, Ευρωπαϊκές και Διεθνείς προδιαγραφές σε τοπικό επίπεδο. Θα μπορούσαμε να σκιαγραφήσουμε επιγραμματικά την «νέα» αυτή αγρότισσα που ο όρος νέα δεν έχει βέβαια αναφορά σε κάποιο όριο ηλικίας αλλά υποδηλώνει νέο τρόπο αντιμετώπισης των καινούργιων απαιτήσεων.

- ◆ Να γνωρίζει σαφώς στον τόπο της, τα προβλήματα του αλλά και την δυναμική του.
- ◆ Να είναι καταρτισμένη ή να καταρτιστεί σε τέτοια θέματα που να σχετίζονται με τις δυνατότητες που έχει ο τόπος της διαμονής της.
- ◆ Να διαθέτει φαντασία και διευρυμένους ορίζοντες απαιτώντας να καταρτιστεί για το θέμα αυτό.
- ◆ Να έχει την δυνατότητα και την άνεση να απευθύνεται στις αρμόδιες υπηρεσίες για την συλλογή της αξιοποίησης της πληροφορίας, ακολουθώντας την αρχή ότι «όποιος δεν ενοχλεί, δεν πετυχαίνει τίποτα».
- ◆ Να έχει την δυνατότητα της συλλογικής εργασίας και ευχέρεια στην συνεργασία με άλλες γυναίκες ή άνδρες.

Από τα παραπάνω στοιχεία διαπιστώνουμε ότι έχει εξελιχθεί σημαντικά η προσπάθεια τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο για την προώθηση της γυναικείας απασχόλησης σε θέματα παροχής συμβουλευτικών υπηρεσιών της γυναικείας επιχειρηματικότητας καθώς και σε θέματα κατάρτισης με παράλληλη διεύρυνση των θεματικών πεδίων. Επιτακτική ανάγκη τώρα απομένει και οι ίδιες οι ενδιαφερόμενες γυναίκες, όχι μόνο να ακολουθήσουν και να αξιοποιήσουν στο έπακρο τα ήδη υπάρχοντα αλλά και να προτείνουν και άλλους δρόμους για την καλύτερευση της ζωής των ίδιων και των παιδιών τους.

4.2.β Η ΝΟΜΙΚΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Από πολύ παλιά χρόνια και σε όλη την διαδρομή της ιστορίας μέχρι ακόμη τις πρώτες δεκαετίες του 20ου αιώνα σε όλες τις χώρες του κόσμου, το δίκαιο αντιμετώπιζε γενικά την γυναίκα άνισα σε σχέση με τον άνδρα. Όλες σχεδόν οι νομοθεσίες παρείχαν νομική υπεροχή στον άνδρα έναντι της γυναίκας και έτσι καθιέρωναν την υποδεέστερη νομική θέση της γυναίκας. Με αυτόν τον τρόπο, τόσο στο δίκαιο, όσο και στην κοινωνία επικρατούσε η ανισότητα και η διάκριση ανάμεσα στα δύο φύλα. Η διάκριση αυτή, βασικά, οφειλόταν στο ότι η γυναίκα δεν έπαιρνε μέρος στην οικονομική παραγωγή,

ήταν οικονομικά εξαρτημένα από τον άνδρα και αποκομμένα κοινωνικά και πολιτικά.

Με την βιομηχανική επανάσταση του 19^{ου} αιώνα , αλλά και με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του 19^{ου} αιώνα που συνεχίστηκε με γρηγορότερους ρυθμούς τον 20ο αιώνα και κυρίως μετά τους δυο παγκόσμιους πολέμους , η γυναίκα εξέρχεται από τον χώρο του σπιτιού και εισέρχεται στην αγορά εργασίας. Έτσι , αποκτά οικονομική ανεξαρτησία , χειραφέτηση και συμβάλλει στην βελτίωση του βιοτικού επιπέδου της οικογένειά της αλλά και στην οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη της χώρας της. Παράλληλα το μορφωτικό επίπεδο , η οικονομική και κοινωνική δραστηριότητα της γυναίκας ανέρχονται συνεχώς. Η γυναίκα σιγά – σιγά ως εργαζόμενη αλλά και ως γυναίκα συνειδητοποιεί ότι αδικείται και έτσι οργανώνεται σε συλλόγους και σωματεία και διεκδικεί τα δικαιώματά της από την πολιτεία.

Με βάση τα νέα δεδομένα προκύπτει η ανάγκη για αλλαγή και βελτίωση της νομικής θέσης της γυναίκας. Μέσα στα τελευταία 50 – 60 χρόνια του 20ου αιώνα στο θέμα της νομικής ισότητας των γυναικών έγιναν τόσες αλλαγές και θετικές νομοθετικές ρυθμίσεις , όσες δεν έγιναν σε ολόκληρη την πορεία των αιώνων.

Σήμερα η θέση και ο ρόλος των Ευρωπαϊκών γυναικών και των αγροτισσών έχει αλλάξει σημαντικά. Επίσης , η θέση και ο ρόλος της Ελληνίδας έχουν βελτιωθεί κατά πολύ σε σχέση με το παρελθόν . Συγκεκριμένα , τα τελευταία είκοσι – τριάντα χρόνια έχει προωθηθεί η νομική και η κοινωνική θέση της Ελληνίδας . Τα δικαιώματα των γυναικών στην Ελλάδα και ανάμεσά τους και εκείνα των αγροτισσών έχουν διευρυνθεί κατά πολύ. Οι γυναίκες προωθούν τις θέσεις τους και το λεγόμενο ασθενές φύλο ενισχύεται , αποκτά περισσότερα δικαιώματα και προβάλλει συνέχεια νέες διεκδικήσεις.

Οι Ελληνίδες ψήφισαν για πρώτη φορά το έτος 1954 , δύο χρόνια μετά την ψήφιση του Συντάγματος του έτους 1952. Στο Ελληνικό Σύνταγμα του 1952 δεν υπάρχει ρητή διάταξη , που να ορίζει ότι οι άνδρες και οι γυναίκες έχουν τα ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις , δηλαδή να καθιερώνει την ισότητα των φύλων. Το κενό όμως αυτό μπορεί να συμπληρωθεί με την διάταξη του άρθρου 3 του Συντάγματος αυτού κατά το οποίο «Οι Έλληνες είναι ίσοι ενώπιον του Νόμου» . Η διάταξη αυτή είναι γενική , επομένως πρέπει να γίνει δεκτό ότι αφορά αδιακρίτως τόσο τους άνδρες και τις γυναίκες , αφού μάλιστα στο Σύνταγμα δεν προβλέπεται καμιά εξαίρεση για τα ατομικά δικαιώματα της γυναίκας.

Το Σύνταγμα του 1975 κατοχυρώνει την αρχή της ισότητας μεταξύ των ανδρών και των γυναικών. Συγκεκριμένα , η παράγραφος 2 του άρθρου 4 του Συντάγματος του 1975 ορίζει ότι «Οι Έλληνες και οι Ελληνίδες έχουν ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις» . Έτσι , κατοχυρώνεται η γενική αρχή της ισότητας των δύο φύλων . Το άρθρο 22 παραγρ. 1(β) αναφέρεται στην αρχή της ισότητας αμοιβών , «Πάντες οι εργαζόμενοι , ανεξαρτήτως φύλου ή άλλης διακρίσεως δικαιούνται ίσης αμοιβής δι' ίσης αξίας παρεχομένην εργασίαν».

Επιπλέον , έχουν ενσωματωθεί στο Ελληνικό Σύνταγμα αρχές για την ισότητα, όπως εμπεριέχονται στην Διεθνή νομοθεσία. Σύμφωνα με το άρθρο 28 του Συντάγματος : Οι γενικά αποδεκτοί κανόνες της Διεθνούς νομοθεσίας, καθώς και οι Διεθνείς συμβάσεις από την ημερομηνία της επικύρωσής τους νομοθετικά , αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της Ελληνικής νομοθεσίας και έχουν μεγαλύτερη ισχύ από οποιαδήποτε άλλη νομοθετική διάταξη που έρχεται σε αντίθεση. Πρόσθετα , όμως , από τις συνταγματικές γενικές διατάξεις υπάρχουν στο Σύνταγμα και άλλες , που αναφέρονται σε ειδικούς τομείς , όπως εργασία , εκπαίδευση , υγεία , έννομη προστασία κτλ.

Ειδικότερα , η αγροτική νομοθεσία περιλαμβάνει σύνολο διατάξεων και νόμων που ρυθμίζουν θέματα αγροτικά , δασικά και κτηνοτροφικά. Γενικά , η αγροτική νομοθεσία ρυθμίζει ζωτικά και σοβαρά οικονομικά και κοινωνικά θέματα του αγροτικού πληθυσμού που αφορούν βεβαίως και την αγρότισσα (γυναίκα γεωργό) και γενικότερα την γυναίκα της υπαίθρου.

Μετά το 1981, με την ένταξη της χώρας στην Ε.Ε , σε εφαρμογή της κοινής αγροτικής πολιτικής αλλά και στα πλαίσια της ισότητας των δύο φύλων, η νομική θέση της αγρότισσας και της γυναίκας της υπαίθρου έχει πάρα πολύ βελτιωθεί.

Το αρμόδιο Υπουργείο Γεωργίας για την άσκηση της αγροτικής πολιτικής αλλά και οι άλλοι συναφείς φορείς αντιμετωπίζουν και αποδέχονται την αγρότισσα όχι σαν απλή βοηθό του αγρότη αλλά ως συνεργάτη , συνεταιίρο και ανεξάρτητη επαγγελματία. Βασικές διακρίσεις που υπήρχαν σε βάρος της αποκαταστάθηκαν με την τροποποίηση των διατάξεων. Επίσης , ρυθμίστηκαν με νόμους που ψηφίστηκαν με βάση κοινοτικές οδηγίες για την αγροτική πολιτική ή τις αρχές της ισότητας των δυο φύλων οι διακρίσεις σε βάρος της αγρότισσας , όπως : αναγνώριση της αγρότισσας και ως αρχηγού της γεωργικής εκμετάλλευσης. Ό,τι ισχύει για τον αγρότη ισχύει και για την αγρότισσα. Δεν υπάρχει διάκριση.

Στους νόμους που ισχύουν για την αγροτική πίστη , για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς , για τις αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις , για τον νέο αγροτικό κώδικα κτλ. δεν γίνεται διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών.

Με τον Νόμο 1642 / 86 η αγρότισσα και ο αγρότης υπάγονται σε ειδικό φορολογικό καθεστώς.

Η αγρότισσα από το έτος 1982 θεωρείται αυτοτελής γεωργός και παίρνει αυτοτελή σύνταξη , εφόσον συμπληρώσει το 65^{ov} έτος της ηλικίας της.

Πιο συγκεκριμένα :

Με τον Νόμο 1287 / 1982 (ΦΕΚ 125 / Τ.Α / 1982) «Βελτίωση της ασφαλιστικής προστασίας που παρέχεται στους αγρότες από τον Ο.Γ.Α» , η γυναίκα αγρότισσα είναι αυτοτελής «Γεωργός» και δικαιούται αυτοτελή σύνταξη ίση και με τους ίδιους όρους με τους αγρότες . Σημειώνεται ότι

αυτοτελή σύνταξη δικαιούται κάθε αγρότισσα , ανεξάρτητα αν είναι σύζυγος αγρότη ή όχι.

Με το Π.Δ **658 / 1982** αίρεται ο αποκλεισμός των γυναικών ως πλειοδοτών σε δημοπρασίες ενοικίασης δικαιώματος κάρπωσης γαιών και διορισμού τους ως ιδιωτικών δασοφυλάκων από τους ιδιοκτήτες των δασών.

Ο Νόμος **1257 / 1982** «Για τον εκδημοκρατισμό των συνεταιριστικών οργανώσεων» δόθηκε η δυνατότητα να γίνουν μέλη αγροτικών συνεταιρισμών εκτός από τις έγγαμες , που είχαν δική τους γεωργική εκμετάλλευση , και οι έγγαμες γυναίκες σύζυγοι συνεταιίρων , εφόσον έχουν κύριο ή δεύτερο επάγγελμα την γεωργία.

Με τον Νόμο **1541 / 1985** για τους αγροτικούς συνεταιρισμούς δεν κάνει καμιά διάκριση μεταξύ ανδρών και γυναικών. Ο Νόμος αυτός δίνει το δικαίωμα στην γυναίκα αγρότισσα να εγγραφεί στον συνεταιρισμό , να λειτουργήσει ισότιμα μέσα σε αυτόν και να κάνει χρήση όλων των παροχών που προσφέρει ο θεσμός των συνεταιρισμών χωρίς καμιά απολύτως διάκριση από τον άνδρα αγρότη.

Ο Νόμος **2169 / 1993** «Αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις και άλλες διατάξεις», όπως τροποποιήθηκε με το Ν. 2181 / 94 και το Ν. 2538 / 97 , επίσης , δεν παρέχει κανένα εμπόδιο για την ισότιμη συμμετοχή της γυναίκας στους συνεταιρισμούς. Ο Νόμος **2810 / 2000** «Αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις» είναι ο τελευταίος νόμος που ισχύει σήμερα και για την οργάνωση συνεταιρισμών από τις γυναίκες της υπαίθρου. Στους νόμους για τους συνεταιρισμούς πριν το 1981 υπήρχαν περιορισμοί για την εγγραφή της γυναίκας στον αγροτικό συνεταιρισμό. Ο πρώτος ιδρυτικός νόμος των συνεταιριστικών οργανώσεων Ν. **602 / 1915** επέτρεπε μόνο στην παντρεμένη που είχε δική της προσωπική περιουσία να γίνει μέλος του συνεταιρισμού. Έτσι, αποκλείονταν οι ανύπαντρες γυναίκες, αλλά και το μεγαλύτερο ποσοστό των παντρεμένων , γιατί και τα κτήματα που έπαιρναν από τον πατέρα τους με τον θεσμό της προίκας μεταβιβάζονταν στον άνδρα τους. Ακόμη και στις περιπτώσεις που έμεναν στην ιδιοκτησία τους , καμιά γυναίκα δεν γράφτηκε ποτέ στον συνεταιρισμό όσο ζούσε ο άνδρας της. Για τον λόγο αυτό οι γυναίκες μέλη ήταν μόνο χήρες.

Με τον Ν. **921 / 1979** για τους γεωργικούς συνεταιρισμούς που αντικατέστησε τον προηγούμενο νόμο , αίρεται βέβαια ο περιορισμός της προσωπικής περιουσίας , αλλά και πάλι δεν μπορούσαν να γίνουν μέλη οι ανύπαντρες αγρότισσες και οι γυναίκες που απασχολούνταν με γεωργικές εργασίες σε ξένες εκμεταλλεύσεις.

Επομένως , μέχρι το 1982 μέλη αγροτικών συνεταιρισμών μπορούσαν να γίνουν μόνο οι χήρες γυναίκες , εκείνες που ο άνδρας τους είχε εξωγεωργική απασχόληση , καθώς και οι γυναίκες των μεταναστών.

Με τον Νόμο **1361 / 1983** για τις αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις καθιερώθηκε η ισότιμη συμμετοχή ανδρών και γυναικών που ασχολούνται

στην γεωργία , στις αγροτικές συνδικαλιστικές οργανώσεις και στους συλλόγους αγροτών.

Με τον Νόμο **1329 / 1982** , μετά από την καθιέρωση της περιουσιακής αυτοτέλειας των συζύγων , καθιερώθηκε η ισότιμη μεταχείριση ανδρών - γυναικών σε θέματα δανειοδότησης. Συγκεκριμένα :

A. Οι αγρότισσες που έχουν δική τους περιουσία , δανειοδοτούνται από την ΑΤΕ και υπογράφουν ως εγγυήτριες , όπως ακριβώς οι αγρότες

B. Όταν και οι δυο σύζυγοί ασχολούνται με την γεωργία επιλέγουν οι ίδιοι ποιος θα δανείζεται και θα συναλλάσσεται με την ΑΤΕ

Γ. Η αγρότισσα μπορεί να ανοίγει καρτέλα στην Τράπεζα , ακόμη και εάν ο σύζυγός της ασχολείται με άλλο επάγγελμα

Δ. Οι ανύπαντρες αγρότισσες που ασχολούνται με την γεωργία μπορούν να δανειοδοτούνται από την ΑΤΕ , όπως ακριβώς και οι άνδρες αγρότες. Πριν από την προαναφερόμενη ρύθμιση , την περιουσία της αγρότισσας διαχειριζόταν ο άνδρας της και μόνο αυτός μπορούσε να δανειοδοτείται και να υπογράφει ως εγγυητής στην ΑΤΕ.

Με τον Νόμο **1790 / 1988** άρθρο 21 παραγρ. 2 αποκαθίσταται η διάκριση που υπήρχε στο άρθρο 24 του Αγροτικού Κώδικα που εξαιρούσε τις άγαμες γυναίκες από την γεωργική αποκατάσταση κατά την διανομή των γαιών του Δημοσίου.

Με τον Νόμο **1541 / 1985** χορηγείται επίδομα τοκετού και λοχίας σε αγρότισσες που είναι ασφαλισμένες στον Ο.Γ.Α

Με τον Νόμο **1745 / 87** καθιερώνεται η πρόσθετη ασφάλιση των αγροτών. Πρόκειται για σύνταξη πρόσθετης της βασικής (που χορηγεί ο Ο.Γ.Α) και στηρίζεται σε εισφορές των ίδιων των ασφαλισμένων στον Ο.Γ.Α , ανδρών και γυναικών.

Με τον Νόμο **2458 / 1997** δημιουργήθηκε νέο καθεστώς για τους ασφαλισμένους στον Ο.Γ.Α , ανδρών και γυναικών.

Με τον Νόμο **1414 / 84** εφαρμόζεται η αρχή της ισότητας των δυο φύλων στον εργασιακό χώρο.

Με τον Νόμο **1759 / 1988** που προβλέπει την ασφαλιστική κάλυψη των εργαζομένων σε οικογενειακές επιχειρήσεις , καλύπτονται ασφαλιστικά οι γυναίκες που εργάζονται σε οικογενειακές επιχειρήσεις (Συμβοηθούντα και μη αμειβόμενα μέλη) .

Με απόφαση του Υπουργού Γεωργίας , αριθμ. 261768 / 1991 (ΦΕΚ 287/6-5-1991) , συστάθηκε στη Δ/ση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας (Α.Ο.Ο) , γραφείο ισότητας των δυο φύλων με αρμοδιότητα τα σχετικά με την ισότητα θέματα στο Υπουργείο Γεωργίας καθώς και της αγρότισσας και γενικότερα της γυναίκας της υπαίθρου.

Με απόφαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου της 24^{ης} Απριλίου 1986 κατοχυρώθηκε η «Οργάνωση και χρηματική επιχορήγηση» προσωρινών παιδικών σταθμών από την Δ/ση Α.Ο.Ο του Υπουργείου Γεωργίας. Οι προσωρινοί παιδικοί σταθμοί οργανώνονται σε περιόδους αιχμής γεωργικών εργασιών σε αγροτικές κοινότητες και εφόσον δεν λειτουργούν σε αυτές άλλοι παιδικοί σταθμοί (του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας , Τοπικής Αυτοδιοίκησης κτλ).

Η νομιμότητα των προσωρινών παιδικών σταθμών βασίζεται στην αρμοδιότητα της Δ/σης Α.Ο.Ο στα θέματα «οικογένειας» που κατοχυρώθηκε και με την προαναφερόμενη απόφαση του Ελεγκτικού Συνεδρίου.

(Μίχου Ι. , 2002 , σελ. 84 – 87)

Η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (Ε.Ο.Κ) , Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε) σήμερα έχει θεσπίσει σημαντικό αριθμό οδηγιών – νομοθετικών μέτρων που αφορούν τις γυναίκες. Απώτερος σκοπός είναι η ενίσχυση της θέσης της γυναίκας , η εξάλειψη των εμποδίων και των δυσκολιών για την πρόσβαση στην αγορά εργασίας , την ισότητα των ευκαιριών , την απασχόληση, την ανεργία , την κοινωνική ασφάλιση κτλ

Σύμφωνα με τις οδηγίες της Ε.Ε πρέπει να προσαρμόζεται η εθνική νομοθεσία κάθε κράτους μέλους , προκειμένου να εφαρμοσθούν κοινές πολιτικές.

Αναφέρουμε κατωτέρω μερικές βασικές οδηγίες της Ε.Ε με μέτρα και διατάξεις που αφορούν βασικά τις γυναίκες , συμπεριλαμβανομένων και των αγροτισσών , και την προσαρμογή σ' αυτά της ελληνικής νομοθεσίας.

Η Συνθήκη της Ρώμης 1957 «περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας» στο άρθρο 119 αναφέρει ότι «κάθε κράτος μέλος εξασφαλίζει την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών για όμοια εργασία μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών».

Η ιδρυτική δηλαδή Συνθήκη της ΕΟΚ κατοχυρώνει με το άρθρο 119 την αρχή της ίσης αμοιβής για εργασία ίσης αξίας , χωρίς διακρίσεις με βάση το φύλο. Το άρθρο αυτό αποτελεί την βάση ολόκληρης της νομοθεσίας περί ισότητας της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Η προσαρμογή στην ελληνική νομοθεσία έγινε με τον Νόμο 1414 / 1984.

Οδηγία 75 / 117 (ΕΟΚ) της 10ης Φεβρουαρίου 1975 «περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών που αφορούν την εφαρμογή της αρχής της ισότητας των αμοιβών μεταξύ εργαζομένων ανδρών και γυναικών». Η οδηγία αυτή είναι η πρώτη της ΕΟΚ περί ισότητας που κατοχυρώνει την ισότητα αμοιβής. Η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας έγινε με τον Νόμο 1414 / 1984 .

Οδηγία 76 / 207 (ΕΟΚ) της 9^{ης} Φεβρουαρίου 1976 «περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών», όσον αφορά την πρόσβαση στην απασχόληση , στην επαγγελματική εκπαίδευση και

προώθηση , καθώς και στις συνθήκες εργασίας. Η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας έγινε με τους Νόμους 1414 / 1984 , 1483 / 1984 , Π.Δ 193 / 1988 , Εθνική Σύμβαση Εργασίας του 1988 , 1993 κτλ.

Οδηγία **79 / 7 (ΕΟΚ)** της 19^{ης} Δεκεμβρίου 1978 «περί της προοδευτικής εφαρμογής της ίσης μεταχείρισης μεταξύ ανδρών και γυναικών σε θέματα κοινωνικής ασφάλισης». Η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας έγινε με τους Νόμους 1296 / 1982, 1469 / 1984, 1759 / 1988, 1902 / 1990, 2084 / 1992.

Οδηγία **86 / 378 (ΕΟΚ)** του 1986 με την οποία προβλέπεται ίση μεταχείριση ανδρών και γυναικών στα επαγγελματικά συστήματα κοινωνικής ασφάλισης. Η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας έγινε με τους Νόμους 1745 / 87 και 2458 / 1997 .

Οδηγία **86 / 613 (ΕΟΚ)** του Συμβουλίου της 11^{ης} Δεκεμβρίου 1986 περί εφαρμογής της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών , που ασκούν ανεξάρτητη δραστηριότητα, συμπεριλαμβανομένης και της γεωργικής, καθώς και την προστασία την μητρότητας. Η οδηγία αυτή έχει σκοπό να συμπληρώσει τις προαναφερόμενες οδηγίες 76 / 207 (ΕΟΚ) και 79 / 7 (ΕΟΚ) ώστε τα κράτη μέλη να εφαρμόσουν την αρχή της ίσης μεταχείρισης ανδρών και γυναικών , που ασκούν ανεξάρτητη δραστηριότητα ή συμβάλλουν στην άσκηση τέτοιας δραστηριότητας (π.χ γεωργικής κτλ).

Συγκεκριμένα η αναφερόμενη οδηγία αφορά :

* Τους ανεξάρτητους επαγγελματίες , δηλαδή κάθε πρόσωπο που ασκεί κερδοσκοπική δραστηριότητα για δικό του λογαριασμό , σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στην εθνική νομοθεσία συμπεριλαμβανομένων και των γεωργών (ανδρών και γυναικών) , καθώς και όσων ασκούν ελεύθερο επάγγελμα.

* Τους συζύγους (άνδρες και γυναίκες) που δεν είναι μισθωτοί , ούτε συνεταίροι και οι οποίοι συμμετέχουν συστηματικά και σύμφωνα με τους όρους της εθνικής νομοθεσίας στην δραστηριότητα του ανεξάρτητου επαγγελματία ασκώντας είτε τα ίδια είτε παρεπόμενα καθήκοντα. Η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας έγινε με τους Νόμους 1329 / 1983, 1541 / 1985 , 1745 / 1987 , 1759 / 1988 , 1790 / 1988 , 2458 / 1977 κτλ.

Οδηγία **92 / 85 Ε.Ο.Κ** με την οποία προβλέπεται η εφαρμογή μέτρων που αποβλέπουν στην βελτίωση της υγείας και της ασφάλειας των γυναικών που εργάζονται κατά την διάρκεια της εγκυμοσύνης , λοχείας , γαλουχίας . Η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας έγινε με τους Νόμους 1568 / 1985 , 1483 / 1984 , Εθνική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας 1993 κτλ.

Απόφαση της επιτροπής της Ε.Ε με αριθμ. (94) 1421 / 29 – 7 – 1994 , σχετικά με την έγκριση του Επιχειρησιακού προγράμματος «Συνεχιζόμενης Κατάρτισης και Προώθησης της Απασχόλησης» . Έχει γίνει η προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας , στα πλαίσια της οποίας εφαρμόζονται τα προγράμματα συνεχιζόμενης επαγγελματικής κατάρτισης και για τις γυναίκες της υπαίθρου . (Μίχου Ι. , 2002 , σελ. 87 – 89)

Η Κοινοτική Νομοθεσία σχετικά με την εφαρμογή της κοινής αγροτικής πολιτικής περιλαμβάνει κατευθυντήριες οδηγίες , αποφάσεις και κανονισμούς, που αναφέρονται :

- Στον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων,
- Στους νέους αγρότες,
- Στην βελτίωση και διατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος,
- Στην ποιότητα ζωής,
- Στον επαγγελματικό προσανατολισμό και επαναπροσανατολισμό των αγροτών,
- Στο συμπληρωματικό της γεωργίας εισόδημα,
- Στην εξωγεωργική απασχόληση,
- Στις πρωτοβουλίες απασχόλησης των γυναικών,
- Στην επαγγελματική κατάρτιση νέων και ενήλικων και σε πολλά άλλα θέματα

Οι βασικοί κανονισμοί του αγροτικού τομέα κτλ που έχουν σχέση με την νομική θέση της γυναίκας της υπαίθρου , μετά το 1981 , και αφορούν την απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση είναι οι παρακάτω :

Κ.Ο 72 / 159 / ΕΟΚ για τον εκσυγχρονισμό των γεωργικών εκμεταλλεύσεων και κατά προτεραιότητα των μεσαίων (προϋποθέτει ανάλυση όλων των συνθηκών που επηρεάζουν την εκμετάλλευση) .

Κ.Ο 72 / 160 / ΕΟΚ για την ενθάρρυνση εξόδου από το γεωργικό επάγγελμα ενεργών ατόμων , προκειμένου να πραγματοποιηθούν διαρθρωτικές βελτιώσεις.

Κ.Ο 72 / 161 / ΕΟΚ . Η κατευθυντήρια αυτή οδηγία έχει δύο διαφορετικούς σκοπούς :

- Την κοινωνικοοικονομική πληροφόρηση των γεωργών και
- Τον επαγγελματικό προσανατολισμό των εργαζομένων στην γεωργία

Κ.Ο 75 / 268 ΕΟΚ που αναφέρεται στην γεωργία των ορεινών και ολιγότερο ανεπτυγμένων περιοχών και περιλαμβάνει την εξασφάλιση συμπληρωματικού εισοδήματος από εξωγεωργικές εργασίες μελών της αγροτικής οικογένειας.

Καν. ΕΟΚ 355 / 1977 του Συμβουλίου «Κοινές δράσεις της πολιτικής για τις γεωργικές διαρθρώσεις»

Απόφαση 77 / 294 ΕΟΚ , που υιοθετεί το 4^ο Μεσοχρόνιο Πρόγραμμα Οικονομικής Πολιτικής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων.

Καν. 2088 / 85 ΕΟΚ : Μεσογειακά ολοκληρωμένα προγράμματα για την ανάπτυξη αγροτουριστικών δραστηριοτήτων ή επενδύσεων και την επαγγελματική κατάρτιση.

Καν. (Ε.Κ) 950 / 97 για την βελτίωση της αποτελεσματικότητας των γεωργικών διαρθρώσεων (προηγούμενοι κανονισμοί ΕΚ , 797 / 85 , 3808 / 89 και 2328 / 91) , για την ανάπτυξη αγροτουριστικών και αγροτοβιοτεχνικών δραστηριοτήτων ή επενδύσεων και την επαγγελματική κατάρτιση.

Καν. (Ε.Κ) 4253 / 88 άρθρο 11 «κοινοτική πρωτοβουλία INTERREG» , επαγγελματική κατάρτιση γυναικών υπαίθρου στους παραμεθόριους νομούς της χώρας.

Καν. (Ε.Κ) 4253 / 88 άρθρο 11 κοινοτικής πρωτοβουλίας NOW "Νέες ευκαιρίες για γυναίκες " , επαγγελματική κατάρτιση γυναικών υπαίθρου για την οργάνωση μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Η πρωτοβουλία αυτή αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της υλοποίησης του τρίτου μεσοπρόθεσμου κοινοτικού προγράμματος δράσης 1991 – 1995 για την ισότητα ευκαιριών.

Καν. 4253 / 88 του Συμβουλίου για τις διατάξεις εφαρμογής του **Καν. 2058/88** συντονισμός των παρεμβάσεων στα διαρθρωτικά ταμεία , όπως τροποποιήθηκε με τον **Καν. 2082 / 93** , πραγματοποίηση εκπαιδεύσεων επαγγελματικής κατάρτισης στα Πλαίσια του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Ταμείου (ΕΚΤ) σε θέματα γεωργικού τομέα , ΑΟΟ κτλ.

Καν. (Ε.Κ) 2082 / 93 του Συμβουλίου της 20ης Ιουλίου 1993 για την τροποποίηση του Καν. 4253 / 88 για τις διατάξεις εφαρμογής του Καν. 2052/88, όσον αφορά τον συντονισμό των παρεμβάσεων των διαφόρων διαρθρωτικών ταμείων μεταξύ τους κτλ

Καν. (Ε.Κ) 2083 / 93 του Συμβουλίου της 20ης Ιουλίου 1993 για την τροποποίηση του Καν. 2052 / 88 , όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης .

Καν. (Ε.Κ) 2084 / 93 του Συμβουλίου της 20ης Ιουλίου 1993 για την τροποποίηση του Καν. 4255 / 88 για τις διατάξεις εφαρμογής του Καν. 2052/88 όσον αφορά το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο.

Καν. (Ε.Κ) 2085 / 93 του Συμβουλίου της 20ης Ιουλίου 1993 για την τροποποίηση του Καν. 4256 / 88 για διατάξεις εφαρμογής του Καν.2052/88 σχετικά με το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) , τμήμα προσανατολισμού.

Καν. (Ε.Κ) 1257 / 1999 του Συμβουλίου της 17^{ης} Μαΐου 1999 για την στήριξη της αγροτικής ανάπτυξης από το Ευρωπαϊκό Γεωργικό Ταμείο Προσανατολισμού και Εγγυήσεων (ΕΓΤΠΕ) . Ο κανονισμός αυτός περιλαμβάνει μέτρα (άρθρα π.χ 2 , 4 , 25) που έχουν σκοπό την προώθηση

της παροχής ίσων ευκαιριών στους άνδρες και τις γυναίκες , βασικά με την στήριξη σχεδίων που προωθούνται και εφαρμόζονται από τις γυναίκες.

Καν. (Ε.Κ) 1258 / 1999 του Συμβουλίου της 17^{ης} Μαΐου 1999 περί χρηματοδότησεως της Κοινής Γεωργικής πολιτικής .
(Μίχου Ι. , 2002 , σελ. 91 – 94)

Η νομική θέση της γυναίκας της υπαίθρου στον αγροτικό τομέα θα ήταν ελλιπής αν δεν συμπεριλάβουμε ότι από το έτος 1997 η 15^η Οκτωβρίου έχει αναγνωρισθεί ως παγκόσμια ημέρα για την γυναίκα της υπαίθρου. Η ημέρα αυτή καθιερώθηκε στα πλαίσια διεθνούς εκστρατείας , που οφείλεται στην πρωτοβουλία της παγκόσμιας οργάνωσης "Women's World Summit Foundation " (W.W.S.F) , με θέμα τις γυναίκες της υπαίθρου και απώτερο σκοπό την αναγνώριση και την προβολή του έργου της αγρότισσας.

Οι εκδηλώσεις καθιερώθηκε να γίνονται κάθε έτος και με διαφορετικό θέμα, σχετικό όμως πάντα με τις γυναίκες της υπαίθρου και ιδιαίτερα τις αγρότισσες. Για παράδειγμα , το έτος 1999 το θέμα ήταν «τα ανθρώπινα δικαιώματα για όλες τις αγρότισσες».

Οι ετήσιες εκδηλώσεις έχουν καταρχάς σκοπό την αναγνώριση επίσημα από τις κυβερνήσεις των χωρών της 15^{ης} Οκτωβρίου ως «ημέρα της αγρότισσας», όπως έγινε με πρωτοπόρους τους προέδρους των ΗΠΑ και των Φιλιππίνων. Επίσης , οι ετήσιες εκδηλώσεις αποβλέπουν στην ενημέρωση για το πολύπλευρο και δύσκολο έργο της αγρότισσας , την συμβολή , τον ρόλο και την θέση της στην οικογένεια , την κοινωνία και την ανάπτυξη , για να γίνουν γνωστά τα προβλήματα και οι δυσκολίες της , να αναγνωρισθούν τα δικαιώματα της και να ληφθούν μέτρα για την βελτίωση της θέσης και της ζωής της.

Το έτος 1999 η Elly Predervard , συντονίστρια της Διεθνούς Εκστρατείας Ενημέρωσης και Ενίσχυσης της αγρότισσας , σε ανοικτή επιστολή της προς τις αγρότισσες όλου του κόσμου , μεταξύ των άλλων για την αποστολή , το έργο και τα δικαιώματα της αγρότισσας αναφέρει : «Εσείς οι αγρότισσες όλου του κόσμου είστε οι πραγματικές ηρωίδες του πλανήτη μας. Κάνετε τα περισσότερα διαθέτοντας τα λιγότερα μέσα από οποιαδήποτε άλλη ομάδα ανθρώπων».

4.2.γ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΣΦΑΛΙΣΗ - ΣΥΝΤΑΞΙΟΔΟΤΗΣΗ, ΥΓΕΙΑ – ΠΕΡΙΘΑΛΨΗ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΣΣΑΣ.

Η κοινωνική ασφάλιση σήμερα είναι ένας θεσμός του κράτους , το οποίο άμεσα ή έμμεσα με τους οργανισμούς , οι οποίοι βρίσκονται κάτω από τον έλεγχό του , παρέχει στους εργαζόμενους αντί ορισμένης τακτικής χρηματικής καταβολής , υλικές παροχές και υπηρεσίες σε περιπτώσεις ασθένειας σωματικής ή πνευματικής βλάβης , αναπηρίας και γήρατος. Οι δαπάνες

καλύπτονται με τις υποχρεωτικές εισφορές των εργαζομένων και των εργοδοτών , τις οποίες έχουν θεσπίσει οι σύγχρονες νομοθεσίες.

Οι οικονομικές δραστηριότητες αλλά και γενικά η ζωή του ανθρώπου υπόκεινται σε κινδύνους. Το ίδιο ισχύει και για την γεωργία και τον αγροτικό πληθυσμό που υφίστανται πολλούς και σοβαρούς κινδύνους , τους οποίους μπορούμε να κατατάξουμε σε δύο κατηγορίες :

A) Τους κινδύνους που αφορούν την γεωργική παραγωγή . Ανέκαθεν ο γεωργός , η αγρότισσα καλλιεργούν τα κτήματά τους και απασχολούνται στην γεωργική εκμετάλλευση , χωρίς να είναι σίγουροι για τα αποτελέσματα της παραγωγής και του εισοδήματός τους.

B) Τους κινδύνους που απειλούν τα άτομα , όπως τον ανρότη , την αγρότισσα και γενικά τους εργαζομένους στην γεωργική εκμετάλλευση και τα μέλη της οικογένειάς τους (ασθένειες , ατυχήματα κτλ).

Ο Οργανισμός Γεωργικών Ασφαλίσεων (ΟΓΑ) είναι ο αρμόδιος φορέας για την κοινωνική ασφάλιση των εργαζομένων στον αγροτικό τομέα της οικονομίας , αγροτισσών , αγροτών και των μελών της οικογένειάς τους. Επίσης , στην κοινωνική ασφάλιση του ΟΓΑ υπάγονται και άλλες κατηγορίες επαγγελματιών που ζουν και εργάζονται στον αγροτικό χώρο , οι ανασφάλιστοι υπερήλικες κτλ , εφόσον υπάρχουν οι προϋποθέσεις σύμφωνα με την ισχύουσα εκάστοτε νομοθεσία του ΟΓΑ.

Ο ΟΓΑ ιδρύθηκε με τον Νόμο 4169 / 1961 (ΦΕΚ 81/ Τ.Α / 18 – 5 – 1961) «περί γεωργικών κοινωνικών ασφαλίσεων» και άρχισε να λειτουργεί από την 31^η Ιουλίου 1961.

Ο ΟΓΑ είναι ασφαλιστικός οργανισμός κοινωνικής ωφέλειας , νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου και ανήκει αποκλειστικά στο δημόσιο. Σήμερα εποπτεύεται από το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Ασφαλίσεων. Παλαιότερα την εποπτεία είχε το Υπουργείο Γεωργίας , το οποίο συνέβαλε στην ίδρυση , οργάνωση και λειτουργία του οργανισμού. Η εξέλιξη του ΟΓΑ, από την ίδρυσή του το έτος 1961 μέχρι σήμερα χαρακτηρίζεται από την διαρκή ενδυνάμωσή της ασφαλιστικής προστασίας και τον εκσυγχρονισμό.

Σημαντικό όμως έτος για την αγρότισσα υπήρξε το 1982 , οπότε σύμφωνα με τον Νόμο 1287 / 82 πήρε αυτοτελή σύνταξη. Θετικός επίσης ήταν ο Νόμος 1745/1987 «του κλάδου πρόσθετης ασφάλισης αγροτών». Με τον Ν.2458/97 ο ΟΓΑ μετατρέπεται σε ταμείο κύριας ασφάλισης.

Οι νέες παροχές που θεσμοθετήθηκαν με τον νόμο αυτό , όπως κύρια σύνταξη , διαδοχική ασφάλιση , συντάξεις συζύγων κτλ , οι προϋποθέσεις και οι όροι ασφάλισης και συνταξιοδότησης , κατέστησαν τους ασφαλισμένους του ΟΓΑ ισότιμους με τους ασφαλισμένους των άλλων ταμείων. Η προβλεπόμενη δε μεταβατική περίοδος επιτρέπει την ομαλή μετάβαση από το παλιό στο νέο ασφαλιστικό καθεστώς (τα οποία συνυπάρχουν) χωρίς απώλειες κεκτημένων ασφαλιστικών δικαιωμάτων.

Η κοινωνική ασφάλιση του ΟΓΑ περιλαμβάνει :

A. Παροχές συντάξεως (γήρατος, αναπηρίας, επιζώντων, ανασφάλιστων υπερηλίκων).

B. Υγειονομική περίθαλψη :

- ✓ Ιατρική και εξωνοσοκομειακή περίθαλψη
- ✓ Πρόσθετες παροχές (ορθοπεδικά είδη κτλ)
- ✓ Δαπάνες μετακίνησης ασθενών
- ✓ Δαπάνες αποκλειστικής αδερφής

Γ. Φαρμακευτική περίθαλψη

Δ. Παροχές μητρότητας .

Ε. Πολυτεκνικά επιδόματα κτλ

Ο ΟΓΑ σήμερα καλύπτει 2,4 περίπου εκατομ. ασφαλισμένους στην Ελλάδα και εκατοντάδες χιλιάδες Έλληνες εργαζόμενους στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και στις χώρες με διμερείς συμβάσεις. Οι συνταξιούχοι αγρότες ανέρχονται σε 760.000 και οι μισοί περίπου από αυτούς είναι γυναίκες.

Επιδόματα πολυτέκνων μητέρων χορηγούνται σε 340.400 περίπου οικογένειες.

Στον κλάδο πρόσθετης ασφάλισης έχουν ενταχθεί 774.576 άτομα , από τα οποία 448.769 (58%) γυναίκες και 325.807 (42%) άνδρες.

Στον κλάδο κύριας ασφάλισης αγροτών έχουν ενταχθεί 750.000 αγρότες και αγρότισσες.

Ο ΟΓΑ από το 1961 , έτος ίδρυσης του , μέχρι το έτος 1988 , οπότε ιδρύθηκε ο Οργανισμός Ελληνικών γεωργικών Ασφαλίσεων (ΕΛ.Γ.Α) , είχε επίσης την αρμοδιότητα και ευθύνη του κλάδου ασφάλισης γεωργικής παραγωγής (αποζημίωσης για τις ζημιές από χαλάζι , παγετό , ανεμοθύελλα , πλημμύρες κτλ) , καθώς και του κλάδου πρόληψης ζημιών.

Ο ΟΓΑ με την ίδρυσή του πρωταρχικό σκοπό είχε την προστασία του γήρατος, την συνταξιοδότηση δηλαδή του αγρότη και της αγρότισσας.

Δικαιούχοι σύνταξης είναι όλοι οι αγρότες και των δυο φύλων , όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο Νόμο.

Οι προϋποθέσεις είναι :

- Συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας ,
  - Συνολική εργασία 25 ετών , τα τελευταία δέκα χρόνια προ της συνταξιοδότησης συνεχώς , ως ιδιοκτήτες γεωργικών εκμεταλλεύσεων ή αγροκτημάτων , ως καλλιεργητές με ενοίκιο ξένων αγροκτημάτων , ως κτηνοτρόφοι , πτηνοτρόφοι , αγρεργάτες με μισθό ή ημερομίσθιο σε αγροτικές ή κτηνοτροφικές ή πτηνοτροφικές επιχειρήσεις , εγκατεστημένες σε αγροτικούς οικισμούς έξω από την ακτίνα δικαιοδοσίας του Ι.Κ.Α .
- Στους δικαιούχους ήδη συνταξιούχους αγρότες με το Ν.Δ 4435 / 64

προστέθηκαν και οι παράκτιοι αλιείς καθώς και οι επαγγελματιοβιοτέχνες , οι οποίοι ασκούσαν το επάγγελμά τους σε χωριά ή σε κωμοπόλεις κάτω των 2.000 κατοίκων.

Οι αγροτικές συντάξεις και γενικά η κοινωνική ασφάλιση των αγροτών και των ασφαλισμένων του ΟΓΑ χορηγούνται από το κράτος χωρίς άμεση εισφορά των ασφαλισμένων.

Σχετικά με το ύψος των χορηγούμενων συντάξεων , ο Νόμος 4169 / 61 προβλέπει την διαβάθμιση τριών κατηγοριών συνταξιοδοτούμενων προσώπων , όπως είναι :

- Οι συνταξιούχοι που έχουν σύζυγο άνω των 65 ετών ή παιδί κάτω των 14 ετών ,
- Οι ασφαλισμένοι , των οποίων η σύζυγος είναι κάτω των 65 ετών και οι ασφαλισμένες αγρότισσες που έχουν σύζυγο νεότερό τους και
- Οι ασφαλισμένοι άγαμοι γενικά καθώς και οι χήροι και χήρες που δεν έχουν παιδί κάτω των 14 ετών.

Οι προϋποθέσεις και η διαδικασία χορήγησης συντάξεων στην αγρότισσα – αγρότη σύμφωνα με τα προαναφερόμενα διήρκεσε μέχρι το 1980.

Ειδικότερα:

Η συνταξιοδότηση της αγρότισσας άρχισε από το έτος 1962 με την συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας της , σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στον Ιδρυτικό Νόμο του ΟΓΑ 4169 / 1961 «περί Γεωργικών Κοινωνικών Ασφαλίσεων» . Ο νόμος αυτός αποτέλεσε το θεμέλιο του ασφαλιστικού συστήματος των απασχολούμενων στον αγροτικό τομέα , επομένως και των γυναικών της υπαίθρου. Σύμφωνα όμως με τα άρθρα 2 , 4 και 5 η παντρεμένη αγρότισσα δεν έπαιρνε αυτοτελή σύνταξη. Συγκεκριμένα , μέχρι το έτος 1981 (χρονολογία ένταξης της χώρας μας στην Ε.Ε) ίσχυαν τα παρακάτω :

Α) Χορήγηση σύνταξης χηρείας . Εφόσον πέθαινε ο συνταξιοδοτούμενος άνδρας της , έπαιρνε το ανάλογο ποσόν χηρείας. Όταν η ίδια συμπλήρωνε το 65^ο έτος της ηλικίας της , έπαιρνε η ίδια κανονικά την σύνταξη ολόκληρη, όπως ο ασφαλισμένος στον ΟΓΑ σύζυγος της αγρότης.

Β) Στην περίπτωση που η αγρότισσα ήταν μεγαλύτερη από το σύζυγο της αγρότη , έπαιρνε την σύνταξη με την συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας της. Η σύνταξη όμως αυτή διακοπτόταν με την συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας του συζύγου της για να πάρει αυτός αντί της ίδιας την σύνταξη.

Γ) Η ανύπαντρη αγρότισσα έπαιρνε κανονικά την σύνταξη του παραπάνω νόμου με την συμπλήρωση του 65^{ου} έτους της ηλικίας της.

Μετά το 1981 με την ένταξη της χώρας μας στην Ε.Ε , στα πλαίσια της νομοθεσίας για την ισότητα των φύλων κτλ, καταργήθηκαν οι διακρίσεις σε βάρος των γυναικών ασφαλισμένων του ΟΓΑ .

Με τον Νόμο 1287 / 1982 (ΦΕΚ 125 / Τ.Α / 5-10-1982) «Βελτίωση της ασφαλιστικής προστασίας που παρέχεται στους αγρότες από τον ΟΓΑ»

(άρθρο 3 παραγρ. 1 και 2) η αγρότισσα αναγνωρίζεται πλέον ως αυτοτελής γεωργός και από το έτος 1983 δικαιούται να παίρνει αυτοτελή σύνταξη γήρατος , εφόσον συμπληρώσει το 65^ο έτος της ηλικίας της. Με τον νόμο αυτό η σύνταξη γήρατος της αγρότισσας έχει εξομοιωθεί με αυτή του άνδρα αγρότη και είναι 14 μισθοί κάθε έτος. Επίσης, αυτοτελή σύνταξη δικαιούται κάθε αγρότισσα, παντρεμένη ή ανύπαντρη , ανεξάρτητα αν είναι σύζυγος αγρότη ή άλλου επαγγελματία. Δικαιούται ακόμα σύνταξη αναπηρίας σε ποσοστό 67% στις περιπτώσεις που συντρέχουν οι προβλεπόμενες από την νομοθεσία προϋποθέσεις. Οι παραπάνω χορηγούμενες συντάξεις προέρχονται βασικά από τον κρατικό προϋπολογισμό : Οι ασφαλισμένοι του ΟΓΑ δεν πληρώνουν εισφορές για σύνταξη γήρατος , περίθαλψη ασθενείας κτλ. Οι συντάξεις αυτές είναι πάρα πολύ χαμηλές , σε σχέση με την εργασία και προσφορά της αγρότισσας. Παρ' όλα αυτά όμως παρέχουν στην γυναίκα οικονομική ανεξαρτησία και ουσιαστική βελτίωση της θέσης της. Υπάρχει πλέον κάποια δυνατότητα για την κάλυψη βασικών προσωπικών και οικογενειακών αναγκών. Η παρεχόμενη σε ίση βάση αυτοτελής σύνταξη αγρότισσας – αγρότη έδωσε δικαίωση και ανακούφιση στο αγροτικό ζευγάρι συνταξιούχων του ΟΓΑ . Η βασική αυτή σύνταξη συνεχίζεται να χορηγείται σε όσους έχουν τις προϋποθέσεις. Το έτος 1987 καθιερώθηκε και ο θεσμός της πρόσθετης ασφάλισης των αγροτών , επομένως και της πρόσθετης (της βασικής) σύνταξης. (Μίχου Ι. , 2002 , σελ. 106 – 107).

Όσο αφορά την ιατρική περίθαλψη , οι Έλληνες αγρότες μέχρι το έτος 1955 ήταν η μόνη κατηγορία εργαζομένων, η οποία συνείσφερε με πόρους στον κρατικό προϋπολογισμό , ενώ η πολιτεία δεν είχε μεριμνήσει για την ιατρική τους περίθαλψη. Αντίθετα , οι κάτοικοι των πόλεων τύχαιναν ιατρικής μέριμνας από το ΟΚΑ (από το 1934) και άλλα κλαδικά ταμεία εργαζομένων.

Με την ίδρυση του ΟΓΑ και την χρηματοδότηση των αγροτικών ιατρείων , την οργάνωση της «ανοιχτής» λεγόμενης ιατρικής περίθαλψης του ΟΓΑ , βελτιώθηκε ουσιαστικά η παρεχόμενη (από το 1955) ιατρική αλλά και η φαρμακευτική περίθαλψη του αγροτικού πληθυσμού.

Το έτος 1964 δικαιούχοι της παραπάνω περίθαλψης ήταν 3.682.354 άτομα, ήτοι το 42,11% του συνολικού πληθυσμού της χώρας.

Σύμφωνα με το Β.Δ 984 / 1966 , η ισχύς του οποίου άρχισε την 1^η Μαρτίου 1967 , η νοσοκομειακή περίθαλψη των αγροτισσών , αγροτών του αγροτικού πληθυσμού γενικότερα είναι πλέον κατάκτηση. Μέχρι την προαναφερόμενη ημερομηνία για να έχει δωρεάν περίθαλψη η αγρότισσα ή τα μέλη της οικογένειάς της , έπρεπε να εξασφαλίσει πιστοποιητικό απορίας ή με θυσίες να πληρώσει τις δαπάνες για να εξασφαλίσει θέση σε νοσοκομειακό ίδρυμα. Από την 1^η Μαρτίου 1967 η αγρότισσα (και οποιοδήποτε μέλος της οικογένειάς της) τυγχάνει δωρεάν νοσοκομειακής περίθαλψης , εφόσον είναι ασφαλισμένη στον ΟΓΑ και έχει το χορηγούμενο από αυτόν βιβλιάριο υγείας. Η αγρότισσα , επίσης , δικαιούται στο εξής μαιευτική περίθαλψη (εγκυμοσύνης , τοκετού) καθώς και προστασία μητρότητας .

(Μίχου Ι. , 2002 , σελ. 108)

Τέλος , σύμφωνα με το νέο καθεστώς ασφάλισης , με τον Νόμο 2458 / 1997 (ΦΕΚ 15 / ΤΑ / 14 – 2 – 1997) θεσμοθετήθηκε στον ΟΓΑ αυτοτελής «Κλάδος Κύριας Ασφάλισης Αγροτών» , ο οποίος άρχισε να λειτουργεί από 1-1-1998 .

Ο κλάδος αυτός έγινε καθολικός διάδοχος του κλάδου «Πρόσθετης Ασφάλισης Αγροτών» του Ν. 1745 / 87 που λειτουργούσε στον ΟΓΑ από τις 1-1-1988.

Με τον νέο κλάδο κύριας ασφάλισης από 1^{ης} Ιανουαρίου 1998 αλλάζει σημαντικά το ασφαλιστικό – συνταξιοδοτικό καθεστώς των ασφαλισμένων του ΟΓΑ.

Ο ΟΓΑ γίνεται ένας περισσότερο σύγχρονος ασφαλιστικός οργανισμός. Οι αγρότες εξισώνονται με όλους τους ασφαλισμένους Έλληνες πολίτες, καταβάλλουν πλέον ασφαλιστικές εισφορές για σύνταξη και ασθένεια , με προοπτική καλύτερες παροχές και κοινωνική προστασία.

Ειδικά για τους έγγαμους ,στις περιπτώσεις που και οι δυο σύζυγοι υπάγονται στην ασφάλιση του ΟΓΑ , για παράδειγμα το ζευγάρι αγρότισσα – αγρότης, η ασφάλιση είναι υποχρεωτική για τον έναν και προαιρετική για τον άλλο.

Ο νόμος δίνει την δυνατότητα να ασφαλισθεί μόνο ο ένας από τους δύο, δηλαδή η αγρότισσα ή ο αγρότης , ύστερα από κοινή δήλωσή τους. Για τον λόγο αυτό , με κοινή δήλωσή τους προς τον ανταποκριτή του ΟΓΑ , επιλέγουν ποιος από τους δύο θα ασφαλισθεί. Αν δεν υπογράψουν και υποβάλλουν κοινή δήλωση , τότε ασφαλίζονται υποχρεωτικά και οι δύο και κατατάσσονται αυτοδίκαια στην 1^η ασφαλιστική κατηγορία για εισφορές σύνταξης και ασθένειας.

4.2.8 Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΑΓΡΟΤΙΣΣΑΣ ΣΤΗΝ ΛΗΨΗ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΚΑΙ Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΗΣ ΣΤΑ ΚΟΙΝΑ.

Κατά την Ιωάννα Μίχου παλαιότερα , παρότι η γυναίκα αγρότισσα εργαζόταν σκληρά, και πολλές φορές σε μεγαλύτερο βαθμό από τον άνδρα αγρότη, στην γεωργική εκμετάλλευση αλλά και το νοικοκυριό με δύσκολες συνθήκες εργασίας, η επιρροή της στην λήψη των αποφάσεων περιοριζόταν Περισσότερο σε θέματα του νοικοκυριού και λιγότερο σε θέματα προγραμματισμού επενδύσεων ή αναδιαρθρώσεων στην γεωργική εκμετάλλευση.

Όμως, έχει αποδειχθεί σε μεγάλο βαθμό ότι σε περιπτώσεις που η γυναίκα εργάζεται ή όχι στην γεωργική εκμετάλλευση επηρεάζει την λήψη των αποφάσεων χωρίς αυτό να είναι πάντοτε εμφανές.

Από την έρευνα «Καταμερισμός εργασίας και χρόνος απασχόλησης άνδρα – γυναίκας» (1972 – 1973) αποδεικνύεται ότι η γυναίκα είναι σημαντικός παράγοντας στις παραγωγικές γεωργικές μονάδες. Ακόμη , ότι η γυναίκα είναι υποχρεωμένη να εκτελεί σημαντικές εργασίες για τις οποίες η φυσική της ικανότητα δεν προσφέρεται όσο η αντίστοιχη του άνδρα και είναι αλήθεια ότι χωρίς τις εργασίες αυτές δεν είναι δυνατόν να επιτευχθεί η οικογενειακή ευμάρεια καθώς και η οικονομική ανάπτυξη μιας γεωργικής περιοχής. Τίθεται , λοιπόν, το ερώτημα , σε ποιόν βαθμό η γυναίκα πέρα του ότι αποτελεί εργατικό δυναμικό με χαμηλό ημερομίσθιο , συμμετέχει αποφασιστικά στην διαδικασία λήψης των αποφάσεων οικονομικού περιεχομένου ;

Τα αποτελέσματα της σχετικής έρευνας έχουν ως εξής :

Οι 57 από τις 77 οικογένειες του δείγματος (ποσοστό 74%) δήλωσαν ότι όλες οι αποφάσεις για την αγορά των οικιακών συσκευών και γεωργικών μηχανημάτων , για την αλλαγή της καλλιέργειας και την αύξηση των εκτρεφόμενων ζώων παίρνονται από κοινού από τον άνδρα και την γυναίκα. Μόνο οι τέσσερις (5,2%) από τις παραγωγικές μονάδες που ερευνήθηκαν δήλωσαν ότι ο άνδρας έχει τον τελευταίο λόγο. Σε δύο (2,6%) περιπτώσεις η γυναίκα αποφασίζει μόνη της για το νοικοκυριό , ενώ οι άλλες αποφάσεις παίρνονται από κοινού. Σε 14 (18,2%) περιπτώσεις δεν υπήρξε απάντηση. Εικάζεται ότι οι μονάδες , που δεν απάντησαν , δεν έχουν προγραμματίσει αλλαγές ή δεν θέλουν συνειδητά να απαντήσουν και να δώσουν στοιχεία ή ότι εδώ την τελική απόφαση την παίρνει ο άνδρας.

Από τα παραπάνω στοιχεία φαίνεται ότι υπάρχει μια αρκετά σαφής συσχέτιση ανάμεσα στην οικονομική αγροτική εξέλιξη και την παρέμβαση της γυναίκας στην λήψη των αποφάσεων. Είναι όμως η γυναίκα επαγγελματικά καταρτισμένη και ενήμερη , ώστε να συμμετέχει ουσιαστικά στην διαδικασία λήψης των οικονομικών αποφάσεων ;

Εδώ φαίνεται η ανάγκη και τίθεται το θέμα της επαγγελματικής κατάρτισης της γυναίκας τόσο σε θέματα αγροτικής οικιακής οικονομίας , όσο και σε θέματα του γεωργικού τομέα γενικότερα. Ο ρόλος της γυναίκας στην λήψη αποφάσεων για την γεωργική εκμετάλλευση και το νοικοκυριό αλλά και την διαχείριση του οικογενειακού εισοδήματος , φυσικά , σήμερα είναι περισσότερο ενισχυμένος σε σύγκριση με το παρελθόν και αυτό οφείλεται στην εξέλιξη και στην άνοδο του μορφωτικού επιπέδου των γυναικών της υπαίθρου. Ακόμη , στο ότι οι ανισότητες πρόσβασης στην επαγγελματική ζωή της υπαίθρου μεταξύ των δυο φύλων έχουν περιορισθεί και η δυνατότητα μόρφωσης και εκπαίδευσης των νέων κοριτσιών (μέση , ανώτατη , πανεπιστημιακή κτλ) είναι εφικτή και έχει αυξηθεί.

Από στοιχεία της προαναφερόμενης έρευνας προκύπτει ότι :

- ✧ Καμία απόφαση , εκτός από θέματα νοικοκυριού , δεν παίρνεται αποκλειστικά από την γυναίκα
- ✧ Σημαντικός είναι ο ρόλος της γυναίκας στην διαδικασία λήψης αποφάσεων για την αύξηση και διαχείριση του οικογενειακού εισοδήματος καθώς και σε θέματα νοικοκυριού
- ✧ Βελτιωμένος είναι σήμερα ο ρόλος της γυναίκας σε σύγκριση με το παρελθόν στην λήψη των αποφάσεων από κοινού με τον σύζυγό ή και με άλλα μέλη της οικογένειας σε θέματα της γεωργικής εκμετάλλευσης, εκπαίδευσης των παιδιών , εξωγεωργικές εργασίες των συζύγων καθώς και σε άλλα οικογενειακά θέματα (Μίχου Ι. , 2002 , σελ. 71 – 73)

Η προώθηση της ισόρροπης συμμετοχής των φύλων στην διαδικασία λήψης αποφάσεων σε όλους τους τομείς αποτελεί ένα από τους κύριους στόχους των προγραμμάτων κοινοτικής δράσης για την ισότητα ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Σύμφωνα με την ετήσια έκθεση έτους 1999 , «ίσες ευκαιρίες για τις γυναίκες και τους άνδρες στην Ευρωπαϊκή ένωση» , οι ανισότητες εξακολουθούν να υπάρχουν ιδιαίτερα όσον αφορά την συμμετοχή των γυναικών στην λήψη των αποφάσεων.

Ός προς το θέμα αυτό θα πρέπει να αυξηθεί η συμμετοχή των γυναικών απ' όλα τα επαγγέλματα , επομένως και των αγροτισσών, στα κέντρα και στην διαδικασία λήψης των αποφάσεων , γιατί έτσι οι γυναίκες θα μπορέσουν να έχουν την απαιτούμενη επιρροή στις ακολουθούμενες πολιτικές και οι αποφάσεις θα αντικατοπτρίζουν τις κοινωνικές , οικονομικές και πολιτιστικές αξίες της κοινωνίας ως σύνολο.

Σε επίπεδο Ε.Ε οι αγρότισσες ενδιαφέρονται όχι μόνο για το οικονομικό γίνεσθαι αλλά και για το πολιτικό και επιθυμούν να παίξουν ρόλο σπουδαιότερο στην λήψη των αποφάσεων. Όμως υποαντιπροσωπεύονται στα όργανα λήψης των αποφάσεων των αγροτών , γεγονός που δυσχεραίνει την ευαισθητοποίηση για την επίλυση των γυναικείων προβλημάτων , καθώς και την ανάληψη προγραμμάτων δράσης από τις ίδιες τις γυναίκες. Μια πρόσφατη μελέτη του CEPFAR (Ευρωπαϊκό Κέντρο Επαγγελματικής Γεωργικής Εκπαίδευσης και Ανάπτυξης) δείχνει ότι για την συμμετοχή των

γυναικών στα κέντρα λήψης των αποφάσεων ουσιαστικά δεν υπάρχουν νομικά εμπόδια αλλά αντιστάσεις νοοτροπίας.

Πιστεύεται ότι οι γυναίκες με την δική τους θέληση και την υποστήριξη των συντρόφων τους μπορούν να ασχοληθούν με την πολιτική και τις επαγγελματικές οργανώσεις. Για τον λόγο αυτό οι αγρότισσες σήμερα δίνουν μεγάλη σημασία στην επαγγελματική κατάρτιση αλλά και στην πληροφόρηση.

Η γυναίκα συμμετέχει στην κοινωνική και πολιτιστική ζωή της κοινωνίας του τόπου που ζει , αλλά σε περιορισμένη κλίμακα ακόμα και σήμερα, παρά τις θετικές εξελίξεις που παρατηρούνται προς αυτήν την κατεύθυνση τα τελευταία χρόνια. Η συμμετοχή της γυναίκας σε πολιτιστικούς ή άλλους συλλόγους και κοινωφελή Σωματεία Δήμων ή Κοινοτήτων , όπου υπάρχουν, είναι μικρή ή ανύπαρκτη. Βασικά , συμμετέχουν κάποια άτομα με φιλοδοξίες με ή χωρίς ηγετικές ικανότητες. Η πρωτοβουλία για οργάνωση σωματείων ή συλλόγων επαγγελματικού ή κοινωφελούς περιεχομένου από τις ίδιες τις γυναίκες των αγροτικών περιοχών δεν είναι ιδιαίτερα προωθημένη.

Ο αγροτικός τομέας , εκτός του ότι αποτελεί ένα βασικό άξονα της εθνικής οικονομίας , αποτελεί και παράγοντα αναβάθμισης της υπαίθρου και της αποκεντρωμένης οικονομικής , κοινωνικής και της πολιτιστικής – πολιτισμικής ανάπτυξης.

Η γυναίκα της υπαίθρου δεν δικαιούται μόνο τα αγαθά του σύγχρονου πολιτισμού , αλλά δικαιούται να γίνεται συμμετοχος και συνδημιουργός των νέων αντιλήψεων, τάσεων και εξελίξεων που συνθέτουν τον πολιτισμό μας.

Μέσα από μια διαδικασία συγκερασμού και σύνθεσης των στοιχείων της τοπικής ελληνικής παράδοσης με την σύγχρονη σκέψη και δράση , μπορεί και πρέπει η γυναίκα να διαμορφώσει αυτό που θα αποτελέσει το δικό της τρόπο έκφρασης και ζωής. Έτσι , η γυναίκα θα είναι μέτοχος στα κοινά και θα συμβάλλει και στην ανάπτυξη της περιοχής της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο

5.1 Ενδογενής ανάπτυξη της υπαίθρου – γυναίκα . απασχόληση.

Σύμφωνα με τη Γιδαράκου , η ενδογενής ανάπτυξη της υπαίθρου αποτελεί βασικό στοιχεί της πολιτικής των Κρατών - Μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αποτελεί μέσο για την αποφυγή της περιθωριοποίησης περιοχών ή ομάδων πληθυσμών , καθώς και της ομογενοποίησης της παραγωγής που προωθούνται σήμερα με τον εκσυγχρονισμό της γεωργικής παραγωγής.

«Η αναδιάταξη των εργασιακών σχέσεων στην γεωργία και η συρρίκνωση του εύρους των παραδοσιακών εργασιών , περιθωριοποίησε τον ρόλο της γυναίκας στον τομέα της παραγωγής και σε συνδυασμό με την ασθενή οργάνωση της εξωγεωργικής αγοράς εργασίας , προκάλεσε έλλειψη επαγγελματικής ταυτότητας και κατοχύρωσης»

Κύριος στόχος της αγροτικής πολιτικής προκειμένου να αποφευχθούν τα παραπάνω , είναι η κινητοποίηση των τοπικών πηγών πλούτου προς την κατεύθυνση της διαφοροποίησης των δραστηριοτήτων της γεωργικής εκμετάλλευσης και της μαζικοποίησης του ενδογενούς δυναμικού. Ιδιαίτερα σημαντικός είναι ο ρόλος της γυναίκας στον σχεδιασμό της αγροτικής πολιτικής , αφού η ίδια αποτελεί εργατικό δυναμικό ικανό στο να αναδείξει αυτές τις πηγές πλούτου. (Γιδαράκου , 1999 , σελ. 193)

Όμως για αυτή την αναγκαιότητα της κινητοποίησης των τοπικών πηγών πλούτου συντείνουν και άλλα γεγονότα όπως ο όγκος νέων θέσεων εργασίας που πρόκειται να δημιουργηθεί στην ύπαιθρο με την ανάπτυξη μικρών επιχειρήσεων ή την υποστήριξη των ήδη υπαρχουσών. (Γιδαράκου , 1999)

Νέες λοιπόν εργασιακές προκλήσεις αναδεικνύονται για τις γυναίκες της υπαίθρου . Αυτές αφορούν κυρίως σε δραστηριότητες επιχειρηματικής μορφής όπως ο αγροτουρισμός , η βιολογική γεωργία αλλά και η αξιοποίηση παραδοσιακών προϊόντων.

Οι εργασιακές αυτές προσκλήσεις που λαμβάνουν χώρα τις δύο τελευταίες δεκαετίες συνέβαλλαν στο να αποκτήσει η γυναίκα έναν ορατό ρόλο στο πεδίο της εργατικής δυναμικής , κάτι που δεν συνέβαινε στο παρελθόν , αφού βρισκόταν πάντοτε στην σκιά του άνδρα – αρχηγού της εκμετάλλευσης.

Σήμερα που το επάγγελμα είναι αυτό που προσδιορίζει την κοινωνική ταυτότητα , η γυναίκα έχει την ανάγκη και την επιθυμία να αναζητήσει επαγγελματική ταυτότητα και κατοχύρωση. Το ότι η γυναίκα του αγροτικού χώρου βρέθηκε τα τελευταία χρόνια να κατέχει ιδιαίτερη θέση στην αγροτική πολιτική , οφείλεται στην μετατόπιση του κέντρου βάρους από τον τομεακό στον περιφερειακό χαρακτήρα της ανάπτυξης. (Γιδαράκου , 1999 , σελ. 195). Στην αναγνώριση ότι οι αγροτικές περιοχές πρέπει να διατηρηθούν με

τρόπους που πρέπει να αναζητηθούν στο ενδογενές υλικό και στο ανθρώπινο δυναμικό.

Η γυναίκα της υπαίθρου, ως εργατική δύναμη σε εφεδρεία που αποζητά τρόπους απόδρασης από τον αθέατο και ανώνυμο χώρο του νοικοκυριού προς την επαγγελματική απασχόληση και κατοχύρωση, είναι ένα δυναμικό κατάλληλο για την υποστήριξη πρωτοβουλιών που θα απευθύνονται στην διατήρηση, αξιοποίηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της παραδοσιακής κουλτούρας, της οποίας ανέκαθεν αυτή και ο αγροτικός χώρος ήταν θεματοφύλακες.

Οι μικρές γυναικείες τοπικές επιχειρήσεις, ο αγροτουρισμός και οι δράσεις σχετικά με την προστασία του αγροτικού περιβάλλοντος, αναδεικνύουν την ετερογένεια, την κουλτούρα και την ιδιαίτερη ταυτότητα του τοπικού χώρου.

(Γιδάρáκου, 1999, σελ. 195)

5.1α Τομείς επιχειρηματικής δράσης των γυναικών της υπαίθρου.

Η ανάπτυξη επιχειρηματικών πρωτοβουλιών από γυναίκες του αγροτικού χώρου είναι ένα καινούργιο φαινόμενο. Με την ανάληψη αυτών των πρωτοβουλιών αναδεικνύονται νέοι ρόλοι μέσα αλλά κυρίως παράπλευρα στην γεωργία και προωθείται η γυναικεία πολυδραστηριότητα σε πεδία που επαγγελματοποιούν άτυπες μορφές απασχόλησης.

Οι τομείς στους οποίους κυρίως αναπτύσσεται επιχειρηματική δράση από γυναίκες αφορούν :

- Στον αγροτουρισμό
- Στην βιοτεχνική – οικοτεχνική παραγωγή και εμπορία ειδών που προέρχονται από την μεταποίηση προϊόντων γεωργικής εκμετάλλευσης
- Στην κατασκευή και εμπορία προϊόντων πολιτιστικής κληρονομιάς (ειδών λαϊκής τέχνης κτλ)
- Στην παραγωγή και εμπορία προϊόντων εναλλακτικών μορφών γεωργίας.

(Γιδάρáκου, 1999, σελ. 197)

Ο αγροτουρισμός κατά την Γιδάρáκου δεν είναι τίποτε άλλο από ένα σύνολο προσφερόμενων υπηρεσιών, που συνδυάζει την διανυκτέρευση, την διατροφή με προϊόντα παραγόμενα στην εκμετάλλευση, την ξενάγηση, την πληροφόρηση του αγροτουρίστα για τις δραστηριότητες εκμετάλλευσης και την επαφή με το αυθεντικό και το παραδοσιακό.

Η κατασκευή ειδών λαϊκής τέχνης και μεταποιημένων προϊόντων της εκμετάλλευσης, καθώς και οι εναλλακτικές μορφές γεωργίας που απευθύνονται ιδιαίτερα προς τις γυναίκες εξαιτίας της ευαισθησίας που αναπτύσσουν για την ποιότητα των τροφίμων που καταναλώνονται από την οικογένεια, είναι δράσεις που έχουν άμεση σχέση με τον αγροτουρισμό. Και

αυτό γιατί επαγγελματοποιούν επίσης ασχολίες της άτυπης οικονομίας , αξιοποιώντας και προβάλλοντας την πολιτιστική κληρονομιά και ποικιλότητα των περιοχών.

Χαρακτηριστικό λοιπόν των παραπάνω δράσεων είναι ότι αλληλοϋποστηρίζονται και παραπέμπουν όλες στην σημασία της ανάπτυξης παράλληλων δράσεων αγροτικού τουρισμού , προκειμένου να αποτελέσουν βιώσιμες μορφές απασχόλησης στην ύπαιθρο.

Κατά την Γιδάρáκου όλες οι παραπάνω δράσεις επωφελούνται επίσης από την παρουσία παράλληλων δράσεων σε άλλες μορφές τουρισμού στην ίδια περιοχή , όπως η συντήρηση ή η ανάδειξη ιστορικών μνημείων , κέντρων άθλησης και αξιοθεάτων , που διευρύνουν τον κύκλο των αγροτουριστών.

5.1β Η παρουσία της Ελληνίδας γυναίκας της υπαίθρου σε μικρές επιχειρήσεις.

Οι νέες εργασιακές προκλήσεις για τις γυναίκες της υπαίθρου αποτελούν σίγουρα ένα αισιόδοξο μήνυμα , όμως σύμφωνα με έρευνες που έχουν γίνει (Γιδάρáκου , 1999 , σελ. 199) οι εργασιακές αυτές προκλήσεις αγγίζουν μόνο ένα μικρό μέρος των γυναικών ενώ παράλληλα απαιτείται προσπάθεια εκ μέρους των ίδιων των γυναικών και των υπευθύνων φορέων της πολιτείας , προκειμένου να αποτελέσουν σοβαρές εναλλακτικές απασχολήσεις για τις ίδιες , αλλά και για τις γυναίκες της νεότερης γενιάς , που είναι αυτές οι οποίες θα υποστηρίξουν την ανανέωση των αγροτικών νοικοκυριών.

Κατά την Γιδάρáκου , οι Ελληνίδες αγρότισσες που έχουν πρόσθετη ή εξωγεωργική εργασία αποτελούν μόνο ένα μικρό ποσοστό , που δεν ξεπερνά το 10% του συνόλου των αγροτισσών. Κατά φαίνοντα αριθμό είναι κυρίως εργάτριες σε βιοτεχνίες , ελεύθερες επαγγελματίες ή πωλούν προϊόντα στην λαϊκή αγορά.

Όπως παραπάνω , το 40% ασχολούνται με συλλογικές ή ατομικές δραστηριότητες στον αγροτουρισμό , την αγροτοβιοτεχνία – οικοτεχνία και την βιολογική γεωργία. Μεταξύ αυτών , την μεγάλη πλειοψηφία αποτελούν εκείνες που είναι οργανωμένες σε γυναικείους συνεταιρισμούς και ακολουθούν εκείνες που ασχολούνται σε ατομική βάση.

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι οι γυναίκες προτιμούν να εργάζονται ομαδικά , οργανωμένες σε συνεταιρισμό. Ερευνητικές μαρτυρίες (Γιδάρáκου , 1999 , σελ. 199) υποστηρίζουν αυτήν την άποψη ερμηνεύοντας την με βάση την μεγαλύτερη ροπή των γυναικών να ανήκουν σε μια ομάδα αλλά και γιατί αισθάνονται πιο δυνατές στην αντιμετώπιση των προβλημάτων λειτουργώντας σαν ομάδα. Όμως αυτή η εικόνα διαμορφώνεται και από τις

επιλογές της αγροτικής πολιτικής όσον αφορά την ευαισθητοποίηση των γυναικών για επαγγελματική απασχόληση (Γιδαράκου, 1999, σελ. 201). Μέχρι το μέσον της περασμένης δεκαετίας, οι φορείς που εμπλέκονταν στην προώθηση της γυναικείας απασχόλησης, προσανατόλιζαν τις γυναίκες προς την συμμετοχή σε συνεταιρισμούς, χρησιμοποιώντας κυρίως ως κίνητρο την προτεραιότητα χρηματοδότησης και άφηναν σε δεύτερη μοίρα την ανάληψη ατομικών επιχειρηματικών πρωτοβουλιών.

5.1γ Στάση των γυναικών απέναντι στις εργασιακές προκλήσεις στην ύπαιθρο.

Η συγκράτηση του πληθυσμού είναι ζητούμενο της προσπάθειας για ενδογενή ανάπτυξη. Σύμφωνα με την Γιδαράκου στις λιγότερο ευνοημένες περιοχές υπάρχει ο κίνδυνος της πληθυσμιακής αποψίλωσης με εντονότερη την μεταναστευτική τάση των κοριτσιών.

Στην περιφέρεια κυριαρχούν σχέσεις δύναμης, κανόνες και αξίες που εκδηλώνονται με την ύπαρξη περισσότερων εργασιών για τους άνδρες στην γεωργία, στην οικοδομή ή στην αλιεία.

Σήμερα, ωστόσο, ολοένα και περισσότερο αναφαίνονται νέες εργασιακές διέξοδοι για τις γυναίκες, καθώς και διέξοδοι επαγγελματισμού του αγροτικού νοικοκυριού. Το ζητούμενο όμως είναι κατά πόσο αυτές οι επαγγελματικές διέξοδοι εκτιμώνται από τις γυναίκες, κυρίως αυτές νεότερης ηλικίας, ως ικανοποιητικά σχήματα εργασίας που θα υποστηρίξουν την παραμονή τους.

Παρά την άνοδο της ανεργίας που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια, η στάση των κοριτσιών απέναντι στην γεωργία δεν φαίνεται να έχει αλλάξει σημαντικά (Γιδαράκου, 1999, σελ. 207). Ελάχιστες είναι οι κοπέλες που έχουν σήμερα ως κύρια απασχόληση την γεωργία και μεταξύ αυτών είναι ακόμα λιγότερες εκείνες που προτίθενται να την επιλέξουν ως κύρια απασχόληση στο μέλλον. Πιο ελαστική όμως είναι η στάση τους απέναντι στην επιλογή αγρότη ως συζύγου.

Η απόρριψη της ζωής στην ύπαιθρο αποδυναμώνεται κάτω από το ενδεχόμενο μιας εξωγεωργικής απασχόλησης που όμως αυτή συνδέεται με ευκαιρίες απασχόλησης σε εργασίες γραφείου. Αντιμετωπίζουν τις εργασιακές προκλήσεις στην ύπαιθρο ως μια προσωρινή λύση μέχρι την εξεύρεση οικονομικά καλύτερης και μόνιμης εργασίας.

(Γιδαράκου, 1999, σελ. 207 – 209)

Ως πλέον προτιμώμενες εργασίες προβάλλονται οι απασχολήσεις σε αγροτουριστικές υπηρεσίες ξενοδοχείων –εστιατορίων με μισθό και ακολουθούν η παραγωγή ειδών της παραδοσιακής κληρονομιάς και η παραγωγή – μεταποίηση γεωργικών προϊόντων, ενώ παράλληλα έρευνες έχουν δείξει ότι σχεδόν όλες οι κοπέλες που θα επιλέξουν μια από τις παραπάνω ασχολίες, προτιμούν την οργάνωση της σε συνεταιριστική βάση (Γιδαράκου, 1999, σελ. 208.)

Οι εργασιακές επιλογές των κοριτσιών και η στάση τους απέναντι στις νέες προκλήσεις , πολλές φορές ταυτίζονται με τις φιλοδοξίες των μητέρων τους με τις οποίες , όπως δηλώνουν οι νεαρές κοπέλες , συζητούν θέματα επαγγελματικής αποκατάστασης. (Γιδαράκου, 1999 , σελ. 209). Φαίνεται πως η μητέρα τους έχει έναν καθοριστικό ρόλο στην διαμόρφωση της στάσης των θυγατέρων τους σχετικά με την επιλογή επαγγέλματος. Ελάχιστες είναι εκείνες οι μητέρες που , όπως οι νεαρές κοπέλες δηλώνουν, επιθυμούν να ασχοληθεί η κόρη τους με την γεωργία μοναδικά ή σε συνδυασμό με άλλη απασχόληση , ενώ οι περισσότερες φιλοδοξούν μια θέση γραφείου. Η γνώμη τους αυτή δείχνει ότι ελάχιστες μητέρες εκτιμούν την δική τους πρόσθετη εργασία ως ικανοποιητικό σχήμα εργασίας για την θυγατέρα τους.

Κατά την Γιδαράκου , η στάση αυτή των κοριτσιών απέναντι στις νέες εργασιακές προκλήσεις της υπαίθρου , δείχνει ότι οι εργασίες αυτές δεν είναι ικανές ακόμη ή καλύτερα δεν έχει κατανοηθεί η σημασία τους ώστε σε συνδυασμό ή όχι με την απασχόληση στην γεωργία , να δώσουν ένα πλαίσιο εργασίας που να αντιπαρατεθεί στον προσανατολισμένο προς τις απασχολήσεις των υπηρεσιών εργασιακό τύπο. Η θεμελίωση των απασχολήσεων αυτών για τις γυναίκες της υπαίθρου απαιτεί χρόνο και τακτική εκπαίδευση , που θα στοχεύει κυρίως στην ενημέρωση και κατανόηση του στίγματος των εργασιών αυτών.

5.2 Πολυδραστηριότητα και Ελληνίδα αγρότισσα.

Σαν γενικό φαινόμενο η πολυδραστηριότητα είναι τόσο παλιά όσο και η ζωή του ανθρώπου σ' αυτόν τον πλανήτη (Τζεϊράνη , 1984 , σελ. 88) . Εντοπίζεται κυρίως στον αγροτικό χώρο , χωρίς όμως να περιορίζεται σε αυτόν.

Σύμφωνα με την Μίχου , με τον όρο πολυδραστηριότητα χαρακτηρίζεται ο συνδυασμός δύο ή περισσότερων δραστηριοτήτων από μια οικονομική ή κοινωνική μονάδα, μέσα και έξω απ' αυτήν , ώστε να εξασφαλισθεί η οικονομική λειτουργία και ευημερία της. Με τον όρο αγροτική πολυδραστηριότητα χαρακτηρίζεται ο συνδυασμός της γεωργικής δραστηριότητας με άλλο επάγγελμα ή παραγωγική δραστηριότητα, σε επίπεδο νοικοκυριού ή εκμετάλλευσης.

Ειδικότερα , οι διάφοροι τύποι της αγροτικής πολυδραστηριότητας μπορούν να αναχθούν :

@ Σε ατομικό επίπεδο , όπου ένα άτομο ασχολείται μερικά με περισσότερες της μιας δραστηριότητες

@ Σε οικογενειακό επίπεδο , όπου τα μέλη μιας οικογένειας ασχολούνται πλήρως το καθένα αλλά σε διαφορετικές δραστηριότητες

@ Σε επίπεδο αγροτικού συγκροτήματος , όπως είναι οι αγροτοβιομηχανικοί συνεταιρισμοί (Μίχου , 2002 , σελ. 67).

Σκοπός της πολυδραστηριότητας είναι η διεύρυνση της απασχόλησης , η εξασφάλιση και διασφάλιση της βιωσιμότητας της μικρής ή μεσαίας γεωργικής εκμετάλλευσης αλλά και η βελτίωση της ζωής της αγροτικής οικογένειας.

Στόχος ενός προγράμματος πολυδραστηριότητας κατά την Μίχου είναι ο εντοπισμός έργων ανάπτυξης σε συνδυασμό με το δυναμικό μιας περιοχής , ώστε να εξασφαλιστούν για τους κατοίκους ευκαιρίες συμπληρωματικής απασχόλησης και εισοδήματος.

Η χρησιμοποίηση προγραμμάτων πολυδραστηριότητας προϋποθέτει :

@ Την ανάπτυξη πολλών τομέων για εξασφάλιση ευκαιριών απασχόλησης

@ Την επέκταση μέτρων στήριξης της γεωργίας (Τζειράνη , 1984 , σελ. 89)

Παρά την έλλειψη στατιστικών στοιχείων , είναι γνωστή η πολύπλευρη και ουσιαστική συμμετοχή της αγρότισσας στα οικονομικά της οικογένειας (Τζειράνη , 1984 , σελ. 90). Η πολύπλευρη συμβολή της περνά συχνά απαρατήρητη ενώ η πολυδραστηριότητα της αναπτύχθηκε ασυστηματοποίητα και ανοργάνωτα.

Παλαιότερα οι γυναίκες , όπως είναι γνωστό , εργάζονταν σκληρά στην γεωργική εκμετάλλευση, φρόντιζαν τα οικόσιτα ζώα, το νοικοκυριό τους , ενώ παράλληλα εκτελούσαν οικοτεχνικές δραστηριότητες όπως η επεξεργασία του βαμβακιού ή του μαλλιού.

Σήμερα οι γυναίκες της υπαίθρου δεν έχουν όλο το φάσμα της παραγωγής, επεξεργασίας και προετοιμασίας των απαιτούμενων για την οικογένεια αγαθών , αλλά εργάζονται ισότιμα με τους άνδρες στην γεωργική εκμετάλλευση και έχουν σχεδόν όλη την ευθύνη του νοικοκυριού (οικιακές εργασίες, περιποίηση παιδιών, φροντίδα ηλικιωμένων) .(Μίχου , 2002,σελ.69)

Επίσης , πολλές γυναίκες ασχολούνται με εξωγεωργικές δραστηριότητες είτε μέσα στο σπίτι τους , είτε σε βιοτεχνίες , εστιατόρια , ξενοδοχεία της περιοχής. Αυτή η τάση για εξωγεωργική απασχόληση των αγροτισσών , εμφανίστηκε μεταπολεμικά και κορυφώθηκε το 1970 και συνεχίζει ακόμη και σήμερα.

Σύμφωνα με την Μίχου , το Υπουργείο Γεωργίας στα πλαίσια της αγροτικής πολιτικής προωθεί την πολυδραστηριότητα της αγρότισσας , δηλαδή την απασχόλησή της σε προγραμματισμένες εξωγεωργικές οικονομικές δραστηριότητες. Η πρωτοβουλία ξεκίνησε από την Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας το 1982 , με βάση τα Ευρωπαϊκά προγράμματα που βρισκόταν σε εξέλιξη.

Απώτερος σκοπός αυτών των προγραμμάτων είναι η ενίσχυση ανάληψης πρωτοβουλιών και δράσεων των γυναικών της υπαίθρου , που θα συμβάλλουν στην ανάπτυξη της περιοχής τους αλλά και στην βελτίωση της δικής τους κοινωνικής και οικονομικής θέσης (Μίχου , 2002 , σελ. 70).

Είναι αισθητή ακόμη και σήμερα η ανάγκη συγκεκριμένων προγραμμάτων και δράσης για την προώθηση στον αγροτικό χώρο της ισότητας ευκαιριών , επειδή διαδικασίες κοινωνικών αλλαγών αυτού του είδους προσκρούουν σε παραδοσιακά ριζωμένες αντιδραστικές νοοτροπίες και κοινωνικές προκαταλήψεις (Τζεϊράνη , 1984 , σελ. 98).

5.3 Η γυναίκα της υπαίθρου και οι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί.

Γενικά

Οι συνεταιρισμοί στην σύγχρονή τους μορφή εμφανίστηκαν στην Ευρώπη στα μέσα του 19^{ου} αιώνα περίπου. Ωστόσο μορφές συνεταιρισμού στην Ελλάδα υπάρχουν από τον 17^ο αιώνα. Τέτοιοι ήταν οι ναυτικοί συνεταιρισμοί, τα τσελιγκάτα κτλ

Ο πρώτος γεωργικός συνεταιρισμό ιδρύθηκε στην Ελλάδα, στον Αλμυρό Θεσσαλίας το 1900 με τον τίτλο «Μετοχικός Γεωργικός Σύλλογος». (Μίχου, 2002 , σελ. 151)

Ο πιο γνωστός όμως για την δράση του είναι ο περίφημος συνεταιρισμός των Αμπελακίων Θεσσαλίας , που αποτελούσε ένα κράμα συνεταιρισμού και εταιρίας , που λειτούργησε το διάστημα 1780 – 1811 . Σκοπός του ήταν η παραγωγή και η πώληση των προϊόντων των συνεταίρων καθώς και η διανομή των κερδών , ανάλογα με την συμβολή του κάθε μέλους στα κεφάλαια και στην εργασία. Φρόντιζε ακόμη για την περίθαλψη των ασθενών μελών και των οικογενειών τους.

Στις μορφές αυτές των συνεταιρισμών οπωσδήποτε ήταν παρούσα η γυναίκα της υπαίθρου.

Κατά τον Ελληνικό Ιδρυτικό Νόμο 602 / 1915 «περί συνεταιρισμών» άρθρο 1^ο, παράγραφος 1 , ο ορισμός του συνεταιρισμού έχει ως εξής : «Συνεταιρισμός είναι η εταιρία η οποία έχει κεφάλαιο μεταβλητό , αποτελείται από συνεταίρους των οποίων ο αριθμός είναι επίσης μεταβλητός και έχει σκοπό με την συνεργασία των συνεταίρων την προαγωγή της ιδιωτικής οικονομίας κάθε συνεταίρου». (Μίχου , 2002 , σελ. 152)

Είναι ένα μέσο δηλαδή για αυτοβοήθεια των οικονομικά αδύνατων προσώπων και δημιουργείται με την ελεύθερη βούλησή τους για συνεργασία.

Σύμφωνα με τους τελευταίους Νόμους , οι αγροτικοί συνεταιρισμοί ορίζονται ως: «Όργανώσεις και κοινοπραξίες με εκούσιες ενώσεις προσώπων , οι οποίες επιδιώκουν την οικονομική , κοινωνική και πολιτιστική τους ανάπτυξη μέσα από μια κοινή επιχείρηση με ισότιμη συνεργασία και αμοιβαία βοήθεια των μελών».

Σήμερα δηλαδή οι συνεταιρισμοί πέραν της προαγωγής της ιδιωτικής οικονομίας των συνεταίρων , στοχεύουν και στην κοινωνική άνοδο αυτών.

Επιχειρώντας να γίνει μια διάκριση των συνεταιρισμών , σύμφωνα με τον Ελληνικό Νόμο «περί συνεταιρισμών» αυτοί διακρίνονται , άσχετα από το αντικείμενο της επιχείρησής τους , σε γεωργικούς ή αγροτικούς και αστικούς ανάλογα με τον χώρο που λειτουργούν. Επιπρόσθετα , οι αγροτικοί συνεταιρισμοί αποτελούνται , στην πλειονότητα τους από συνεταίρους που έχουν ως κύρια επαγγελματική δραστηριότητα την γεωργία , ενώ οι αστικοί αποτελούνται από συνεταίρους άλλων επαγγελματικών τάξεων.
(Μίχου , 2002 , σελ. 152).

Νομικό καθεστώς των συνεταιρισμών – Διάκριση Α.Σ.Ο.

Στην Ελλάδα υπάρχει χωριστή νομοθεσία για τους αγροτικούς, τους αστικούς και τους οικοδομικούς συνεταιρισμούς. Ο πρώτος Νόμος 602/1915 που θεσπίστηκε στην Ελλάδα για τον συνεταιρισμούς , αφορούσε όλες τις κατηγορίες των συνεταιρισμών.

Το 1979 θεσπίστηκε ο Νόμος 921/79 που αφορούσε μόνο τους γεωργικούς συνεταιρισμούς , ενώ για τους αστικούς συνεταιρισμούς εξακολουθεί να ισχύει ο Νόμος 602/1915.

Στην συνέχεια θεσπίζονται και ισχύουν οι Νόμοι 1257/1982 «για την αποκατάσταση της δημοκρατικής λειτουργίας των συνεταιριστικών οργανώσεων» , ο Νόμος 1541/1985 «Αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις» ο οποίος τροποποιήθηκε με τους Ν. 1644/1986 , Ν. 1697/1987, Ν. 1845/1989, Ν.1891/1990 και Ν. 1914/1990. Ο Ν.2169/1993 «Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις και άλλες διατάξεις» ο οποίος τροποποιείται με τους Ν.2181/1994 και Ν.2538/1997.

Ο νέος νόμος που ισχύει σήμερα για τις «Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις» είναι ο Ν.2810/2000. Οι αστικοί συνεταιρισμοί διέπονται από τις διατάξεις του Ν.1667/86 , όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 27 του Ν.2669/93.

Σύμφωνα με το νέο – τελευταίο Νόμο 2810/2000 «Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις» (άρθρο 1) , ο ορισμός της έννοιας έχει ως εξής : «Αγροτική Συνεταιριστική Οργάνωση είναι αυτόνομη ένωση προσώπων, η οποία συγκροτείται εθελοντικά και επιδιώκει με την οικονομική βοήθεια των μελών της , την οικονομική , κοινωνική , πολιτιστική ανάπτυξη και προαγωγή τους, μέσω μιας συνιδιόκτητης και δημοκρατικά διοικούμενης επιχείρησης».

Τα βασικά χαρακτηριστικά στοιχεία του ορισμού αυτού είναι :

- Η εκούσια συμμετοχή προσώπων (αγροτών , αγροτισσών) ,
  - Η κοινή επιχείρηση ,
  - Ο σκοπός (οικονομική , κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη των μελών) και
  - Η ισότιμη συνεργασία και αμοιβαία βοήθεια.
- (Μίχου , σελ. 153).

Συμμετοχή της γυναίκας της υπαίθρου στους συνεταιρισμούς

Σύμφωνα με την Μίχου , αναπτυξιακό στόχο για την γεωργία αποτελεί η ενίσχυση κυρίως των γεωργικών συνεταιρισμών και κάθε άλλη μορφή συλλογικής δραστηριότητας.

Αυτές οι μορφές συλλογικής δραστηριότητας δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να περιοριστούν στην οικονομική αναβάθμιση των αγροτικών περιοχών αλλά παράλληλα πρέπει να αποτελούν και όργανα πολιτιστικής και κοινωνικής αναβάθμισης αυτών.

Όπως παραπάνω, στην Ελλάδα όσον αφορά τις πολιτικές για να ανάπτυξη του αγροτικού τομέα ανέκαθεν προωθούνταν η μορφή της οικογενειακής εκμετάλλευσης , πράγμα που σήμαινε και συνεχίζει να σημαίνει πως όλα τα μέλη της οικογένειας συνεισφέρουν στην προσπάθεια οικονομικής ανάπτυξής της , έχουν τις ίδιες ευθύνες , υποχρεώσεις αλλά και απολαβές.

Ωστόσο σε αυτό το σημείο αξίζει να επισημανθεί ο ρόλος της γυναίκας της υπαίθρου στις αγροτικές συνεταιριστικές οργανώσεις , που σε καμία περίπτωση δεν αποτελούν καινοτομία και δραστηριότητα των τελευταίων είκοσι χρόνων (απλά το χρονικό αυτό διάστημα ήταν περισσότερο διαδεδομένοι) αλλά είναι ένας θεσμός πολύ παλαιότερος. Έχει μια διάρκεια ζωής από το 1915 , αφού η πρώτη αναφορά για συμμετοχή των γυναικών σε αγροτικούς συνεταιρισμούς γίνεται στα πλαίσια του Ιδρυτικού Νόμου 602/1915 «περί Γεωργικών Συνεταιρισμών».

Ουσιαστικά όμως η προώθηση της γυναικείας συμμετοχής σε μορφές συλλογικής δραστηριότητας , άρχισε την δεκαετία του 1950 , όταν το Υπουργείο Γεωργίας με το πρόγραμμα της Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας ανέλαβε την επαγγελματική κατάρτιση και εκπαίδευση των γυναικών της υπαίθρου.

Ο βασικός σκοπός των συνεταιρισμών γυναικών της εποχής εκείνης δεν διαφέρει πολύ από το σημερινό. Στόχος – επιδίωξη των γυναικείων συνεταιρισμών στις πρώτες δεκαετίες του δεύτερου μισού του περασμένου αιώνα ήταν «Η βελτίωση του οικογενειακού εισοδήματος και η ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής θέσης των γυναικών». (Μίχου, 2002 , σελ.158) .

Κατά την Μίχου , παρόλο που υπήρχε η ανάγκη για τον εκσυγχρονισμό της Ελληνικής γεωργίας και την συμμετοχή των γυναικών στους γεωργικούς συνεταιρισμούς κατά το χρονικό διάστημα 1950 – 1980 , μόλις το 1982 τροποποιήθηκε η νομοθεσία έτσι ώστε να γίνει αισθητή η παρουσία των γυναικών στους γεωργικούς συνεταιρισμούς. Έως τότε υπήρχε συμμετοχή σε περιορισμένη κλίμακα. Ο κύριος λόγος αυτής της περιορισμένης συμμετοχής ήταν το νομικό καθεστώς που επικρατούσε , σύμφωνα με το οποίο στους συνεταιρισμούς μπορούσαν να εγγραφούν οι αρχηγοί των γεωργικών εκμεταλλεύσεων , που στην πλειοψηφία ήταν άνδρες.

Το 1980 με την ένταξη της Ελλάδας Στην ΕΟΚ , εφαρμόστηκε κοινή , για τα Κράτη Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης , αγροτική πολιτική και προωθήθηκε η ισότητα των φύλων σε όλους τους τομείς. Συνέπεια των παραπάνω αποτέλεσε η ενίσχυση της θέσης και του ρόλου των γυναικών στους συνεταιρισμούς.

Σύμφωνα με το πνεύμα της κοινής αγροτικής πολιτικής και των νόμων που την διέπουν , μέλη γεωργικών συνεταιρισμών μπορούν πλέον να γίνουν εκτός από τις έγγαμες γυναίκες που έχουν δική τους γεωργική εκμετάλλευση και έγγαμες γυναίκες σύζυγοι συνεταιρίων ; εφόσον ασχολούνται κατ' επάγγελμα με την γεωργία. Οι αγρότισσες μπορούν πλέον να συμμετέχουν στους αγροτικούς συνεταιρισμούς ισότιμα με τους άνδρες , να συμμετέχουν στα όργανα διοίκησης αυτών και στα κέντρα λήψης των αποφάσεων. Έχουν την δυνατότητα να οργανώνουν οι ίδιες συνεταιρισμούς σε αντικείμενα που προσιδιάζουν περισσότερο στην φύση και στις προτιμήσεις τους (ανθοκομίας, μελισσοκομίας , παραδοσιακών φορεσιών , λαϊκής τέχνης , χειροτεχνίας , αγροτουρισμού κτλ).

Παρά την βελτίωση της νομοθεσίας , η συμμετοχή των γυναικών της υπαίθρου στους αγροτικούς συνεταιρισμούς παραμένει περιορισμένη, σε ποσοστό 10 – 15% ενώ μικρή μέχρι και ανύπαρκτη εξακολουθεί να είναι η συμμετοχή τους στις συνδικαλιστικές οργανώσεις των αγροτών (Μίχου, 2002, σελ. 159).

Διάκριση – σύσταση.

Η σύσταση , η οργάνωση και η λειτουργία των συνεταιρισμών βασίζεται στην Νομοθεσία των Αγροτικών συνεταιριστικών οργανώσεων (Α.Σ.Ο) , όπως αυτή ισχύει κάθε φορά. Σήμερα ισχύει ο Νόμος των Α.Σ.Ο 2810/2000. (Μίχου , 2002 , σελ. 155)

Προκειμένου να συσταθεί ένας αγροτικός συνεταιρισμός απαιτείται η υπογραφή καταστατικού από 7 μέλη το λιγότερο , τα οποία πρέπει να πληρούν τις προϋποθέσεις , όπως αυτές ορίζονται από την ισχύουσα νομοθεσία. Απαραίτητη επίσης είναι η έγκριση του καταστατικού από το ειρηνοδικείο της περιοχής που ο συνεταιρισμός έχει την έδρα του.

Το καταστατικό είναι αυτό που καθορίζει την επωνυμία , τον σκοπό , τα αντικείμενα , τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μελών καθώς επίσης και τα όργανα διοίκησης .

Σύμφωνα με την Μίχου , οι συνεταιρισμοί γυναικών στην Ελλάδα είναι στην πλειοψηφία τους πρωτοβάθμιες Αγροτικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις και αριθμούν τους 80. Τα αντικείμενά τους σχετίζονται με την απασχόληση των γυναικών στην αγροτική οικονομία και εκτός των ωφελημάτων που επιφέρουν στις ίδιες , συμβάλλουν και στην τοπική ανάπτυξη.

Τα οφέλη που αποκομίζουν οι ίδιες είναι :

@ Μείωση της υποαπασχόλησης και ανεργίας.

@ Εξωγεωργική – συμπληρωματική του γεωργικού τομέα , απασχόληση και βελτίωση ή αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος.

@ Οικονομική αυτοδυναμία.

@ Βελτίωση της οικονομικής και κοινωνικής τους θέσης.

@ Ενδυνάμωση της θέσης και του ρόλου τους στις αγροτικές περιοχές και η συμμετοχή τους στα κέντρα λήψης των αποφάσεων (Μίχου , 2002 , σελ. 155)

Στόχοι των γυναικείων αγροτικών συνεταιρισμών προκειμένου να συμβάλλουν στην τοπική ανάπτυξη αποτελούν :

@ Η ίδρυση βρεφικών και παιδικών σταθμών

@ Η ίδρυση μουσείου αγροτικών ειδών , π.χ εξέλιξη μηχανημάτων και ειδών γεωργίας και αγροτικού νοικοκυριού.

@ Η ίδρυση λέσχης υπερηλίκων, παροχή υπηρεσιών φροντίδας ηλικιωμένων κτλ

@ Οργάνωση εκθέσεων – πολιτιστικών και εορταστικών εκδηλώσεων

Ίδρυση βιβλιοθήκης και αιθουσών πολλαπλής χρήσης για συγκεντρώσεις – ομιλίες κτλ (Μίχου , 2002 , σελ 163).

Για να κατορθώσουν οι γυναικείοι αγροτικοί συνεταιρισμοί να συμβάλλουν στην ανάπτυξη υποδομών και δραστηριοτήτων κοινωνικού και πολιτιστικού περιεχομένου στις αγροτικές περιοχές , συνεργάζονται με την τοπική αυτοδιοίκηση , δημόσιους και ιδιωτικούς φορείς στα πλαίσια χρηματοδοτούμενων από την Ευρωπαϊκή Ένωση προγραμμάτων .

Πιο αναλυτικά αρμόδιοι φορείς στήριξης στην οργάνωση και λειτουργία των γυναικείων συνεταιρισμών είναι :

@ Οι αρμόδιες υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας , όπως αγροτικής οικιακής οικονομίας , αγροτικού συνεταιρισμού και ομαδικών δραστηριοτήτων κτλ

@ Οι συνεταιριστικές αγροτικές οργανώσεις – Η ΠΑΣΕΓΕΣ ,

@ Η ΑΤΕ , ο ΕΟΤ , Η Πανελλήνια Ομοσπονδία Συνεταιρισμού Καλλιτεχνικής Βιοτεχνίας , Χειροτεχνίας και Οικοτεχνίας (Π.Ο.Σ.ΚΑ.ΒΙ.Χ.Ο) και

@ Ο ΟΑΕΔ , Η Γενική Γραμματεία Ισότητας και οι άλλοι δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς, (Μίχου , 2002 , σελ. 162 – 164).

Οι φορείς αυτοί στηρίζουν τις συλλογικές δράσεις και τους συνεταιρισμούς γυναικών , ανάλογα με τις αρμοδιότητες και τα προγράμματα , με χρηματοδότηση και της Ε.Ε , όπως για :

@ Την παροχή εκπαίδευσης - επιμόρφωσης – επαγγελματικής κατάρτισης στελεχών και μελών των συνεταιρισμών γυναικών ,

@ Την εκπόνηση διαγνωστικών μελετών , έρευνας αγοράς , διαφήμισης , οργάνωσης εμπορίας και

@ Την παροχή πληροφοριών και συμβουλών τεχνικής υποστήριξης , οργάνωσης , λειτουργίας των συνεταιρισμών , οργάνωση ευρωπαϊκών δικτύων κτλ

Η στήριξη γίνεται με χρηματοδότηση , παροχή δανείων , επιδοτήσεων , επιχορηγήσεων βραβείων κτλ.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση στηρίζει οικονομικά και παίρνει μέτρα για προώθηση προγραμμάτων και τοπικών πρωτοβουλιών δημιουργίας μικρής κλίμακας ή μικρομεσαίων επιχειρήσεων , σε ατομική αλλά και συλλογική βάση (ίδρυση συνεταιρισμών) από γυναίκες σε αγροτικές περιοχές τόσο στα πλαίσια της αγροτικής πολιτικής (διαρθρωτικά ταμεία) όσο και στα πλαίσια της ισότητας ευκαιριών (Μίχου , 2002 , σελ. 164).

Το χρονικό διάστημα 1950 – 1980 ιδρύονται και αναπτύσσονται συνεταιρισμοί αγροτικής βιοτεχνίας, οικοτεχνίας και χειροτεχνίας. (Μίχου,2002,σελ.164-165). Το διάστημα 1981 – 1990 ιδρύονται και αναπτύσσονται οι παραπάνω συνεταιρισμοί και επιπρόσθετα οι αγροτουριστικοί , ενώ το διάστημα 1991-2000 οι παραπάνω και επιπλέον οι τεχνολογίας ή μεταποίησης τροφίμων καθώς και συνεταιρισμοί άλλων ειδών προϊόντων.

Η εξέλιξη σε αριθμούς των γυναικείων συνεταιρισμών υπαίθρου σε διάφορες χρονικές περιόδους , κατά την Μίχου , έχει ως εξής :

Το 1976 λειτούργησαν 16 οικοτεχνικοί συνεταιρισμοί ενώ το 1980 , 10 συνεταιρισμοί αγροτικής οικοτεχνίας. Πέντε χρόνια αργότερα, λειτουργούν 35 από τους οποίους μόνο οι 4 είναι αγροτουριστικοί ενώ οι υπόλοιποι είναι αγροτικής οικοτεχνίας. Μια δεκαετία αργότερα λειτουργούν 34 συνεταιρισμοί , ενώ ταυτόχρονα παρατηρείται μια μείωση των μελών τους συγκριτικά με το έτος 1985.Το 1997 υπήρξαν 35 , από τους οποίους οι 8 ήταν αγροτουριστικοί. Το 2000 τέλος λειτούργησαν, 71 αγροτικοί και αστικοί συνεταιρισμοί γυναικών από τους οποίους οι 52 ήταν αγροτικοί , οι 33 ήταν αγροτουριστικοί , οι 4 οικοτεχνίας 1 ανθοκομίας και 9 μεταποίησης τροφίμων.

Αναλυτικά στοιχεία για την εξέλιξη των αγροτικών συνεταιρισμών γυναικών υπαίθρου 1950 – 2000 , φαίνονται στους πίνακες 1 , 2 και 3 . (Μίχου , 2002 , σελ. 166)

Προβλήματα , δυσχέρειες και αδυναμίες συνεταιρισμών γυναικών.

A. Τα προβλήματα – οι δυσχέρειες και οι αδυναμίες , για μεγαλύτερη συμμετοχή των αγροτισσών στις συνεταιριστικές οργανώσεις , συνοψίζονται στα εξής : (Μίχου , 2002 , σελ. 178 – 179)

- @ Στην έλλειψη τεχνογνωσίας σε συνεταιριστικά θέματα
- @ Στην έλλειψη συνεταιριστικής συνείδησης
- @ Στην δυσπιστία των γυναικών για συλλογικές εργασίες και επομένως και για την ωφελιμότητα των συνεταιρισμών και
- @ Στην δυσκολία εμπορίας των παραγόμενων προϊόντων

B. Τα προβλήματα και οι αδυναμίες που αντιμετωπίζουν οι συνεταιρισμοί των γυναικών ,γενικά, διακρίνονται σε ενδογενή και εξωγενή (Μίχου,2002,σελ.172)

Τα ενδογενή αναφέρονται :

@ Στην ηλικία των μελών (μέση ηλικία πάνω από 50 χρονών για τους οικοτεχνικούς συνεταιρισμούς)

@ Στο χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των μελών

@ Στην έλλειψη ενδιαφέροντος για συλλογική δράση

@ Στην ανεπαρκή συνεταιριστική εκπαίδευση

@ Στην έλλειψη επιχειρηματικής ικανότητας των μελών

@ Στην πλημμελή ενημέρωση σε θέματα που αφορούν τους συνεταιρισμούς

@ Στην διαμόρφωση υψηλού κόστους των προϊόντων τους

@ Στην απόσταση από τα αστικά εμπορικά κέντρα και

@ Στην ανεπαρκή εμπορική δραστηριότητα

Στον εξωγενή αναφέρονται :

@ Στον ανταγωνισμό που δέχονται τα προϊόντα τους από βιομηχανίες – βιοτεχνίες και από εισαγόμενα ομοειδή προϊόντα και

@ Στην έλλειψη συντονιστικού οργάνου , σχετικά με τις δραστηριότητες των φορών που εμπλέκονται στους συνεταιρισμούς αυτούς , με αποτέλεσμα να υπάρχουν επικαλύψεις στην ελλιπή και πλημμελή εκπαίδευση – επαγγελματική κατάρτιση κτλ.

5.4 Αγροτικός Τουρισμός και γυναίκα της υπαίθρου.

Γενικά – εξέλιξη – έννοια – ορισμός – στόχοι.

Αναζητώντας τους χαρακτήρες εκείνους στην Ελληνική αγροτική περιφέρεια που προσδίνουν σ' αυτήν την ιδιαιτερότητα της, διαπιστώνει κανείς μια σειρά προβλημάτων που έχουν να κάνουν με το νομικό καθεστώς όσο και ιδιαίτερα με την πολιτική ανάπτυξη. Ειδικότερα , ο πολυτεμαχισμός του γεωργικού κλήρου , ο χαμηλός βαθμός σύνδεσης των επιμέρους τομέων οικονομικής δραστηριότητας σε τοπικό επίπεδο , που κατ' ανάγκη οδηγεί στην διαπίστωση της μη ισχυρής τοπικής αγοράς , ο χαμηλός βαθμός εξειδίκευσης και μόρφωσης – εκπαίδευσης , αποτελούν κάποια από τα προβλήματα διαρθρωτικής φύσης που χαρακτηρίζουν την μειονεκτική αγροτική περιφέρεια (Παπακωνσταντινίδης , 1993 , σελ. 100)

Επιπρόσθετα , η γυναίκα στον αγροτικό χώρο αντιμετωπίζει όσον αφορά το θέμα «Απασχόληση» ένα πρόσθετο πρόβλημα . Είναι η γυναίκα που έχει την φροντίδα του νοικοκυριού και παράλληλα την φροντίδα των μικρών παιδιών.

Έχοντας προσδιορίσει συνοπτικά κάποια από τα προβλήματα διάρθρωσης της οικονομίας στον αγροτικό χώρο , μια εναλλακτική απασχόληση που θα μπορούσε , αν όχι να λύσει να περιορίσει τα προβλήματα αυτά , είναι ο αγροτουρισμός που ως νοηματικό περιεχόμενο κρύβει κάτι πολύ μεγαλύτερο από την επίλυση των παραπάνω προβλημάτων.

Κατά τον Παπακωνσταντινίδη, αποτελεί φιλοσοφία που αναζητά την αναβίωση πολιτιστικών εθίμων που σβήνουν κάτω από την εξελικτική διαδικασία , αλλά και μέσο που στοχεύει την ενεργοποίηση του ενδογενούς δυναμικού της περιοχής , την συγκράτηση του τοπικού πληθυσμού στις εστίες

του, την ενίσχυση της τοπικής αγοράς αλλά και την ανάπτυξη της προσωπικής, ανθρώπινης και ζεστής σχέσης ανάμεσα στον επισκέπτη και την αγροτική οικογένεια.

Ο αγροτουρισμός είναι μια ειδική μορφή τουρισμού που η ανάπτυξη του άρχισε πριν 30 - 35 περίπου χρόνια στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης. Στην Ελλάδα την δεκαετία του 1970 παρατηρείται στον αγροτικό χώρο η ανάπτυξη κάποιων δραστηριοτήτων από τις γυναίκες της υπαίθρου, που είχαν σχέση με τον αγροτουρισμό όπως η εμπορία τοπικών παραδοσιακών παρασκευασμάτων διατροφής, ειδών λαϊκής τέχνης και η ενοικίαση δωματίων στην αγροτική κατοικία. Αυτή η μορφή τουρισμού γνώρισε μεγαλύτερη ανάπτυξη στην Ελλάδα, κυρίως από τις αρχές της περασμένης δεκαετίας.

(Μίχου, 2002, σελ. 189 - 190)

Αν και συγκαταλέγεται επίσημα στην κατηγορία των ήπιων μορφών τουρισμού, ο αγροτουρισμός, αποτελώντας τρόπο ζωής και αντίληψης, αποτελεί εναλλακτικό μοντέλο τουρισμού (Παπακωνσταντινίδης, 1993, σελ. 102).

Τα γενικά χαρακτηριστικά αυτού του εναλλακτικού μοντέλου τουρισμού, σύμφωνα με την Μίχου, είναι :

@ Πραγματοποιείται χωρίς δαπανηρές εγκαταστάσεις και επεμβάσεις μεγάλης κλίμακας στο περιβάλλον, ενώ βρίσκεται περισσότερο κοντά στην φύση και στους παραδοσιακούς τρόπους ζωής

@ Απορρίπτει τα πρότυπα της τουριστικής βιομηχανίας.

@ Δεν έχει μαζικό χαρακτήρα και αναπτύσσει την φιλία, την κατανόηση και τον σεβασμό ανάμεσα σε ομάδες και ανθρώπους με διαφορετική μόρφωση, επάγγελμα, χώρα, καταγωγή κτλ.

@ Η ανάπτυξη των μορφών αυτού του τουρισμού γίνεται στα πλαίσια διαρθρωτικών προγραμμάτων παράλληλα με την ανάπτυξη και άλλων κλάδων ή δραστηριοτήτων (οικονομικών και κοινωνικών)

@ Το τουριστικό ενδιαφέρον προσανατολίζεται στις φυσικές, περιβαλλοντικές, κοινωνικές και πολιτιστικές ιδιαιτερότητες ενός τόπου, μιας περιοχής, όπου υπάρχει και η δυνατότητα για αναψυχή, ποιότητα ζωής αλλά και για επιστημονική έρευνα και γνώση.

Σύμφωνα με την Μίχου, αγροτουρισμός ορίζεται κάθε τουριστική δραστηριότητα που αναπτύσσεται σε μη αστικούς χώρους, κυρίως από τους απασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα, ειδικότερα σε οικογενειακή ή συνεταιριστική μορφή σε μικρές τουριστικές μονάδες ή σε επιχειρήσεις παροχής αγαθών και υπηρεσιών.

Η μορφή αγροτουρισμού που λαμβάνει χώρα στην Ελλάδα είναι αυτή της δημιουργίας τουριστικών καταλυμάτων είτε με την μορφή μικρών ανεξάρτητων μονάδων είτε με την μορφή ενοικιαζόμενων δωματίων στις αγροτικές περιοχές και την παραμονή των τουριστών σ' αυτά, συνήθως με την παροχή ύπνου και πρωινού. Δεν είναι σύνηθες φαινόμενο η άλλη μορφή αγροτουρισμού η οποία παρατηρείται η υποδοχή και φιλοξενία τουριστών στο αγρόκτημα αλλά και η συμμετοχή των φιλοξενουμένων στην ζωή των αγροτών και στις αγροτικές δραστηριότητες γενικότερα. Αυτή η μορφή εφαρμόζεται κυρίως στις

χώρες όπου επικρατεί η έννοια της μεγάλης ιδιοκτησίας και γεωργικής εκμετάλλευσης , όπως στην Αυστρία και την Γερμανία.(Μίχου, 2002 ,σελ.191)

Για την Ελλάδα η πρώτη μορφή είναι αυτή που παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες ανάπτυξης και απασχόλησης ιδιαίτερα για τις γυναίκες της υπαίθρου. Είναι αυτή που κατά τον Παπακωνσταντινίδη αποτελεί ένα εργαλείο στα «χέρια» της πολιτείας, ένα εναλλακτικό μέσο πολιτικής περιφερειακής ανάπτυξης. Κι αυτό , γιατί ο στόχος δεν είναι απλά και μόνο η δημιουργία κάποιων καταλυμάτων που θα φιλοξενούν επισκέπτες αλλά μια ολόπλευρη αναπτυξιακή προσέγγιση του τόπου , με πολλαπλές παρεμβάσεις στην υποδομή , στην γεωργία , στην απασχόληση στον τόπο αυτό με θετικές επιπτώσεις στο εισόδημα και την ευημερία του τοπικού πληθυσμού.

Αναλυτικότερα , οι στόχοι του αγροτουρισμού είναι :

- @ Η συμπληρωματική του γεωργικού τομέα απασχόληση
- @ Η ανάπτυξη της πολυδραστηριότητας και η πλήρης απασχόληση των μελών της αγροτικής οικογένειας
- @ Η ανάπτυξη ορεινών και μειονεκτικών περιοχών
- @ Η δημιουργία προϋποθέσεων για την συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού και ιδιαίτερα των νέων που βρίσκονται σε παραγωγική ηλικία στον τόπο τους
- @ Η ενίσχυση και η τόνωση της τοπικής οικονομίας
- @ Η αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος
- @ Η δημιουργία μικρής κλίμακας επιχειρήσεων από τις γυναίκες για αυτοαπασχόληση
- @ Η παραγωγή και η διάθεση στους τουρίστες ειδών παραδοσιακής χειροτεχνίας
- @ Η ανάδειξη και η ανάπτυξη νέων περιοχών
- @ Η διαφύλαξη και η αξιοποίηση της πολιτιστικής κληρονομιάς
- @ Η συμβολή στην περιφερειακή ανάπτυξη (Μίχου , 2002 , σελ. 191 – 192).

Από τα παραπάνω , σύμφωνα με την Μίχου , προκύπτουν οι ιδιαιτερότητες και τα χαρακτηριστικά του αγροτουρισμού , που είναι :

@ Η συμπληρωματική του γεωργικού τομέα απασχόληση των μελών αγροτικής οικογένειας και η αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος . Με την επιδίωξη αυτή ο αγροτουρισμός δεν ανταγωνίζεται την κύρια απασχόληση του αγρότη που είναι η γεωργία αλλά αποβλέπει στην ενίσχυσή της και στην παραμονή των κατοίκων στις εστίες τους με την βελτίωση παράλληλα του επιπέδου διαβίωσής τους.

@ Η οργάνωση «μικρής κλίμακας» μονάδας εκμετάλλευσης – επιχείρησης. Η επιδίωξη αυτή έχει σχέση με την φύση των παρεχόμενων υπηρεσιών στους τουρίστες. Η μικρής κλίμακας επιχειρήσεις εξυπηρετούνται από τα μέλη της αγροτικής οικογένειας και κυρίως από τις γυναίκες , ανεξάρτητα αν αυτές είναι αρχηγοί ή βοηθοί γεωργικής εκμετάλλευσης. Οι παρεχόμενες υπηρεσίες στους τουρίστες στηρίζονται στον επαγγελματισμό , αλλά και στις ανθρώπινες και διαπροσωπικές σχέσεις , που τις χαρακτηρίζει φυσικότητα , απλότητα, ζεστασιά, ενδιαφέρον , φιλία.

@ Το επίκεντρο του αγροτουρισμού είναι ο άνθρωπος , ως επισκέπτης και ως οικοδεσπότης αλλά και οι ανθρωπογενείς και κοινωνικοπολιτιστικές

αξίες , οι οποίες μεταξύ των άλλων περιλαμβάνουν την ιστορική καλλιτεχνική και αρχιτεκτονική κληρονομιά , την λαογραφία , την λαϊκή τέχνη , τα ήθη και έθιμα, τις συνήθειες τις παραδόσεις και το περιβάλλον. Οι αξίες αυτές, στις περιοχές που αναπτύσσεται ο αγροτουρισμός , πρέπει να διαφυλάσσονται και να αξιοποιούνται , γιατί από το ένα μέρος αποτελούν ένα από τα βασικότερα υπόβαθρα για την ανάπτυξη του και από το άλλο μέρος συντελούν καθοριστικά στην διαφύλαξη της πολιτιστικής ταυτότητας κάθε περιοχής και κατ' επέκταση ολόκληρης της χώρας.

@ Η ανάπτυξη του αγροτουρισμού επικεντρώνεται κυρίως σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές της χώρας , οι οποίες έχουν συγκριτικά πλεονεκτήματα , όταν υπάρχουν οι προϋποθέσεις για την ανάπτυξή τους (βασική υποδομή , μέσα επικοινωνίας, ανθρώπινο δυναμικό , φυσικό περιβάλλον, κτλ)(Μίχου , 2002 , σελ. 192 – 193).

Το κύριο βάρος λειτουργίας του αγροτουρισμού επωμίζεται η γυναίκα του χωριού. Της δίνεται μια μοναδική ευκαιρία να αναδειχθεί , να δείξει την προσωπικότητά της , να αναπτύξει τις όποιες πρωτοβουλίες της και αυτό γιατί η ίδια η φύση της γυναίκας φαίνεται να δένεται με την λειτουργία του αγροτουρισμού.

Χαρακτηριστικά όπως ευαισθησία , φιλόξενη διάθεση , φροντίδα του νοικοκυριού , επιχειρηματικότητα , ευρηματικότητα , επιμέλεια , καθαριότητα, χωρίς να είναι αποκλειστικά προνόμια γυναικεία , φαίνεται να έχουν μια μεγαλύτερη απήχηση ανάμεσα στις γυναίκες. Είναι αυτά ακριβώς τα στοιχεία που χρειάζονται για την επιτυχία του προγράμματος. Μα πάνω από όλα , είναι αυτά που προσδίνουν στο πρόγραμμα του αγροτουρισμού την ειδοποιό διαφορά ως προς τον μαζικό και απρόσωπο τουρισμό(Παπακωνσταντινίδης , 1993 , σελ. 105).

Ευαισθησία και επιχειρηματική δράση δένονται στην γυναίκα με τρόπο μοναδικό και αποτελούν τα καλύτερα εχέγγυα για την επιτυχία του όλου σχήματος. Εξάλλου η γυναίκα ως άτομο πολυδραστήριο , έχει την δυνατότητα αλλά και την ικανότητα να συνδυάσει πολλές ενασχολήσεις μέσα στο ίδιο της το νοικοκυριό , ενασχολήσεις όμως που αποτελούν επιμέρους στοιχεία ενός αγροτουριστικού προγράμματος (Παπακωνσταντινίδης , 1993 , σελ. 106)

Σήμερα προωθούνται βασικά δύο μοντέλα αγροτουρισμού :

@ Ιδιωτικής πρωτοβουλίας – οικογενειακής μορφής τουριστικές δραστηριότητες ή επενδύσεις και

@ Συνεταιριστικής μορφής τουριστικές δραστηριότητες ή επενδύσεις με την οργάνωση γυναικείων συνεταιρισμών.

Οι κατηγορίες των γυναικείων αγροτουριστικών δραστηριοτήτων ή επενδύσεων είναι :

@ Τουριστικά καταλύματα , όπως ενοικιαζόμενα επιπλωμένα δωμάτια και διαμερίσματα του ενός και δύο δωματίων.

@ Ξενώνες – κάμπινγκ.

@ Δημιουργία χώρων αθλοπαιδιών , αναψυχής σε περιοχές με φυσικές ομορφιές κτλ.

@ Οργάνωση – αναβίωση πολιτιστικών εκδηλώσεων.

@ Οργάνωση εργαστηρίων και επενδύσεων βιοτεχνικού και χειροτεχνικού χαρακτήρα.

@ Οργάνωση εργαστηρίων ειδών διατροφής τοπικής και παραδοσιακής προέλευσης (Μίχου , 2002 , σελ. 193 – 194).

Οι περιοχές που προωθείται ο αγροτουρισμός από τους αρμόδιους φορείς είναι :

@ Οι ορεινές και μειονεκτικές περιοχές που έχουν την δυνατότητα για τουριστική ανάπτυξη

@ Αγροτικές περιοχές , που έχουν ήδη τουριστική ανάπτυξη αλλά χρειάζεται να βελτιωθούν και να προσαρμοσθούν οι παρεχόμενες υπηρεσίες στις σύγχρονες επιθυμίες και προτιμήσεις των τουριστών

@ Αγροτικές περιοχές όπου έχουν σχεδιαστεί και προωθούνται προγράμματα περιφερειακής ανάπτυξης , ολοκληρωμένης ανάπτυξης , πολυδραστηριότητας και τοπικής (ενδογενούς) ανάπτυξης.

Οι περιοχές όπου προωθείται ο αγροτουρισμός πρέπει να :

@ Έχουν προσπελασιμότητα και υποδομή σε οδικό δίκτυο κτλ ή άμεση προοπτική δημιουργίας υποδομής ,

@ Παρουσιάζουν την ανάγκη κάλυψης τοπικού ενδιαφέροντος για ανάπτυξη αγροτουρισμού , τόσο σε τοπικό πληθυσμό όσο και από τους τοπικούς φορείς .

@ Έχουν την δυνατότητα ανάπτυξης και άλλων εναλλακτικών μορφών τουρισμού , όπως ο οικότουρισμός, ο πολιτιστικός , ο χειμερινός , ο κοινωνικός κτλ(Μίχου , 2002 , σελ. 194) .

Αρμοδιότητα για την ανάπτυξη αγροτουρισμού ή άλλων ήπιων μορφών τουρισμού σε αγροτικό περιβάλλον έχουν οι σχετικοί με το θέμα δημόσιοι και ιδιωτικοί φορείς , υπηρεσίες , οργανισμοί κτλ , όπως :

- ☐ Ο Εθνικός Οργανισμός τουρισμού (ΕΟΤ) .
- ☐ Το Υπουργείο Γεωργίας .
- ☐ Η Αγροτική Τράπεζα (ΑΤΕ) .
- ☐ Η Τοπική Αυτοδιοίκηση .
- ☐ Οι συνεταιρισμοί .

Για τα προγράμματα αγροτουρισμού του Υπουργείου Γεωργίας, αρμόδιες υπηρεσίες είναι :

(1) Υπουργείο Γεωργίας

A) Σε κεντρικό επίπεδο

Η Γενική Δ/ση Γεωργικών Εφαρμογών και Έρευνας , Δ/σεις :

- Προγραμματισμού και Γεωργικών Διαρθρώσεων
- Γεωργικών εφαρμογών
- Αγροτικής οικιακής οικονομίας

B) Σε περιφερειακό επίπεδο

Οι περιφερειακές Δ/σεις Γεωργικής Ανάπτυξης

Γ) Σε νομαρχιακό επίπεδο

Οι Νομαρχιακές Δ/σεις Αγροτικής Ανάπτυξης

Γραφεία :

- Οργάνωσης Διαχείρισης Γεωργικών Εκμεταλλεύσεων
- Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας (ΑΟΟ) , καθώς και άλλα αρμόδια γραφεία συναφών υπηρεσιών , ανάλογα με το αντικείμενο της αγροτουριστικής δραστηριότητας ή επένδυσης.

(2) Η Αγροτική Τράπεζα (ΑΤΕ) για την χρηματοδότηση των δικαιούχων των επενδύσεων αγροτουρισμού.

(3) Ο Εθνικός Οργανισμός Τουρισμού (ΕΟΤ) , ο οποίος έχει την αρμοδιότητα για τα αγροτουριστικά καταλύματα , τις προδιαγραφές , στην χορήγηση άδειας λειτουργίας , στον καθορισμό των τιμών (τιμές δωματίου , πρωινού κτλ) και στην παροχή σήματος κτλ. (Μίχου , 2002 , σελ. 194 – 195)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο

Λόγω περιορισμένου χρόνου δεν κατέστη δυνατόν να πραγματοποιήσουμε έρευνα πάνω στο εξεταζόμενο θέμα, ωστόσο μας παραχωρήθηκαν δύο μελέτες με θέμα «Η θέση της γυναίκας στην Ελληνική Ύπαιθρο», συγκεκριμένα η μία μας δόθηκε από το Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης και Έρευνας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ν.Μαγνησίας και η δεύτερη από την Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ν.Αχαΐας.

Παρατίθενται παρακάτω:

6.1 ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ Κ.Ε.Κ.Α.ΝΑ.Μ Α.Ε

1. Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΕΤΑΙΡΙΑ :
ΚΕΚΑΝΑΜ ΑΕ

ΤΥΠΟΣ ΚΑΙ ΜΕΘΟΔΟΣ :

Ποσοτική έρευνα με ατομικές συνεντεύξεις, και συμπλήρωση ερωτηματολογίου πρόσωπο με πρόσωπο (face to face) (30 %) καθώς και συμπλήρωση ερωτηματολογίων με τηλεφωνικές συνεντεύξεις (70 %).

ΜΕΘΟΔΟΣ :

Τυχαία δειγματοληψία σε δείγμα 2018 ατόμων – γυναικών που διαμένουν στο Νομό Μαγνησίας.

ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ :

Η έρευνα υλοποιήθηκε στο χρονικό διάστημα Οκτώβριος-Δεκέμβριος 2000.

ΠΡΟΣΩΠΙΚΟ ΕΡΕΥΝΑΣ :

Για την πραγματοποίηση της έρευνας απασχολήθηκαν 17 άτομα στην συμπλήρωση των ερωτηματολογίων (συνεντεύξεις) , 3 άτομα στην καταγραφή των απαντήσεων – αποτελεσμάτων και 2 ερευνητές στην σχεδίαση του ερωτηματολογίου , καθώς και στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων και την εξαγωγή συμπερασμάτων από την έρευνα.

Κ.Ε.Κ.ΑΝΑ.Μ Α.Ε

2. ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΔΕΙΓΜΑΤΟΣ

Για την εξαγωγή στατιστικώς έγκυρων και επίσημων αποτελεσμάτων ακολουθήθηκε η κάτωθι διαδικασία :

Σύμφωνα με την τελευταία επίσημη απογραφή της Εθνικής Στατιστικής Υπηρεσίας Ελλάδος (ΕΣΥΕ) – 1991 , το σύνολο των γυναικών που διαμένουν στο Νομό Μαγνησίας αντιστοιχεί σε 100.833 .

Πρώτο βήμα αποτέλεσε η επιλογή αντιπροσωπευτικού δείγματος (2% του συνολικού πληθυσμού) με τυχαία δειγματοληψία (γεωγραφική διασπορά δείγματος όμοια με την γεωγραφική διασπορά πληθυσμού).

Κάτω από αυτή την οπτική γωνία παρατίθεται στον κάτωθι πίνακα η κατανομή του δείγματος ανά γεωγραφική περιοχή η οποία και συμφωνεί με την ποσοστιαία κατανομή του συνολικού πληθυσμού στις αντίστοιχες γεωγραφικές περιοχές.

ΠΙΝΑΚΑΣ 1 : Κατανομή δείγματος ανά γεωγραφική περιοχή

ΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	59.924	59,40%	1.198
ΗΜΙΑΣΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	15.613	15,48%	312
ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ	25.346	25,12%	508
ΣΥΝΟΛΟ	100.833	100%	2.018

Κ.Ε.ΚΑ.ΝΑ.Μ Α.Ε

ΠΙΝΑΚΑΣ 2 : Κατανομή δείγματος ανά επαρχία

		ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ	% ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ	ΔΕΙΓΜΑ
Α' ΕΠΑΡΧΙΑ ΑΛΜΥΡΟΥ				
1	ΔΗΜΟΣ ΑΛΜΥΡΟΥ	8.916	4,49%	91
2	ΑΓΙΑ ΤΡΙΑΔΑ	325	0,16%	3
3	ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ	66	0,03%	1
4	ΑΓΙΟΙ ΘΕΟΔΩΡΟΙ	386	0,19%	4
5	ΑΙΔΙΝΙΟ	395	0,20%	4
6	ΑΜΑΛΙΑΠΟΛΙΣ	486	0,24%	5
7	ΑΝΑΒΡΑ	899	0,45%	9
8	ΑΝΘΟΤΟΠΟΣ	325	0,16%	3
9	ΑΧΙΛΛΕΙΟΝ	669	0,34%	7
10	ΒΡΥΝΑΙΝΑ	550	0,28%	6
11	ΔΡΥΜΩΝ	284	0,14%	3
12	ΕΥΞΕΙΝΟΥΠΟΛΗ	2.296	1,16%	23
13	ΚΟΚΚΩΤΟΙ	303	0,15%	3
14	ΚΡΟΚΙΟ	992	0,50%	10
15	ΚΩΦΟΙ	184	0,09%	2
16	ΜΙΚΡΟΘΗΒΕΣ	624	0,31%	6
17	ΠΛΑΤΑΝΟΣ	915	0,46%	9
18	ΠΤΕΛΕΟΣ	1.810	0,91%	18
19	ΣΟΥΡΠΗ	1.775	0,89%	18
20	ΦΥΛΑΚΗ	115	0,06%	1
Β' ΕΠΑΡΧΕΙΑ ΒΟΛΟΥ				
21	ΔΗΜΟΣ ΒΕΛΕΣΤΙΝΟΥ	3.852	1,94%	39
22	ΔΗΜΟΣ ΒΟΛΟΥ	77.192	38,90%	785
23	ΔΗΜΟΣ ΙΩΛΚΟΥ	2.115	1,07%	22
24	ΔΗΜΟΣ ΝΕΑΣ ΙΩΝΙΑΣ	28.537	14,38%	290
25	ΑΓΙΟΣ ΒΛΑΣΙΟΣ	930	0,47%	9
26	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΝΗΛΕΙΑΣ	1.208	0,61%	12
27	ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΦΕΡΡΩΝ	1.088	0,55%	11
28	ΑΓΙΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΠΗΛΙΟΥ	795	0,40%	8
29	ΑΓΙΟΣ ΛΑΥΡΕΝΤΙΟΣ	714	0,36%	7
30	ΑΓΡΙΑ	4.544	2,29%	46
31	ΑΕΡΙΝΟΥ	507	0,26%	5
32	ΆΛΛΗ ΜΕΡΙΑ	1.661	0,84%	17
33	ΑΝΗΛΙΟ	429	0,22%	4
34	ΑΝΩ ΛΕΧΩΝΙΑ	1.395	0,70%	14
35	ΑΡΓΑΛΑΣΤΗ	1.967	0,99%	20
36	ΑΦΕΤΑΙ	430	0,22%	4
37	ΒΥΖΙΤΣΑ	375	0,19%	4
38	ΓΛΑΦΥΡΕΣ	481	0,24%	5
39	ΔΙΜΗΝΙ	1.982	1,00%	20
40	ΔΡΑΚΕΙΑ	891	0,45%	9

41	ΖΑΓΟΡΑ	2.636	1,33%	27
42	ΚΑΛΑΜΑΚΙ	154	0,08%	2
43	ΚΑΛΑ ΝΕΡΑ	485	0,24%	5
44	ΚΑΝΑΛΙΑ	1.424	0,72%	14
45	ΚΑΤΩ ΛΕΧΩΝΙΑ	1.409	0,71%	14
46	ΚΑΤΩΧΩΡΙ	353	0,18%	4
47	ΚΕΡΑΜΙΔΙ	737	0,37%	7
48	ΚΕΡΑΣΙΑ	437	0,22%	4
49	ΚΙΣΣΟΣ	467	0,24%	5
50	ΛΑΜΠΙΝΟΥ	134	0,07%	1
51	ΛΑΥΚΟ	948	0,48%	10
52	ΜΑΚΡΥΝΙΤΣΑ	651	0,33%	7
53	ΜΑΚΡΥΡΡΑΧΗ	694	0,35%	7
54	ΜΕΤΟΧΙΟΝ	152	0,08%	2
55	ΜΗΛΙΕΣ	1.304	0,66%	13
56	ΜΗΛΙΝΑ	767	0,39%	8
57	ΜΙΚΡΟ ΠΕΡΙΒΟΛΑΚΙ	399	0,20%	4
58	ΜΟΥΡΕΣΙ	499	0,25%	5
59	ΝΕΑ ΑΓΧΙΑΛΟΣ	5.421	2,73%	55
60	ΝΕΟΧΩΡΙ	776	0,39%	8
61	ΞΥΝΟΒΡΥΣΗ	296	0,15%	3
62	ΞΟΥΧΤΙ	298	0,15%	3
63	ΠΕΡΙΒΛΕΠΤΟ	1.009	0,51%	10
64	ΠΙΝΑΚΑΤΕΣ	395	0,20%	4
65	ΠΟΡΤΑΡΙΑ	1.093	0,55%	11
66	ΠΟΥΡΙ	592	0,30%	6
67	ΠΡΟΜΥΡΙ	984	0,50%	10
68	ΡΙΖΟΜΥΛΟ	1.835	0,92%	19
69	ΣΕΣΚΛΟ	915	0,46%	9
70	ΣΤΑΓΙΑΤΕΣ	211	0,11%	2
71	ΣΤΕΦΑΝΟΒΙΚΕΙΟ	1.835	0,92%	19
72	ΣΥΚΗ	597	0,30%	6
73	ΤΡΙΚΕΡΙ	1.629	0,82%	17
74	ΤΣΑΓΚΑΡΑΔΑ	751	0,38%	8
Γ. ΕΠΑΡΧΙΑ ΣΚΟΠΕΛΟΥ				
75	ΔΗΜΟΣ ΣΚΙΑΘΟΥ	5.096	2,57%	52
76	ΔΗΜΟΣ ΣΚΟΠΕΛΟΥ	2.972	1,50%	30
77	ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΑΛΟΝΗΣΟΥ	2.985	1,50%	30
78	ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ	1.271	0,64%	13
79	ΚΟΙΝΟΤΗΣ ΚΛΗΜΑΤΟΣ	415	0,21%	4
	ΣΥΝΟΛΟ Ν.ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ	198.434	100,00%	2.018

Κ.Ε.Κ.Α.ΝΑ.Μ. Α.Ε

3. ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ**A. Άμεσοι στόχοι**

- * Να αποτυπώσει την υπάρχουσα οικονομικό-κοινωνική κατάσταση των γυναικών του Νομού Μαγνησίας
- * Να αποτελέσει παράγοντα ανάπτυξης της «Δομής προσανατολισμού, βελτίωσης επαγγελματικών δεξιοτήτων και συμβουλών για γυναίκες»
- * Να διαμορφωθεί ένα χρηστικό εργαλείο στον σχεδιασμό μελλοντικών προτάσεων κατάρτισης

B. Έμμεσοι στόχοι

- * Να δώσει την δυνατότητα να ακουστεί η γνώμη της γυναίκας που διαβιώνει ακόμη και στις πιο απομακρυσμένες περιοχές του Ν.Μαγνησίας.
- * Να αποτελέσει αρωγό όλων των φορέων που ασχολούνται με θέματα γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας
- * Να ευαισθητοποιήσει όλους τους Τοπικούς φορείς (Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση , ΟΤΑ) στην προσπάθεια επαγγελματικής αξιοποίησης του γυναικείου πληθυσμού του Νομού Μαγνησίας

Κ.Ε.Κ.Α.ΝΑ.Μ. Α.Ε

4. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ

Κύριο μέλημα κατά την διάρκεια σχεδίασης του ερωτηματολογίου αποτέλεσε η διαμόρφωση ερωτήσεων «κλειστού» τύπου.

Πριν από την διεξαγωγή της κύριας έρευνας (η οποία έλαβε χώρα κατά το χρονικό διάστημα Οκτώβριος-Νοέμβριος 2000) διεξήχθη ανεπίσημα έρευνα με σκοπό την καλύτερη διάρθρωση των ερωτήσεων.

Το τελικό ερωτηματολόγιο χωρίστηκε σε 4 βασικές κατηγορίες :

Α) ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Β) ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Γ) ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Ο παρακάτω πίνακας 3 καταγράφει τα βασικά σημεία – ερωτήσεις στις οποίες κλήθηκαν να απαντήσουν 2.018 γυναίκες του Ν. Μαγνησίας.

Πίνακας 3 : Παρουσίαση του ερωτηματολογίου

* ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
1. Ηλικία
2. Οικογενειακή κατάσταση – Αριθμός παιδιών
3. Τόπος κατοικίας
4. Μορφωτικό επίπεδο
5. Γνώση ξένης γλώσσας – Ορισμός γλώσσας , επίπεδο γνώσης και πιστοποίησης
* ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ
1. Κύρια απασχόληση
2. Ανεργία – Μακροχρόνια ανεργία
3. Μερική απασχόληση (αν υπάρχει)
4. Που θα προτιμούσατε να εργαστείτε αν αυτό ήταν εφικτό ;
5. Αν εργάζεστε : Πώς κρίνετε τις συνθήκες εργασίας σας;
6. Αν είστε άνεργη : Ποιοι πιστεύετε ότι είναι οι λόγοι που δεν εργάζεστε ; Με ποιους τρόπους προσπαθείτε να βρείτε εργασία ;
7. Πως θα χαρακτηρίζατε την δραστηριοποίηση / βοήθεια των τοπικών

φορέων στην κατεύθυνση της μείωσης της ανεργίας ;

* ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. Πως αξιοποιείτε τον ελεύθερο χρόνο σας ;

2. Ποια είναι η κύρια πηγή ενημέρωσής σας ;

3. Πιστεύετε ότι υπάρχει ισότητα των ευκαιριών στην απασχόληση ;

Αν όχι , ποιο είναι το μεγαλύτερο πρόβλημα ;

4. Μεγαλύτερο κοινωνικό πρόβλημα στο Ν. Μαγνησίας ;

5. Γνωρίζετε για τη ύπαρξη φορέων με αντικείμενο την υποστήριξη της γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας στο Νομό Μαγνησίας ;

Αν ναι , ποιος είναι αυτός ;

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ.

Ανακεφαλαιώνοντας την έρευνα συνοψίζουμε τα κύρια συμπεράσματα που προέκυψαν :

- © Το 70% είναι σε έγγαμη οικογενειακή κατάσταση.
- © Το 60% έχει 2 παιδιά ενώ μόνο το 2,7% του δείγματος έχει πάνω από 4 παιδιά.
- © Το 70% είναι απόφοιτες δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, χωρίς περαιτέρω σπουδές.
- © Το μεγαλύτερο ποσοστό (57,63%) δεν γνωρίζει κάποια ξένη γλώσσα.
- © Μια στις τέσσερις γυναίκες γνωρίζει χρήση Η/Υ.
- © Το 34,72% του γυναικείου εργατικού δυναμικού του Νομού Μαγνησίας είναι άνεργο.
- © Μακροχρόνια άνεργο το μεγαλύτερο ποσοστό των ανέργων γυναικών.
- © Ο ΟΑΕΔ ο κύριος τρόπος (35%) με τον οποίο ψάχνουν για εργασία.
- © Το 46,29% των ανέργων πιστεύει ότι ο βασικότερος λόγος ανεργίας είναι ότι δεν υπάρχουν δουλειές , ενώ 1 στις 4 πιστεύει ότι η εύρεση εργασίας είναι θέμα του να έχεις κάποιον να μεσολαβήσει.
- © Στον ιδιωτικό τομέα εργάζεται το μεγαλύτερο ποσοστό.
- © Όχι ιδιαίτερα ικανοποιημένες εμφανίζονται και όσες εργάζονται.
- © Μια θέση στο δημόσιο θα προτιμούσε ως εργασιακό χώρο το 44% των γυναικών.
- © Φτώχη και ανούσια χαρακτηρίζει το μεγαλύτερο ποσοστό την βοήθεια που προσφέρουν οι τοπικοί φορείς στην κατεύθυνση της αντιμετώπισης της ανεργίας.
- © Εντός σπιτιού αξιοποιεί το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών τον ελεύθερο χρόνο του.
- © Κέντημα, καφές , τηλεόραση , αθλητισμός οι δημοφιλέστερες δραστηριότητες των γυναικών.
- © Διχογνωμία υπάρχει ως προς το θέμα της ισότητας των ευκαιριών στην απασχόληση. Το 55% πιστεύει ότι υπάρχει ισότητα ενώ το υπόλοιπο 45% έχει αντίθετη άποψη.
- © Η τηλεόραση μακράν η κύρια πηγή ενημέρωσης.
- © Ανεργία (40,34%) και ναρκωτικά (37,22%) τα μεγαλύτερα κοινωνικά προβλήματα.
- © Μόνο το 12% των γυναικών γνωρίζει κάποιο φορέα που ασχολείται με θέματα γυναικείας απασχόλησης και επιχειρηματικότητας.

Σ Υ Γ Κ Ε Ν Τ Ρ Ω Τ Ι Κ Ο

ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΗΛΙΚΙΑ

18 – 25	40	7,87%
26 – 35	81	15,94%
36 – 45	88	17,32%
46 – 55	71	13,98%
56 – 65	97	19,29%
66 – άνω	130	25,59%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

2. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

ΕΓΓΑΜΗ	386	75,98%	ΠΑΙΔΙΑ	1	97	16,07%
ΑΓΑΜΗ	65	12,80%		2	252	60,43%
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΗ	6	1,18%		3	69	16,65%
ΧΗΡΑ	51	10,04%		4 - άνω	29	6,95%
ΣΥΝΟΛΟ	505	100%			417	100%

3. ΤΟΠΟΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ

ΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ		0,00%
ΗΜΙΑΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ		0,00%
ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΧΗ	508	100%
ΑΛΛΟ - ΝΗΣΙΑ		0,00%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

4Α. ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

ΑΓΡΑΜΜΑΤΗ	86	16,93%
ΑΠΟΦΟΙΤΟΣ ΔΗΜΟΤΙΚΟΥ	264	51,97%
ΑΠΟΦ. ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ – ΛΥΚΕΙΟΥ	115	22,64%
ΑΠΟΦ. ΙΔ. ΣΧΟΛΗΣ – ΙΕΚ	23	4,53%
ΑΠΟΦ. ΑΕΙ – ΤΕΙ	19	3,74%
ΚΑΤΟΧΟΣ MASTER- ρHD	1	0,20%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

4Β. ΓΝΩΣΗ ΞΕΝΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

ΝΑΙ	93	18,31%
ΟΧΙ	415	81,69%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

ΑΝ ΝΑΙ, ΟΡΙΣΤΕ ΤΗΝ ΞΕΝΗ ΓΛΩΣΣΑ			ΕΠΙΠΕΔΟ ΓΝΩΣΗΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗΣ (ΠΤΥΧΙΟ)		
			PROF	LOWER	PALSO
ΑΓΓΛΙΚΑ	78	72,22%			
			1	1	
ΓΑΛΛΙΚΑ	18	16,67%			
				1	
ΙΤΑΛΙΚΑ	4	3,70%			1
ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ	5	4,63%			
ΡΩΣΙΚΑ	1	0,93%			
ΑΛΛΟ	2	1,85%			
ΣΥΝΟΛΟ	108	100%			

4Γ. ΓΝΩΣΗ Η / Υ

ΝΑΙ	43	8,46%
ΟΧΙ	465	91,54%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

ΑΝ ΝΑΙ, ΟΡΙΣΤΕ ΤΟΝ ΒΑΘΜΟ ΓΝΩΣΗΣ

ΑΡΙΣΤΑ	1	2,33%
ΠΟΛΥ ΚΑΛΑ	3	6,98%
ΚΑΛΑ	9	20,93%
ΜΕΤΡΙΑ	12	27,91%
ΒΑΣΙΚΗ ΓΝΩΣΗ	18	41,86%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

Β. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ**1. ΚΥΡΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ**

			Για μακροχρόνια ανεργία			
			Ως 6 μήνες	6-12 μήνες	12 24 μήνες	24 και άνω
ΑΝΕΡΓΗ	51	10,04%	5	4	8	34
ΟΙΚΙΑΚΑ	323	63,58%				
ΕΛΕΥΘ.ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ	30	5,91%				
ΔΗΜ. ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	11	2,17%				
ΙΔΙΩΤ. ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	26	5,12%				
ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	50	9,84%				
ΑΛΛΟ	17	3,35%				
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%				

2. ΜΕΡΙΚΗ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ (ΑΝ ΥΠΑΡΧΕΙ)

ΕΛΕΥΘ.ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ	7	3,54%
ΔΗΜ. ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	0	0,00%
ΙΔΙΩΤ. ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	2	1,01%
ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	167	84,34%
ΑΛΛΟ	22	11,11%
ΣΥΝΟΛΟ	198	100%

3. ΠΟΥ ΘΑ ΠΡΟΤΙΜΟΥΣΑΤΕ ΝΑ ΕΡΓΑΣΤΕΙΤΕ (ΑΝ ΑΥΤΟ ΗΤΑΝ ΕΦΙΚΤΟ)

ΔΕΝ ΞΕΡΩ / ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	43	8,46%
ΕΛΕΥΘ. ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΑΣ	78	15,35%
ΔΗΜ. ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	174	34,25%
ΙΔΙΩΤ. ΥΠΑΛΛΗΛΟΣ	51	10,04%
ΑΓΡΟΤΙΣΣΑ	82	16,14%
ΑΛΛΟ	80	15,75%
ΣΥΝΟΛΟ	198	100%

4. ΑΝ ΕΡΓΑΖΕΣΤΕ, ΠΩΣ ΚΡΙΝΕΤΕ ΤΙΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΣΑΣ:

ΑΡΙΣΤΕΣ	8	6,84%
ΠΟΛΥ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΕΣ	18	15,38%
ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΕΣ	24	20,51%
ΜΕΤΡΙΕΣ	25	21,37%
ΚΑΘΟΛΟΥ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΕΣ	42	35,90%

ΣΥΝΟΛΟ	117	100%
---------------	------------	-------------

5. ΑΝ ΕΙΣΤΕ ΑΝΕΡΓΗ, ΠΟΙΟΙ ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΛΟΓΟΙ ΠΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟ ΠΑΡΟΝ ΔΕΝ ΕΡΓΑΖΕΣΤΕ :

ΔΕΝ ΕΨΑΧΝΑ / ΔΕΝ ΕΝΔΙΑΦΕΡΘΗΚΑ	11	21,57%
ΔΕΝ ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΔΟΥΛΕΙΕΣ	16	31,37%
ΔΕΝ ΕΧΩ ΤΑ ΚΑΤΑΛΛΗΛΑ ΠΡΟΣΟΝΤΑ	7	13,73%
ΔΕΝ ΕΧΩ ΤΟΝ ΚΑΤΑΛΛΗΛΟ ΑΝΘΡΩΠΟ ΝΑ ΜΕ ΠΡΟΩΘΗΣΕΙ	14	27,45%
ΑΛΛΟ	3	5,88%
ΣΥΝΟΛΟ	51	100%

6. ΜΕ ΠΟΙΟΥΣ ΤΡΟΠΟΥΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΤΕ ΝΑ ΒΡΕΙΤΕ ΕΡΓΑΣΙΑ:

ΜΕΣΩ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ	8	20,00%
ΜΕΣΩ ΓΝΩΣΤΩΝ	15	37,50%
ΜΕΣΩ INTERNET		0,00%
ΟΑΕΔ	14	35,00%
ΑΛΛΟ	3	7,50%
ΣΥΝΟΛΟ	40	100%

7. ΠΩΣ ΘΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΖΑΤΕ ΤΗΝ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΠΟΙΗΣΗ / ΒΟΗΘΕΙΑ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΤΗΣ ΜΕΙΩΣΗΣ ΤΗΣ ΑΝΕΡΓΙΑΣ:

ΚΑΜΙΑ ΒΟΗΘΕΙΑ	209	41,14%
ΕΛΑΧΙΣΤΗ	74	14,57%
ΜΕΤΡΙΑ	52	10,24%
ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ	39	7,68%
ΠΟΛΥ ΙΚΑΝΟΠΟΙΗΤΙΚΗ	6	1,18%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ / ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	128	25,20%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

Γ. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΠΩΣ ΑΞΙΟΠΟΙΕΙΤΕ ΤΟΝ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ ΣΑΣ

ΔΕΝ ΕΧΩ ΕΛΕΥΘΕΡΟ ΧΡΟΝΟ	130	25,59%
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΚΤΟΣ ΣΠΙΤΙΟΥ	74	14,57%
ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ ΕΝΤΟΣ ΣΠΙΤΙΟΥ	304	59,84%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ	26	6,88%
ΚΕΝΤΗΜΑ	125	33,07%
TV	53	14,02%
ΜΕΛΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ	5	1,32%
ΚΗΠΕΥΤΙΚΗ	27	7,14%
ΚΑΦΕΣ – ΔΙΑΣΚΕΔΑΣΗ	20	5,29%
ΠΑΙΔΙΑ	31	8,20%
ΑΛΛΟ	11	2,91%
ΔΙΑΒΑΣΜΑ	18	4,76%
ΟΙΚΙΑΚΑ	62	16,40%
ΣΥΝΟΛΟ	378	100%

2. ΠΟΙΑ ΕΙΝΑΙ Η ΚΥΡΙΑ ΠΗΓΗ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ ΣΑΣ :

ΤΗΛΕΟΡΑΣΗ	394	77,56%
ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ	64	12,60%
ΡΑΔΙΟΦΩΝΟ	45	8,86%
ΓΝΩΣΤΟΙ	2	0,39%
ΑΛΛΟ	3	0,59%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

3. ΠΙΣΤΕΥΕΤΕ ΟΤΙ ΥΠΑΡΧΕΙ ΙΣΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΕΥΚΑΙΡΙΩΝ ΣΤΗΝ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ

ΝΑΙ	319	62,80%
ΟΧΙ	189	37,20%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

Δ. ΛΟΙΠΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1. ΠΟΙΟ ΑΠΟ ΤΑ ΠΑΡΑΚΑΤΩ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΩΣ ΤΟ ΠΙΟ ΣΗΜΑΝΤΙΚΟ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΑΣ :

ΑΝΕΡΓΙΑ	159	31,30%
ΝΑΡΚΩΤΙΚΑ	233	45,87%
ΕΓΚΛΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ	49	9,65%
ΑΠΟΜΟΝΩΣΗ / ΑΠΟΞΕΝΩΣΗ	32	6,30%
ΑΛΛΟ	6	1,18%
ΔΕΝ ΞΕΡΩ / ΔΕΝ ΑΠΑΝΤΩ	29	5,71%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

2. ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΑΡΞΗ ΦΟΡΕΩΝ ΜΕ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΟ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΕΙΑΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΜΑΓΝΗΣΙΑΣ

ΝΑΙ	60	11,81%
ΟΧΙ	448	88,19%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

ΟΑΕΔ	27	42,19%
ΚΕΚΑΝΑΜ	8	12,50%
ΝΑΙ , ΑΛΛΑ ΔΕΝ ΘΥΜΑΜΑΙ	11	17,19%
ΧΕΝ		0,00%
ΣΥΛΛΟΓΟΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ	2	3,13%
ΓΡΑΦΕΙΟ ΙΣΟΤΗΤΑΣ	6	9,38%
ΚΕΝΤΡΟ ΓΥΝΑΙΚΑΣ		0,00%
ΔΟΚΠΥ		0,00%
ΚΕΘΙ	1	1,56%
ΔΟΥΚ		0,00%
ΝΕΛΕ	2	3,13%
ΚΕΓΕ	1	1,56%
ΑΝΕΜ	1	1,56%
ΑΛΛΟ	5	7,81%
ΣΥΝΟΛΟ	508	100%

6.2 ΜΕΛΕΤΗ ΓΙΑ ΤΗΝ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΓΥΝΑΙΚΑΣ ΣΤΟ ΝΟΜΟ ΑΧΑΪΑΣ.

Κατάρτιση του σχεδίου της Έρευνας

Πληθυσμός :

Η έρευνα απευθύνθηκε σε γυναίκες προερχόμενες από τις 15 εδαφικές περιφέρειες του Ν.Αχαΐας (Συμβούλια Περιοχής).

Οι ηλικίες των ερωτώμενων θα έπρεπε να είναι μεταξύ των 18 – 65 ετών , δηλαδή οι ηλικίες των ενεργά απασχολούμενων.

Δείγμα.

1. Αριθμός ερωτηματολογίων : Ο πληθυσμός των 15 εδαφικών περιφερειών κατά την απογραφή του 1991 είναι 146.734 κάτοικοι. Θεωρώντας (με ελάχιστη απόκλιση είναι αληθές) , ότι το 50% είναι γυναίκες , ο αριθμός των θηλέων είναι περίπου 75.000 άτομα. Με απλή αναλογία στην περιοχή των ηλικιών μεταξύ 18 – 65 ετών εκτιμάται ότι βρίσκονται περίπου 45 – 50.000 γυναίκες. Εκτιμώντας ότι ένα ποσοστό 1% είναι αρκετό για να γίνει μια σωστή δειγματοληψία , επιλέχθηκε το δείγμα να έχει περίπου 500 ερωτηματολόγια.

2. Επιλογή χωριών : Επειδή ο πληθυσμός πολλών κοινοτήτων σε κάθε εδαφική περιφέρεια είναι μικρός και δεν υπάρχει μεγάλη διαφοροποίηση μεταξύ αυτών , σε συνεργασία με την τοπική αυτοδιοίκηση , επελέγησαν για κάθε εδαφική περιφέρεια 4 – 5 αντιπροσωπευτικά χωριά , στα οποία έγινε η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων.

3. Το δείγμα των γυναικών σε κάθε χωριό έγινε με τυχαίο τρόπο

4. Δεν αντικαθίστανται όσες δηλώσουν ότι δεν απαντούν στο ερωτηματολόγιο.

Προσδιορισμός του είδους των πληροφοριών :

Οι πληροφορίες που συγκεντρώθηκαν βασίστηκαν στους τομείς και υποτομείς (πλάνα) , που είχαν αρχικά οριστεί από την επιστημονική ομάδα.

Τρόπος συλλογής των πληροφοριών :

Οι πληροφορίες συλλέγονται μετά από επαφή της συνεντεύκτριας με την κάθε ερωτώμενη , χωρίς την παρουσία τρίτων προσώπων , ώστε να μην επηρεάζουν την γνώμη της.

Χρησιμοποιήθηκε ερωτηματολόγιο επί συνεντεύξει. Χρησιμοποιήθηκαν κυρίως προκατασκευασμένες ερωτήσεις , γιατί η ταξινόμηση και κωδικοποίησή τους δεν είναι χρονοβόρα. Σε κάποια σημεία , που χρειάστηκε περισσότερη πληροφόρηση , οι ερωτήσεις είναι ανοικτές.

Το ερωτηματολόγιο δεν ήταν μεγάλο σε μέγεθος , για να μην κουράζει και διότι τα κύρια σημεία – ερωτήματα καλύφθηκαν.

Οι ερωτηθείσες σε γενικές γραμμές ήταν συνεργάσιμες. Δεν υπήρξαν αρνήσεις, αν και είχαν προβλεφθεί οδηγίες προς τις συνεντεύκτριες να θεωρήσουν επιτυχείς και τέτοιες περιπτώσεις. Τελικά συλλέχθηκαν 504

απαντημένα ερωτηματολόγια. Οι 504 γυναίκες , που ρωτήθηκαν , βρέθηκαν σε χώρους που περνούν τον ελεύθερο χρόνο τους και κυρίως στα σπίτια τους.

Η διατύπωση του σκοπού , η κατάρτιση του σχεδίου , η διενέργεια προέρευνας με 40 ερωτηματολόγια , η τελική διατύπωση του ερωτηματολογίου της έρευνας και η συλλογή των πληροφοριών διήρκησε συνολικά 5 μήνες , μεταξύ Μαρτίου και Ιουλίου 1996 .

Παρατήρηση : Στην ερώτηση σχετικά με την εργασία των γυναικών για να μην υπάρξουν παρανοήσεις , εδόθησαν οδηγίες να θεωρούνται :
Ως άνεργες οι μη αμειβόμενες (οικιακά και άνεργες) ,
Ως εργαζόμενες όσες δηλώνουν γεωργοί , υπάλληλοι και ελευθέρως ασχολούμενες.

Παρουσίαση των συγκεντρωτικών αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την συμπλήρωση του ερωτηματολογίου

Ερώτημα 1. Κωδικός υπευθύνου συμπλήρωσης ερωτηματολογίου

Ερώτημα 2. Κωδικός Συμβουλίου Περιοχής , που κατοικεί η ερωτώμενη.

Τα ερωτήματα 1 και 2 σχετίζονται μόνο με την διαδικασία της έρευνας. Το πρώτο για να γνωρίζουμε ποια ήταν η συνεντεύκτρια και το δεύτερο για να γνωρίζουμε το Συμβούλιο Περιοχής. Επειδή τελικά όλα τα ερωτηματολόγια δόθηκαν για συμπλήρωση από την Σύμβουλο που είχε ενταχθεί στο αντίστοιχο Συμβούλιο Περιοχής , οι απαντήσεις στα ερωτήματα 1 και 2 ταυτίζονται.

Πίνακας 2

Κωδικός Συμβουλίου υ	ΕΔΡΑ (Δ) Δήμος ή (Κ) Κοινότητα	Πληθυσμός		Αριθμός Ερωτηματολογίων v	
		πλήθος	%	πλήθος	%
1	ΚΑΤΩ ΑΧΑΪΑ (Δ)	21.319	15%	71	14%
2	ΒΡΑΧΝΕΪΚΑ (Κ)	9.951	7%	36	7%
3	ΑΓΙΟΣ ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΚΡΑΛΗ (Κ)	5.914	4%	20	4%
4	ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ (Κ)	5.533	4%	20	4%
5	ΧΑΛΑΝΔΡΙΤΣΑ (Κ)	8.015	5%	29	6%
6	ΟΒΡΙΑ (Κ)	11.936	8%	44	9%
7	ΡΙΟ (Κ)	10.131	7%	36	7%

8	ΡΟΔΟΔΑΦΝΗ (Κ)	11.128	8%	41	8%
9	ΑΙΓΙΟ (Δ)	28.903	20%	106	21%
10	ΔΙΑΚΟΠΤΟ (Κ)	7.023	5%	27	5%
11	ΑΚΡΑΤΑ (Δ)	9.703	7%	21	4%
12	ΚΑΛΑΒΡΥΤΑ (Δ)	6.288	4%	21	4%
13	ΚΛΕΙΤΟΡΙΑ (Κ)	3.666	2%	11	2%
14	ΔΑΦΝΗ (Δ)	5.255	4%	11	2%
15	ΜΑΝΕΣΙ (Κ)	1.969	1%	10	2%
	Σύνολο	146.734	100%	504	100%

Στον πίνακα 2 με τον τίτλο «Κωδικός Συμβουλίου περιοχής , που κατοικεί η ερωτώμενη» φαίνεται ο αριθμός των Συμβουλίων Περιοχής , η Έδρα του (με την διευκρίνιση αν πρόκειται για Δήμο (Δ) ή Κοινότητα (Κ) , ο πληθυσμός του , ο αριθμός των ερωτηματολογίων που συμπληρώθηκαν και τα αντίστοιχα ποσοστά επί των συνόλων. Η διαφοροποίηση των ποσοστών είναι ελάχιστη με εξαίρεση τα Συμβούλια Περιοχής 11 και 14 λόγω μη έγκαιρης επιστροφής μέρους των ερωτηματολογίων.

Ερώτημα 3. Κωδικός Κοινότητας που κατοικεί η ερωτώμενη.

Το ερώτημα 3 σχετίζεται με τον τόπο κατοικίας της ερωτώμενης και τέθηκε μόνο για τις ανάγκες συσχέτισης κατά την ανάλυση των δεδομένων και αντιστοιχεί στον αύξοντα αριθμό κάθε Κοινότητας του αντίστοιχου Συμβουλίου Περιοχής όταν ταξινομήθηκε κατά αλφαβητική σειρά.

Ερώτημα 4. Φύλο : ΓΥΝΑΙΚΑ

Στο ερώτημα 4 που αντιστοιχεί στο φύλο της ερωτώμενης είναι δεδομένη η απάντηση , αφού στην συγκεκριμένη έρευνα ερωτήθησαν μόνο γυναίκες.

Ερώτημα 5. Ηλικία .

Πίνακας 5

Ηλικίες	Αριθμός Γυναικών	Ποσοστό επί του Συνόλου
18-25	148	29%
26-35	173	34%
36-45	92	18%
46-55	57	11%
Πάνω από 56	21	4%
Δεν απάντησε	13	3%
Σύνολο	504	100%

Στον πίνακα 5 με τίτλο Ηλικία φαίνεται η ηλικία εκείνων των γυναικών που δέχθηκαν να φανερώσουν την ηλικία τους (497 ήτοι 97%) , σε σύνολο 504: Μόνο 13 (ήτοι 3%) αρνήθηκαν να φανερώσουν την ηλικία τους. Η

παρατήρηση που γίνεται εδώ , είναι ότι το 63% (321 από τις 504 γυναίκες) είναι νέες , στην ηλικία από 18 μέχρι 35 ετών και ότι πάνω από το ήμισυ (52%) των ερωτώμενων βρίσκεται σε πλήρη παραγωγική ηλικία , δηλαδή ηλικία από 26 μέχρι 45 χρονών.

Η μέση ηλικία των ερωτώμενων είναι 33 ετών. Η απόκλιση του Μέσου των Συμβουλίων Περιοχής έχει μικρή διακύμανση σε σχέση με τον μέσο του Συνόλου με εξαίρεση το Συμβούλιο της Δάφνης όπου μέσος όρος της ηλικίας των γυναικών είναι 48 έτη (15 έτη πιο πάνω σε σχέση με την μέση ηλικία του συνόλου). Αυτό καταδεικνύει το γεγονός ότι το δείγμα ηλικιακά κατανεμήθηκε ομοιόμορφα ανα Συμβούλιο Περιοχής.

Ερώτημα 6. Πληθυσμός Τόπου Γέννησης

Στον πίνακα 6 έχουμε τον τόπο καταγωγής των γυναικών ως προς το μέγεθος (μικρά χωριά , κωμοπόλεις ή πόλεις).

Πίνακας 6

Πληθυσμός τόπου γέννησης	Γυναίκες	Ποσοστό επί του Συνόλου
Κάτω από 500	148	29%
500 έως 2.000	138	27%
2.000 έως 10.000	55	11%
Πάνω από 10.000	154	31%
ΔΞ/ΔΑ	9	2%
Σύνολο	504	100%

Ερώτημα 7. Πληθυσμός Τόπου Κατοικίας

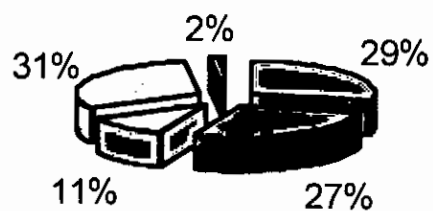
Πίνακας 7

Πληθυσμός τόπου κατοικίας	Γυναίκες	Ποσοστό επί του Συνόλου
Κάτω από 500	133	26%
500 έως 2.000	161	32%
2.000 έως 10.000	120	24%
Πάνω από 10.000	82	16%
ΔΞ/ΔΑ	8	2%
Σύνολο	504	100%

Στον πίνακα 7 εμφανίζεται – πάλι με συγκεντρωτική μορφή , κατά τάξη μεγέθους τόπου – ο τόπος κατοικίας : είναι ίσως η πιο αξιόπιστη απάντηση, για τον απλό λόγο ότι οι εμψυχώτριες εκεί βρήκαν τις γυναίκες που ρώτησαν.

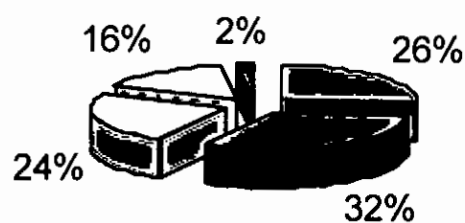
ΓΡΑΦΗΜΑ 1

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΓΕΝΝΗΣΗΣ

κάτω από 500
  500 έως 2.000
  2.000 έως 10.000
 πάνω από 10.000
  ΔΞ / ΔΑ

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΕΡΩΤΩΜΕΝΩΝ ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΤΟΠΟ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

κάτω από 500
  500 έως 2.000
  2.000 έως 10.000
 πάνω από 10.000
  ΔΞ / ΔΑ

Ερώτημα 8. Γεωγραφική θέση τόπου κατοικίας

Πίνακας 8

Γεωγραφική θέση τόπου κατοικίας	Γυναίκες	Ποσοστό επί του Συνόλου
Παραθαλάσσια	201	40%
Πεδινή	126	25%
Ημιορεινή	84	17%
Ορεινή	90	18%
ΔΞ / ΔΑ	3	1%
Σύνολο	504	100%

Στον πίνακα 8 εμφανίζεται – με την ίδια μορφή όπως προηγούμενα είδαμε- η γεωγραφική δηλαδή η γεωμορφολογική θέση του τόπου κατοικίας.

Ερώτημα9. Οικονομικό επίπεδο πατρικής οικογένειας

Πίνακας 8

Οικονομική Κατάσταση	Γυναίκες	Ποσοστό επί του Συνόλου
Φτωχό	56	11%
Μέτριο	285	57%
Καλό	151	30%
Πολύ καλό	7	1%
ΔΞ / ΔΑ	5	1%
Σύνολο	504	100%

Από τον πίνακα 9 και μετά ακολουθεί άλλη ενότητα ερωτημάτων , καθώς αρχίζουν να τίθενται ποιοτικά ερωτήματα , που έχουν να κάνουν με οικονομική κατάσταση , επάγγελμα , μορφωτικό επίπεδο , οικογενειακή κατάσταση.

Συγκεκριμένα ο Πίνακας 9 αφορά την οικονομική κατάσταση της πατρικής οικογένειας . Το ερώτημα τέθηκε ακριβώς για να δειχθεί το κατά πόσο υφίσταται οικονομική πίεση για ένταξη στην αγορά εργασίας , εκείνης της γυναίκας που δέχεται το ερώτημα.

Αν και μόνο 5 γυναίκες (1 %) απέφυγαν να δώσουν απάντηση , η διάκριση σε ΦΤΩΧΟ – ΜΕΤΡΙΟ –ΚΑΛΟ – ΠΟΛΥ ΚΑΛΟ , ίσως περιέχει κάποιες «φοβίες» στις απαντήσεις (Βλ. σύνδρομο εφοριακού) . Οι απαντήσεις που δόθηκαν έχουν μια συγκέντρωση της τάξης του 60% περίπου

στην θέση «ΜΕΤΡΙΟ» (όχι πολύ φτωχό βέβαια , γιατί υπάρχει η ανάγκη καταξίωσης στην κλειστή κοινωνία, αλλά ούτε πολύ καλό , γιατί υπάρχει ο «φόβος» χωρίς να αποκλείεται η αλήθεια).

Απ' ότι φαίνεται από συσχετίσεις με τις προηγούμενες απαντήσεις «Καλό» οικονομικό επίπεδο δηλώνουν όσοι ζούν σε παραθαλάσσιες περιοχές σε ποσοστό 42% έναντι 29% του συνόλου , ενώ αντίστοιχα το ποσοστό που δηλώνει «Φτωχό» είναι 7% έναντι 11% του συνόλου.

Οι πεδινές και ημιορεινές περιοχές δεν παρουσιάζουν αποκλίσεις από το σύνολο του δείγματος ενώ στις ορεινές περιοχές έχουμε συγκέντρωση στο «Μέτριο» σε ποσοστό 70% έναντι 57% του συνόλου και στο «Φτωχό» 15% έναντι 11% του συνόλου.

Εν συγκρίσει με τον πληθυσμό του τόπου κατοικίας το οικονομικό επίπεδο έχει μια ευθέως ανάλογη σχέση : Στους οικισμούς κάτω των 500 κατοίκων το ποσοστό αυτών που δήλωσαν «Καλό» οικονομικό επίπεδο είναι μόλις 15%, στα χωριά από 500 έως 2.000 είναι 24% , στις κωμοπόλεις από 2.000 έως 10.000 κατοίκους ανεβαίνει στο 40% και καταλήγει στις πόλεις πάνω από 10.000 κατοίκους (στο ΑΙΓΙΟ) να αγγίξει το 50%.

Απ' ότι παρατηρούμε στον παραπάνω χάρτη, όπως ήταν αναμενόμενο, οι ορεινές περιοχές συγκεντρώνουν και υψηλά ποσοστά απαντήσεων που δήλωσαν «Φτωχοί» όσον αφορά την οικονομική τους κατάσταση. Στο ένα άκρο έχουμε το Συμβούλιο περιοχής του Ρίου όπου το ποσοστό πέφτει στο 6%. Στην περιοχή του Ρίου κατοικούς αρκετοί από την μεσαία και αστική τάξη των Πατρών , το ίδιο συμβαίνει σε μικρότερο βαθμό και στην περιοχή των Βραχναϊκών. Στην περιοχή της Οβρυάς το ποσοστό συμφωνεί με το μέσο του δείγματος. Στην περιοχή αυτή ζούν πλήρως αστικοποιημένοι πληθυσμοί , που δεν ανήκουν όμως στην μεσαία και υψηλή τάξη.

Στον αντίποδα έχουμε τις πλήρως απομακρυσμένες περιοχές της Κλειτορίας (ποσοστό που δήλωσαν «Φτωχοί» 45%) και του Μανεσίου (40%) . Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι στην περιοχή της ΔΑΦΝΗΣ το ποσοστό βρίσκεται στο 0% . Το μικρό μέγεθος του δείγματος (11 γυναίκες από την περιοχή) επεξηγεί αυτήν την ανισοροπία. Το Αίγιο και η Ακράτα βρίσκονται σε πολύ καλή κατάσταση , όπως καταμαρτυρούν οι αριθμοί.

Ερώτημα 10. Επάγγελμα

Πίνακας 10

Επάγγελμα	Της ίδιας	%	Του πατέρα	%	Της μητέρας	%	Του συζύγου	%
Ανειδίκευτος εργάτης ή υπάλληλος	23	5%	23	5%	14	3%	37	7%
Τεχνίτης (επαγγελματίας ή υπάλληλος)	13	3%	42	8%	2	0%	49	10%
Αγρότης	46	9%	258	51%	151	30%	76	15%
Οικιακά	205	41%	1	0%	277	55%	0	0%
Μικροεπιχειρηματίας με δικό του κατάστημα	32	6%	62	12%	14	3%	44	9%
Επιστήμονας (Δημόσιος ή Ιδιωτικός Υπάλληλος)	61	12%	36	7%	10	2%	65	13%
Επιστήμονας με ελεύθερο επάγγελμα	18	4%	3	1%	0	0%	13	3%
Άλλο	35	7%	46	9%	12	2%	30	6%
Άνεργος	70	14%	3	1%	1	0%	5	1%
ΔΞ / ΞΑ	1	0%	30	6%	23	5%	185	37%
Σύνολο	504	100%	504	100%	504	100%	504	100%

Στον πίνακα 10 εμφανίζονται τα κατά δήλωση επαγγέλματα τόσο της ίδιας , όσο και του συζύγου , του πατέρα και της μητέρας.

Το ερώτημα (στην τετραπλή του μάλιστα μορφή) είναι προφανές όταν βασικός στόχος είναι η έξοδος από το ενδεχόμενο ακούσιο αποκλεισμό από την αγορά εργασίας και η ένταξή του μέσα στον χώρο της και μάλιστα με την προοπτική ανάληψης επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Αξιοσημείωτο είναι το ποσοστό των γυναικών που δηλώνει «Οικιακά» για τον εαυτό της (41%) και για την μητέρα της (55%) , ενώ υπήρχε και μια περίπτωση όπου δηλώθηκε ως «Οικιακά» και η απασχόληση του πατέρα. Ο μέσος όρος της ηλικίας είναι 36 έτη για αυτές που δήλωσαν οικιακά, 43 έτη για αυτές που δήλωσαν αγρότισσες και μόλις 24 έτη για τις γυναίκες αυτοπροσδιορίζονται ως άνεργες (Συνολικός μέσος όρος ηλικίας είναι όπως έχουμε προαναφέρει τα 33 χρόνια).

Αξίζει επίσης να σταθεί κανείς στην διαφορά των γονέων : Ο σύζυγος – γαμπρός , δεν ακολουθεί τον πατέρα – πεθερό στις αγροτικές εργασίες. Ο πατέρας σε ποσοστό 51% δηλώνεται αγρότης , όχι όμως και ο σύζυγος που δηλώνεται ως αγρότης από την ίδια μόνο σε ποσοστό 15%. Τα ποσοστά που συγκεντρώνει η δήλωση «Δεν ξέρω / Δεν απαντώ» όσον αφορά το σύζυγο προέρχεται από τις άγαμες και διαζευγμένες (νεαρές στην ηλικία) . Οι έγγαμες σε ποσοστό 3% δεν δηλώνουν το επάγγελμα του συζύγου τους.

Επίσης με την διασταύρωση του επαγγέλματος και της οικονομικής κατάστασης διαπιστώνεται ότι αυτές που δήλωσαν αγρότισσες ή ανειδίκευτοι εργάτες ως δικό τους επάγγελμα δηλώνουν και φτωχές σε ποσοστό διπλάσιο του συνόλου (11% για το σύνολο , 24% για όσες δήλωσαν αγρότισσες και 22% για όσες δήλωσαν ανειδίκευτες εργάτριες). Επίσης , όσες δήλωσαν μικροεπιχειρηματίες ή επιστήμονες (τόσο ελεύθεροι επαγγελματίες , όσο και δημόσιοι υπάλληλοι) δηλώνουν και καλή οικονομική κατάσταση (30% δήλωσαν καλή οικονομική κατάσταση στο σύνολο , 44% όσες δήλωσαν μικροεπιχειρηματίες , 48% οι επιστήμονες – Δημόσιοι υπάλληλοι και 39% οι επιστήμονες με ελεύθερο επάγγελμα). Αντιθέτως οι αγρότισσες δηλώνουν καλή οικονομική κατάσταση σε ποσοστό μόλις 11%. Τέλος όσες δεν απαντούν τι δουλειά κάνουν ή δηλώνουν επαγγέλματα εκτός κατηγοριών δηλώνουν και καλή οικονομική κατάσταση (100% και 51% αντίστοιχα).

Η διαφοροποίηση του ποσοστού των γυναικών που δηλώνουν ως απασχόληση είτε τα «Οικιακά» είτε δηλώνονται ως «Αγρότισσες» , δεν μετέχουν δηλαδή στην παραγωγική διαδικασία, ανά Συμβούλιο Περιοχής φαίνεται στον παραπάνω χάρτη.

Αθροιστικά το ποσοστό αυτό για το σύνολο του δείγματος βρίσκεται περίπου στο 50%. Οι παραλιακές περιοχές – με εξαίρεση την περιοχή του Ρίου – κυμαίνονται με μικρές αποκλίσεις γύρω από αυτόν τον μέσο. Αντίθετα στις ορεινές περιοχές (Χαλανδρίτσα , Σταυροδρόμι , Μάνεσι , Δάφνη κτλ) , το ποσοστό αυτό ανεβαίνει στα 75 – 80% . Η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών δεν είναι ενταγμένη στην παραγωγική διαδικασία και είτε προσφέρει τις υπηρεσίες της στο νοικοκυριό ή βοηθά – προφανώς το σύζυγό της – στην γεωργική παραγωγή.

Ερώτημα 11. Μορφωτικό επίπεδο της ερωτώμενης

Πίνακας 11

Μορφωτικό επίπεδο	Γυναίκες	%
Δεν έχει πάει καθόλου σχολείο	6	1%
Πήγε στο Δημοτικό για μερικά χρόνια	16	3%
Τελείωσε το Δημοτικό	105	21%
Απόφοιτος Γυμνασίου	87	17%
Απόφοιτος Λυκείου ή Μέσης Τεχνικής Σχολής	202	40%
Πτυχιούχος Α.Ε.Ι	47	9%
Πτυχιούχος Τ.Ε.Ι	16	3%
Άλλες σπουδές	25	5%
Σύνολο	504	100%

Στον πίνακα 11 αποτυπώθηκε το μορφωτικό επίπεδο της ερωτηθείσας το οποίο πραγματικά δείχνει αρκετά ικανοποιητικό (ειδικά για γυναίκες της υπαίθρου).

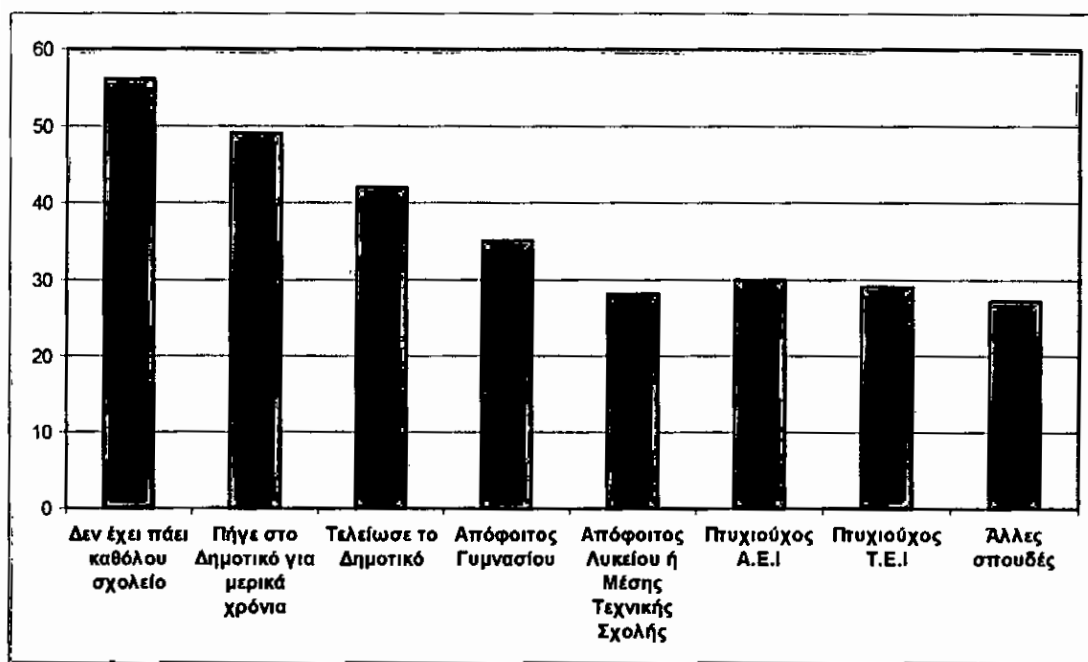
Ένα εντυπωσιακό ποσοστό της τάξης του 57% (17+ 40) έχει ολοκληρώσει τον κύκλο της υποχρεωτικής εκπαίδευσης. Το ποσοστό αυτό είναι ακόμα ψηλότερο αν συνυπολογισθεί ένα ποσοστό της τάξης του 17% (9% Πτυχιούχοι ΑΕΙ , 3% Πτυχιούχοι ΤΕΙ και 5% που έχουν πραγματοποιήσει άλλες σπουδές – εργαστήρια ελευθέρων σπουδών κτλ) φτάνοντας στο επίπεδο του 74% για την υποχρεωτική εκπαίδευση : Το ποσοστό αυτό είναι εντυπωσιακά ψηλό για πληθυσμό υπαίθρου και οπωσδήποτε υψηλότερο του Μέσου όρου Υπαίθρου χώρας (60%) .

Πίνακας 11^α

Μορφωτικό επίπεδο	Μέση Ηλικία
Δεν έχει πάει καθόλου σχολείο	56
Πήγε στο Δημοτικό για μερικά χρόνια	49
Τελείωσε το Δημοτικό	42
Απόφοιτος Γυμνασίου	35
Απόφοιτος Λυκείου ή Μέσης Τεχνικής Σχολής	28
Πτυχιούχος Α.Ε.Ι	30
Πτυχιούχος Τ.Ε.Ι	29
Άλλες σπουδές	27
Σύνολο	33

Μια σημαντική παρατήρηση όσον αφορά το Μορφωτικό επίπεδο και την ηλικία διαγράφεται στον Πίνακα 11^ο και στο διάγραμμα 11 : Ο Μέσος Όρος της ηλικίας ακολουθεί φθίνουσα πορεία σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο. Όσο δηλαδή αυξάνουν τα έτη σπουδών (το μορφωτικό επίπεδο) τόσο μικραίνει ο μέσος όρος ηλικίας , που σημαίνει ότι οι νέες είναι σχετικά πιο μορφωμένες ενώ οι πλέον ηλικιωμένες τείνουν να είναι αναλφάβητες. Αυτό είναι βέβαια και αναμενόμενο. Η διαπίστωση αυτή συνηγορεί στην αξιοπιστία και την φερεγγυότητα του δείγματος. Στο επόμενο διάγραμμα φαίνεται ακριβώς αυτή η σχέση.

Διάγραμμα 11

Όσο αφορά την διαφοροποίηση του μορφωτικού επιπέδου ανά περιοχή αναφέρεται ότι οι γυναίκες των παραλιακών περιοχών πλεονεκτούν σε σχέση με τις γυναίκες των ορεινών – απομακρυσμένων περιοχών . Στις παραλιακές περιοχές (Κάτω Αχαΐα , Αίγιο , Ροδοδάφνη) και στις περιοχές γύρω από την Πάτρα (Οβρυά , Ρίο , Βραχναΐικα) οι απόφοιτοι Ανωτέρων και Ανωτάτων Σχολών κινούνται γύρω στο 10 – 14 % με το Αίγιο να φθάνει στο 25% . Αντίθετα στις «μειονεκτούσες» περιοχές το ποσοστό αυτό πέφτει ακόμα και στο 0%.

Η αίσθηση όπου αποκομίζει κανείς από την μελέτη των στοιχείων αυτών – επάγγελμα , ηλικία , μορφωτικό επίπεδο – μέγεθος τόπου κατοικίας – γεωγραφική θέση τόπου κατοικίας – είναι ότι βρισκόμαστε μπροστά σε δύο διαφορετικούς κόσμους.

Η γυναίκα των παραλιακών περιοχών και των περιοχών γύρω από την Πάτρα ζει σχεδόν ως πλήρως αστικοποιημένη. Έχει πιο μικρό μέσο όρο

ηλικίας, ζει σε οικισμούς σχετικά μεγαλύτερους, έχει καλύτερη μόρφωση, όταν δεν είναι ενταγμένη στην παραγωγή αυτοπροσδιορίζεται ως άνεργη και ως ενταγμένη στην παραγωγή είναι είτε επιστήμονας είτε μικροεπιχειρηματίας.

Σε αντίθεση η γυναίκα των απομακρυσμένων περιοχών ζει σε μικρούς οικισμούς, δεν είναι ενταγμένη στην παραγωγή – ασχολείται είτε με το νοικοκυριό, είτε με τις αγροτικές εργασίες, είναι μεγαλύτερη σε ηλικία με μικρότερη σχετικά μόρφωση.

Τα κοινά σημεία μεταξύ τους, πέρα από το γεγονός ότι είναι και οι δύο γυναίκες, είναι πολύ λίγα. Η διαφοροποίηση των τρόπων προσέγγισης και των μεθόδων ενθάρρυνσης είναι κάτι που εξυπακούεται.

Ερώτημα 12. Οικογενειακή κατάσταση

Πίνακας 12

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	ΓΥΝΑΪΚΕΣ	%
ΕΓΓΑΜΗ	323	64%
ΑΓΑΜΗ	172	34%
ΧΗΡΑ	5	1%
ΔΙΑΖΕΥΓΜΕΝΗ	4	1%
ΣΥΝΟΛΟ	504	100%

Στον πίνακα 12 εμφανίζεται η οικογενειακή κατάσταση των ερωτηθεισών γυναικών, με τις ενδείξεις «άγαμη – έγγαμη – χήρα – διαζευγμένη».

Το εντυπωσιακό 34% που δηλώνουν άγαμες θα πρέπει να ληφθεί πολύ σοβαρά υπόψη για την πραγμάτωση του στόχου του προγράμματος (ένταξη σε επιχειρηματική δραστηριότητα σε συνδυασμό με το πολύ πιθανό νεαρό της ηλικίας).

Από τις έγγαμες (64%) και τις διαζευγμένες (1%) και ακόμα ενδεχόμενα από τις χήρες (1%) – αν έχουν μικρή ηλικία – σε συνδυασμό με τις όποιες οικογενειακές υποχρεώσεις ιδιαίτερα την φροντίδα των παιδιών (αν έχουν και πόσα – βλ. συμπληρωματικό πίνακα 12) προκύπτει ένας προσανατολισμός ανάγκης για απασχόληση και ιδιαίτερα για κατ'οίκον απασχόληση, ή τουλάχιστον χωρίς σημαντική απουσία της γυναίκας από το σπίτι.

Η μέση ηλικία της κάθε κατηγορίας έχει ως εξής :

Οι άγαμες έχουν μέσο όρο ηλικίας 24 ετών , οι έγγαμες 38 , οι λίγες διαζευγμένες 40 και οι λίγες χήρες 48 .

Οι άγαμες σε ποσοστό 16% είναι απόφοιτες Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης , η μεγάλη πλειοψηφία (76%) είναι απόφοιτες Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Μόλις ένα 4% τελείωσε μόνο το Δημοτικό και αυτό προέρχεται από «Φτωχό» οικονομικό επίπεδο , μικρούς οικισμούς και απασχολείται είτε στο σπίτι είτε στα χωράφια.

Πίνακας 12^α

	ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΓΙΑ ΤΙΣ ΕΓΓΑΜΕΣ							Άγαμη	Σύνολο
	0	1	2	3	4	5	6		
Γυναίκες	43	43	149	62	26	8	1	172	504
%	9%	9%	30%	12%	5%	2%	0%	34%	100%

Από τις έγγαμες όσες δεν έχουν παιδιά είναι σε μεγάλο ποσοστό απόφοιτοι Ανωτέρων και Ανωτάτων Σχολών (30% με μόρφωση ΑΕΙ ή ΤΕΙ έναντι 12% με ίδια μόρφωση για το σύνολο) δεν ζουν σε μικρούς οικισμούς , έχουν σχετικά καλό οικονομικό επίπεδο και απασχολούνται ως επιστήμονες (είτε ελεύθεροι επαγγελματίες ή ως δημόσιοι υπάλληλοι) , οι μητέρες τους ασχολούνται με τα οικιακά και έχουν σύζυγο που και αυτός είναι επιστήμονας. Όσες έχουν αρκετά παιδιά (3 και πάνω) ζουν μάλλον σε μικρούς οικισμούς , οι μισές έχουν τελειώσει μόνο το Δημοτικό , έχουν μέτρια προς φτωχή οικονομική κατάσταση , οι σύζυγοι τους είναι μάλλον αγρότες και ασχολούνται με ότι ασχολείτο και η μητέρα τους : Είτε με οικιακά ή ως αγρότισσες.

Οι έγγαμες με 2 ή 2 παιδιά παρουσιάζουν μεγάλο εύρος αποκλίσεων ως προς τα δημογραφικά χαρακτηριστικά.

Ερώτημα 13. Ποιοι παράγοντες στο μέλλον θα μπορούσαν να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης στην περιοχή σας.

Πίνακας 13

1. Παράγοντες Πολιτιστικής ανάπτυξης (Διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, δημιουργία αντίστοιχων χώρων , ύπαρξη κέντρων ψυχαγωγίας , άθλησης , βιβλιοθήκες , πολιτιστικοί σύλλογοι κτλ)	101	20%
2. Βελτίωση συνθηκών εκπαίδευσης , ενημέρωσης, κατάρτισης (Παιδικοί σταθμοί , γυμναστήρια, φροντιστήρια,	69	14%

προγράμματα κατάρτισης στις νέες συνθήκες και μεθόδους εργασίας κτλ)		
3. Αναπτυξιακά έργα και έργα υποδομής (Διάνοιξη , συντήρηση, ασφαλτόστρωση αστικού και επαρχιακού οδικού δικτύου , τακτικότερες συγκοινωνίες, ύδρευση, αποχέτευση, φωτισμός, καθαριότητα, προστασία περιβάλλοντος , αρδευτικά έργα κτλ)	145	29%
4. Αποκέντρωση Υπηρεσιών υγείας & συναλλαγών (Δημιουργία υποκαταστημάτων τραπεζών, ΕΛΤΑ, ΟΤΕ, Αστυνομίας , Κέντρα Υγείας , Φαρμακεία , καταστήματα ειδών πρώτης ανάγκης , βελτίωση υπηρεσιών τοπικής αυτοδιοίκησης κτλ)	93	18%
5. Ανάπτυξη εργασιακού τομέα (Δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης, βελτίωση συνθηκών απασχόλησης , στήριξη τοπικών προϊόντων, κίνητρα για παραμονή στην ύπαιθρο , ανάπτυξη τουρισμού κτλ)	213	42%
6. Διαπροσωπικές σχέσεις (Βελτίωση ή αλλαγή συνθηκών και τρόπου επικοινωνίας των κατοίκων, συνεργασίας , ευαισθητοποίησης στα κοινά, αλλαγή νοοτροπίας κτλ)	16	3%
7. Άλλοι παράγοντες	15	3%
8. Δεν ξέρω , δεν απαντώ	23	5%

Στον πίνακα 13 ζητείται μια ακόμα προσωπική εκτίμηση. Συγκεκριμένα το ερώτημα είναι «Ποιοι παράγοντες θα μπορούσαν να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης στον τόπο τους». Το ερώτημα ήταν ανοιχτό, ενώ στην κατηγοριοποίηση καταχωρήθηκαν 8 βασικές κατηγορίες απαντήσεων, από τις οποίες η τελευταία «Δεν ξέρω / δεν απαντώ» (4,6%) είναι η «ουδέτερη».

Οι κατηγορίες των απαντήσεων που ομαδοποιήθηκαν είναι :

- παράγοντες πολιτιστικής ανάπτυξης (101 γυναίκες – 20,0%)
- βελτίωση συνθηκών εκπαίδευσης – ενημέρωσης – κατάρτισης (69 γυναίκες , 13,7%)
- αναπτυξιακά έργα και έργα υποδομής (145 γυναίκες – 28,8%)·
- αποκέντρωση υπηρεσιών υγείας και συναλλαγών (93 γυναίκες – 18,5%)
- ανάπτυξη εργασιακού τομέα (213 γυναίκες – 42,3%)
- διαπροσωπικές σχέσεις (16 γυναίκες – 3,2%)
- άλλοι παράγοντες (15 γυναίκες – 3,0%)

Αν θελήσει κανείς να κάνει κάποιο σχόλιο πάνω στις απαντήσεις αυτές, θα πρέπει να ξεκινήσει από την λεγόμενη «γυναικεία διαίσθηση» και το αίσθημα ευθύνης, νοικοκυροσύνης , που έχουν οι γυναίκες από την φύση τους. Οι απαντήσεις αυτές θεωρούνται σαν οι καλύτερες, που δόθηκαν στο ερωτηματολόγιο αυτό.

Η «Ανάπτυξη του εργασιακού τομέα» που συγκέντρωσε το 42,3% των απαντήσεων είναι πραγματικά το ζητούμενο, που θα πρέπει να συνδυαστεί με έργα υποδομής (28,8%), αποκέντρωση υπηρεσιών (18,5%), βελτίωση συνθηκών εκπαίδευσης (13,7%) και πολιτιστική ανάπτυξη (20%).

Πραγματικά θεωρούνται οι απαντήσεις αυτές, με τα ποσοστά που η κάθε μια συγκέντρωσε, σαν τον καλύτερο δείκτη προς μια ευαισθητοποιημένη κοινωνία: Οι εμπυχωτότριες πέρα από την ενημέρωση, που συνιστά την κύρια δυσκολία, θα έχουν ευκολότερο δρόμο να διανύσουν για την πραγματική ολοκληρωμένη ανάπτυξη, που θα στηρίζεται στην ένταξη (ή επανένταξη) αυτών των συγκεκριμένων γυναικών υπαίθρου στην παραγωγική διαδικασία και μάλιστα με ανάληψη επιχειρηματικής δράσης.

Οι γυναίκες αυτές δείχνουν να ξέρουν καλά – από διαίσθηση ίσως – το τι θα μπορούσε να βελτιώσει την θέση τους.

Εδώ παρατηρεί κανείς το εξής παράδοξο :

Ενώ η ενασχόληση με τα «οικιακά» κρατά τις γυναίκες αυτές μακριά από την πληροφόρηση, ωστόσο με τον «καιρό», που μπορούν να δουν μέσα από το νοικοκυριό τους και με το αίσθημα της νοικοκυροσύνης, που τις χαρακτηρίζει, δείχνουν να είναι τελικά σε θέση να έχουν άποψη για την βελτίωση του χώρου τους.

Από την άποψη αυτή, οι απαντήσεις στο ερώτημα 13 αποκτά μια βαρύνουσα σημασία στην χάραξη στρατηγικής παρέμβασης στην Αχαϊκή ύπαιθρο και μάλιστα με άξονα αναφοράς τις γυναίκες υπαίθρου.

Προχωρώντας παραπέρα, εκτιμάται πως οι απαντήσεις αυτές που δείχνουν ωριμότητα – αν και λείπει η πληροφόρηση – δίνουν άλλο ένα στίγμα, που τίθεται με ερωτηματική μορφή :

Μήπως θα πρέπει να έχουν – παρά τις αντιξοότητες – μια ενεργότερη ανάμειξη στα «κοινά» του χώρου τους, όχι πλέον σαν πρόσωπα – σκιές των συζύγων, αλλά σαν ανεξάρτητες οντότητες – πέρα από την όποια οικογενειακή κατάσταση – αν αυτό υπαγορεύεται από το καλό του τόπου ;

Αυτό φυσικά θα πρέπει να συνδυαστεί με μια ισορροπία ανάμεσα σε οικογένεια και ενασχόληση με τα κοινά, κάτι που δείχνει δύσκολο – ιδιαίτερα στις κλειστές τοπικές κοινωνίες – σε συνδυασμό με την συνεχιζόμενη αποθάρρυνση από την πλευρά του ανδρικού πληθυσμού, που πεισματικά θέλει τον πρώτο και τον τελευταίο λόγο στην μικρή τοπική κοινωνία. Είναι κάτι σαν «όρος τιμής».

Ερώτημα 14. Ποιοι παράγοντες στο μέλλον θα μπορούσαν να βελτιώσουν τις συνθήκες απασχόλησης στην περιοχή σας

Πίνακας 14

1. Στήριξη από φορείς οικονομικής φύσεως (Στήριξης διάθεσης προϊόντων, οικονομικές επιδοτήσεις, φορολογικές απαλλαγές, δάνεια κτλ)	63	13%
2. Ενημέρωση, εκπαίδευση, κατάρτιση , εμπύχωση (Σεμινάρια , εκπαιδευτικά προγράμματα, χρήση νέων μεθόδων καλλιέργειας , νέων τεχνολογιών κτλ)	78	15%
3. Έργα Υποδομής (Διάνοιξη , συντήρηση, ασφαλτόστρωση αστικού και επαρχιακού οδικού δικτύου , τακτικότερες συγκοινωνίες, ύδρευση, αποχέτευση, φωτισμός, καθαριότητα, προστασία περιβάλλοντος , αρδευτικά έργα κτλ)	52	10%
4. Στήριξη από φορείς ΜΗ οικονομικής φύσεως (Στήριξη διαδικασιών κτλ)	79	16%
5. Δημιουργία συνθηκών για νέες θέσεις μισθωτής εργασίας (Βιομηχανίες , βιοτεχνίες , εμπόριο , ψυχαγωγία μέσω πολιτιστικής ανάπτυξης κτλ)	330	65%
6. Δημιουργία συνθηκών για νέες θέσεις εργασίας μέσω αυτοαπασχόλησης (Παραδοσιακά προϊόντα, καινοτόμα προϊόντα ή διαδικασίες , τυποποίηση αγροτικών προϊόντων , συνεταιρισμοί, οργανωμένες καλλιέργειες κτλ)	112	22%
7. Δημιουργία συνθηκών για νέες θέσεις εργασίας μέσω της ανάπτυξης του τουρισμού (Ξενοδοχεία , ενοικιαζόμενα δωμάτια κτλ)	63	13%
8. Άλλο (Αύξηση μισθών , ελεύθερος χρόνος κτλ)	14	3%
9. Δεν ξέρω , δεν απαντώ	28	6%

Στον πίνακα 14 έχουν συγκεντρωθεί οι απαντήσεις των 504 γυναικών στο ερώτημα «Ποιοι παράγοντες στο μέλλον θα μπορούσαν να βελτιώσουν τις συνθήκες απασχόλησης στην περιοχή σας».

Ενώ το προηγούμενο ερώτημα έδινε την "διαισθητική άποψη", οι απαντήσεις στο ερώτημα αυτό εμφανίζουν μια τρομακτική συγκέντρωση (65,5%) στην ιδέα της μισθωτής εργασίας.

Εδώ η γυναίκα υπαίθρου θέτει ένα άλλο στοιχείο του εαυτού της : Την ανάγκη της εξασφάλισης.

Βεβαίως , δεν θα πρέπει να παραγνωρίζεται το 22,2% (112 γυναίκες) , που θαρρετά επιλέγει την αυτοαπασχόληση σαν παράγοντα βελτίωσης συνθηκών απασχόλησης στον τόπο τους.

Ωστόσο, από την στιγμή που ένα 60% των ερωτηθεισών επιλέγει σαν παράγοντα βελτίωσης συνθηκών απασχόλησης την μισθωτή εργασία, τότε θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη. Οι συνθήκες που υπήρξαν στην Ελληνική ύπαιθρο τα τελευταία 50 χρόνια και δημιούργησε την αίσθηση της ασφάλειας μέσα από την μισθωτή εργασία περισσότερο παρά από την δική τους ανεξάρτητη εργασία.

Δεν νοιάζονται τόσο για το είδος και την μορφή απασχόλησης , που αργά αλλά σταθερά θα οδηγούσε στην ολοκληρωμένη τοπική ανάπτυξη , η οποία δεν θα εξαρτιέται από απομακρυσμένα από αυτές κέντρα λήψης αποφάσεων.

Εδώ το πρώτο ζητούμενο είναι η εξασφάλιση και μάλιστα η ατομική εξασφάλιση, έστω και με μισθωτή εργασία , που θα ήταν δυνατόν να παράσχουν στον οποιονδήποτε εργοδότη (έστω κι αν είναι ξένος).

Η συγκέντρωση αυτή των προτιμήσεων στην μισθωτή εργασία ως παράγοντας βελτίωσης συνθηκών απασχόλησης έρχεται σε ευθεία αντίθεση με εκείνο το 76% των ίδιων γυναικών που υποτίθεται ότι θέλουν τον Συνεταιρισμό. Θα πρέπει να υποθέσει κανείς ή ότι δεν γνωρίζουν πολλά για τον συνεταιρισμό, ή ότι το ποσοστό αυτό είναι παραπλανητικό , επηρεασμένο από μερική πληροφόρηση.

Για όποια εκδοχή και αν πρόκειται, τότε οι εμπυχώτριες ένα βαρύ φορτίο για να ενημερώσουν , να πείσουν , να ξεκαθαρίσουν έννοιες και όρους, να διδάξουν στις γυναίκες στην ιδέα της αυτενέργειας της «καινοτόμου επιχειρηματικής ιδέας» , να τις πείσουν ότι όσο κι αν φαίνεται ακατόρθωτο , σήμερα με τις χρηματοδοτήσεις που δίνονται μπορούν να πετύχουμε με δικές τους επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Ερώτημα 15. Αν δεν εργάζεσθε , για ποιόν λόγο

Πίνακας 15

	ΝΑΙ	%
Δεν υπάρχει στην περιοχή μου αντικείμενο απασχόλησης	135	27%
Δεν υπάρχουν συνθήκες πώλησης των προϊόντων που θα παράγω	24	5%
Ο διαθέσιμος χρόνος μου αναλώνεται στον νοικοκυριό	85	17%
Δεν υπάρχει διαδικασία κάλυψης των τέκνων μου	56	11%
Δεν υπάρχουν τα αναγκαία κεφάλαια	126	25%
Άλλο	69	14%

Στο ερώτημα 15 επιχειρείται μια προσέγγιση στο «αίτιο» της μη εργασίας (φυσικά για εκείνο το 62% των γυναικών, που απάντησαν ότι δεν εργάζονται)

Οι απαντήσεις που καταγράφονται, είναι αρκετά λογικές και αξιόπιστες, ενώ η μεγαλύτερη συγκέντρωση (27%) στην απουσία αντικειμένου απασχόλησης , θα πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα από τις εμψυχώτριες , οι οποίες θα πρέπει να προσπαθήσουν να εκμαιεύσουν από τις ίδιες τις γυναίκες το αντικείμενο απασχόλησης, που θα πρέπει βέβαια να προσιδιάζουν ή να «δένουν» με τον συγκεκριμένο χώρο.

Επίσης, οι εμψυχώτριες θα πρέπει να «αυτενεργήσουν» βρίσκοντας επιτόπου λύσεις σε πρακτικά θέματα που εμποδίζουν την γυναίκα της Αχαϊκής υπαίθρου να εργαστεί. Τα εμπόδια αυτά πρέπει να ξεπεραστούν με επιτόπιες παρεμβάσεις και άμεσες λύσεις όπου αυτό είναι εφικτό.

Η πρώτη δήλωση «Δεν υπάρχει στην περιοχή μου αντικείμενο απασχόλησης» συγκεντρώνει μεγάλο ποσοστό στο Μάνεσι (70%) και στην Χαλανδρίτσα (55%) , ενώ συγκεντρώνει μικρό ποσοστό στην Ακράτα (5%) και στο Σταυροδρόμι (4%).

Στην Χαλανδρίτσα , ο δεύτερος λόγος «Δεν υπάρχουν συνθήκες πώλησης των προϊόντων που θα παράγω» , έχει σημασία για το 37% των γυναικών , την στιγμή που στα υπόλοιπα συμβούλια περιοχής κινείται σε μηδενικά σχεδόν επίπεδα , με ποσοστό συνόλου το 5%.

Η διαπίστωση ότι «Ο διαθέσιμος χρόνος μου αναλώνεται στο νοικοκυριό» είναι σημαντική για τις γυναίκες κυρίως της Κλειτορίας (72 %) , της Δάφνης (55%) , της Χαλανδρίτσας (44%) και του Αγίου Νικόλαου Κράλη (35%). Τα υπόλοιπα συμβούλια περιοχής παρουσιάζουν ποσοστά γύρω και κάτω από το ποσοστό του συνόλου (17%).

Οι ανάγκες των παιδιών (φύλαξη κτλ) είναι σημαντικός ρόλος για τις γυναίκες της Οβρυάς (34%) , της Χαλανδρίτσας (31 %) , του Ρίου (19%) και των Βραχναϊκών (17%). Η αλλαγή της δομής της οικογένειας – το ζευγάρι δεν ζει κάτω από την ίδια στέγη με τον παππού και την γιαγιά – που έχει συντελεστεί στους αστικοποιημένους πληθυσμούς , είναι και η αιτία που το Ρίο, Η Οβρυά και τα Βραχναϊκά (αστικοποιημένοι πληθυσμοί) παρουσιάζουν μεγάλα ποσοστά.

Το γεγονός ότι «Δεν υπάρχουν τα αναγκαία κεφάλαια» είναι σημαντικός παράγοντας για τις γυναίκες της Χαλανδρίτσας σε συντριπτικό ποσοστό (96%), της Ροδοδάφνης (54%) και του Μανεσίου (50%).

Παρεπιπτόντως αναφέρουμε ότι στο Συμβούλιο Περιοχής με έδρα την Χαλανδρίτσα , οι γυναίκες δεν στάθηκαν φειδωλές με τις απαντήσεις που έδωσαν. Γεγονός πάντως είναι ότι τα ποσοστά , που εξέλαβε ο κάθε λόγος,

κινούνται ευθέως ανάλογα με τα ποσοστά των γυναικών , που δήλωσαν ότι εργάζονται.

Σημαντικές τέλος είναι οι απαντήσεις που δόθηκαν αναφορικά με κάποιον «άλλο λόγο» μη εργασίας : Στις περιφέρειες με έδρα τα Βραχναϊκά, το Ρίο, το Αίγιο , Ο Άγιος Νικόλαος Κράλη , παρουσιάζονται μεγάλα ποσοστά, γύρω στο 20% (στο δε Σταυροδρόμι το ποσοστό ανεβαίνει στο 50%) , την στιγμή που στα άλλα Συμβούλια Περιοχής ο «άλλος λόγος» είναι σχεδόν μηδενικός. Στις μη ανεπτυγμένες περιοχές ο «άλλος λόγος» είναι η ανυπαρξία προσόντων για την ένταξη στην παραγωγική διαδικασία.

16. Ενδεχομένως , τι είδους απασχόληση θα σας ενδιέφερε ;
(ως προς τον χρόνο που διαθέτετε).

Πίνακας 16

	Γυναίκες	%
Πλήρης	189	38%
Μερική	188	37%
Καμία	72	14%
ΔΞ /ΔΑ	55	11%
Σύνολο	504	100%

Στον πίνακα 16 οι συντάκτες του ερωτηματολογίου επιχειρούν να οριοθετήσουν και να εντοπίσουν τον διαθέσιμο χρόνο αυτών των γυναικών.

Το ερώτημα «τι είδους απασχόληση θα σας ενδιέφερε ;» με τις διαβαθμίσεις Πλήρης – Μερική – Καμία τέθηκε ακριβώς γι' αυτόν τον λόγο.

Οι γυναίκες (ακόμα και αυτές που δεν απαντούν ή δείχνουν να μη συμμετέχουν) έχουν ήδη υποχρεώσεις , που θα πρέπει να εκπληρώσουν. Καμία γυναίκα στο χωριό (εκτός αν υπάρχει σοβαρό πρόβλημα) δεν μένει άνεργη.

Φυσικά η φροντίδα των παιδιών , η λειτουργία της μέσα στην οικογένεια συνιστούν καθοριστικούς παράγοντες στην διαμόρφωση του διαθέσιμου χρόνου.

Οι εμψυχώτριες θα πρέπει κατά κύριο λόγο να ρίξουν το βάρος σε εκείνες , που αναζητούν πλήρη απασχόληση : αυτές «αποθαρρημένοι εργάτες» κατά την οικονομική ορολογία, θέλουν να εργασθούν , αν ήταν δυνατόν να δημιουργηθούν οι κατάλληλες προς τούτο συνθήκες (όπως περιγράφηκαν στο προηγούμενο ερώτημα).

Το ποσοστό των γυναικών , που αναζητούν πλήρη εργασία, είναι αντιστρόφως ανάλογο του ποσοστού των γυναικών , που δήλωσε ότι εργάζεται.

Οι διαφοροποιήσεις του ποσοστού αυτού είναι ανεξάρτητες από το αν η περιοχή είναι ανεπτυγμένη ή όχι. Έτσι : Πολύ πάνω από το ποσοστό του συνόλου (το σύνολο κινείται στο 37%) βρίσκεται το Μάνεσι (70%) , η Χαλανδρίτσα και το Σταυροδρόμι (65%) και ακολουθεί το Ρίο (55%) με την Ροδοδάφνη , τα Καλάβρυτα και την Κλειτορία (45 – 48 %). Από την άλλη, οι γυναίκες του Άγιου Νικολάου Κράλη και της Δάφνης είναι είτε πολυάσχολες ή απορροφημένες με το νοικοκυριό τους , την στιγμή που τα αντίστοιχα ποσοστά βρίσκονται στο 0% και 5% αντίστοιχα. Στα ίδια Σ.Π. το ποσοστό των γυναικών , που αναζητά μερική απασχόληση βρίσκεται στο 75% και το 55% αντίστοιχα.

17. Για ποιους από τους παρακάτω λόγους θα θέλατε να εργασθείτε:

Πίνακας 17

	1 ^{ος}		2 ^{ος}		3 ^{ος}		Σύνολο	
Για οικονομική ανεξαρτησία...	138	27%	153	30%	78	15%	369	73%
Διότι θα αισθάνομαι ότι δημιουργώ...	117	23%	116	23%	135	27%	368	73%
Διότι πιστεύω ότι θα ανέβει η εκτίμηση των άλλων στο πρόσωπό μου	8	2%	34	7%	73	14%	115	23%
Για να συμπληρώσω το οικογενειακό εισόδημα	173	34%	92	18%	58	12%	323	64%
Για την καλύτερη ατομική αποκατάστασή μου...	37	7%	43	9%	41	8%	121	24%
Άλλο	9	2%	2	0%	6	1%	17	3%
ΔΞ / ΔΑ	22	4%	64	13%	113	22%		
Σύνολο	504	100%	504	100%	504	100%		

Στον Πίνακα 17 επιχειρείται ο εντοπισμός των λόγων -αιτιών για τους οποίους οι ερωτηθείσες γυναίκες θα αποφάσιζαν να εργαστούν.

Πρόκειται , περισσότερο για μια καταγραφή προσωπικών επιλογών και μάλιστα επιλογών, που ιεραρχούνται κατά την σειρά έντασης των λόγων τους οποίους επικαλούνται , που διαμορφώνουν την τελική τους απόφαση.

Ο πίνακας 18 συμπυκνώνει τις απαντήσεις που δόθηκαν μέσα από μια ιεράρχηση προσωπικών λόγων σε πρώτη – δεύτερη – τρίτη βαθμίδα : ο ίδιος λόγος για τον οποίο θα αποφάσιζαν οι ερωτηθείς γυναίκες να εργαστούν , ιεραρχείται διαφορετικά αν πρόκειται για την πρώτη , την άμεση απάντηση, από το αν πρόκειται για την αμέσως επόμενη ή την μεθεπόμενη.

Θα μπορούσε το ερώτημα να έχει τεθεί ως εξής : «Για ποιους τρεις διαφορετικούς λόγους θα αποφασίζατε να εργασθείτε ;»

Ωστόσο, εδώ απουσιάζει ο βαθμός έντασης της όποιας επιλογής. Γι' αυτό και επιλέχθηκε αυτή ακριβώς η παρουσίαση του ερωτήματος.

18. Με την έναρξη απασχόλησης τι επιπτώσεις περιμένετε να έχετε :

Πίνακας 18

	Θετικές		Μάλλον θετικές		Καμία		Μάλλον αρνητικές		Αρνητικές		ΔΞ / ΔΑ	
	Αριθμ.	%	Αριθμ.	%	Αριθμ.	%	Αριθμ.	%	Αριθμ.	%	Αριθμ.	%
Στην τόνωση του οικ. Εισοδήματος	413	82%	53	11%	12	2%	1	0%	0	0%	25	5%
Στις σχέσεις ζευγαριού	168	33%	90	18%	83	16%	30	6%	2	0%	131	26%
Στις ανάγκες των παιδιών	210	42%	61	12%	48	10%	41	8%	12	2%	132	26%
Στις προοπτικές αποκατάστασης	164	33%	27	5%	24	5%	3	1%	1	0%	285	57%
Στον αναγκαίο χρόνο της γυναίκας	55	11%	36	7%	89	18%	178	35%	93	18%	53	11%
Άλλο	5	1%	4	1%	2	0%	1	0%	1	0%	491	97%

Στον πίνακα 18 που απαντά στο ερώτημα «Με την έναρξη απασχόλησης τι επιπτώσεις περιμένετε να έχετε ;» , ζητείται από τις ερωτώμενες πάλι να καταθέσουν μια εκτίμηση και παράλληλα μια αξιολογική κρίση.

Στόχος αυτού του ερωτήματος είναι να διερευνηθεί το πώς περίπου νομίζουν οι γυναίκες της Αχαϊκής υπαίθρου ότι θα είναι η «επόμενη μέρα» της ένταξής τους στην παραγωγική διαδικασία. Η επιλογή τους αυτή – ειδικά στην μικρή τοπική κοινωνία, όπου οι ρυθμοί μεταβολής είναι βραδύτατοι – με την μαζικότητα που ενδέχεται να εκδηλωθεί και να πραγματοποιηθεί, - αναμφίβολα θα δημιουργήσουν θετικές και αρνητικές επιπτώσεις.

Καλούνται , λοιπόν , οι ερωτώμενες να απαντήσουν αν θετικά – αρνητικά ισορροπούν , αν έχουν αυτογνωσία της θέσης τους και αν η όποια δυναμική τους επιλογή θα εκτιμηθεί θετικά (π.χ τόνωση του προσωπικού τους εισοδήματος) ή αρνητικά (π.χ τριγμοί στο ζευγάρι , από την στιγμή που ο

σύζυγος τοποθετηθεί αρνητικά στο ενδεχόμενο ένταξης της συζύγου του στην παραγωγική , και μάλιστα με την ανάληψη καθαρά επιχειρηματικής δράσης).

Για να αποφευχθούν οι «κάθετες» απαντήσεις , τα μέλη της επιστημονικής ομάδας που συνέταξαν το ερωτηματολόγιο φρόντισαν να κάνουν μια διαβάθμιση, ή άλλως να τοποθετήσουν «ενδιάμεσες» απαντήσεις ανάμεσα στο «συναισθηματικό» θετικές και το λογικό «αρνητικές».

Πέρα από την ουδέτερη απάντηση «Καμία» τέθηκαν δύο ενδιάμεσες επιλογές για απάντηση :

- μάλλον θετικές, και
- μάλλον αρνητικές,

έτσι ώστε η «αναποφάσιστη» ερωτώμενη να «έχει διεξόδους διαφυγής» στην σκέψη της και να απαντήσει με περισσότερη άνεση.

Με τις διαβαθμίσεις αυτές καλούνται να απαντήσουν οι ερωτώμενες όπως φαίνεται και στον πίνακα , στα σημεία :

- ▶ Τόνωση του οικογενειακού εισοδήματος
- ▶ Σχέσεις του ζευγαριού
- ▶ Ανάγκες των παιδιών
- ▶ Προοπτικές αποκατάστασης (όχι μόνο οι άγαμες)
- ▶ Στον αναγκαίο χρόνο της
- ▶ Σε άλλο (τιθέμενο από την ίδια την ερωτώμενη)

Η φύση του ερωτήματος είναι τέτοια , οι απαντήσεις είναι σχεδόν αυτονόητες, ώστε δεν παρουσιάζεται κάποια σημαντική διαφορά , αναφορικά με τις δημογραφικές παραμέτρους και τα Συμβούλια Περιοχής.

Στο ερώτημα αυτό τα πράγματα δείχνουν να είναι πιο ξεκάθαρα , αφού η τεράστια συγκέντρωση του 82% των απαντήσεων «θετικών επιπτώσεων» υποδεικνύει την ανάγκη «τόνωσης» του οικογενειακού εισοδήματος (που σε τελική ανάλυση είναι το ζητούμενο στην οικογένεια της Ελληνικής Υπαιθρου).

Αν η ίδια η ερώτηση ετίθετο στην Ολλανδική ή τη Δανέζικη ύπαιθρο, το ποσοστό των θετικών απαντήσεων θα ήταν αναμφίβολα μονοψήφιο.

Αυτή η «αντίθεση» τοποθετεί πλέον τον όλο προβληματισμό στις σωστές του διαστάσεις :

Δεν έχει να κάνει κανείς με ήδη αναπτυγμένη επιχειρηματικά συνείδηση στην Ελληνική Ύπαιθρο. Δεν πρέπει να περιμένει κανείς θεαματικά αποτελέσματα από την άσκηση της όποιας πολιτικής ή από την όποια χρηματοδότηση.

Είναι μάλλον άστοχο, το να επιχειρεί κανείς εκ των προτέρων να κινηθεί σε «προγραμματικούς στόχους» και σενάρια της μορφής «αν προταθεί αυτό το επάγγελμα,θα προκύψει αυτό το αποτέλεσμα»,βάσει αυτών των απαντήσεων.

Οι γυναίκες υπαίθρου και γενικά ο κόσμος, όπως προκύπτει από παραπλήσιες έρευνες σε άλλους Ελληνικούς τόπους, αντιμετωπίζει άμεσα το πρόβλημα της επιβίωσης με συνδυασμένη την παραμονή του στον χώρο αυτό. Εκείνο που προέχει είναι η «τόνωση του οικογενειακού ή του ατομικού εισοδήματος», το οποίο δυστυχώς καταναλώνεται στο μεγαλύτερο μέρος του στο πλησιέστερο αστικό κέντρο.

Δεν συνιστά μειονέκτημα, το να παραδεχθεί κανείς ότι μέσο-μακροπρόθεσμοι σχεδιασμοί, με τους στόχους και επανεπένδυση χρημάτων στην επιχείρηση, δείχνει μάλλον μακρινό για τα δρώμενα στην Ελληνική ύπαιθρο.

Στην συγκεκριμένη περίπτωση, όταν το 82% των γυναικών που ερωτήθηκαν απάντησαν πως περιμένουν να τονωθεί το οικογενειακό τους εισόδημα από την απασχόλησή τους (και ύστερα όλα τα άλλα) στέλνουν ένα μήνυμα ανάγκης επιβίωσης πάνω από όλα και προσδοκούν ότι με την απασχόλησή τους αυτό θα έχει θετική επίδραση.

Ερώτημα 19. Σε τι βαθμό οι παρακάτω φορείς νομίζετε ότι μπορούν να δώσουν βοήθεια ή λύση στα προβλήματα απασχόλησης ή αυτοαπασχόλησης για την περιοχή σας :

Πίνακας 19

	ΔΞ / ΔΑ		Καθόλου		Αρκετά		Πολύ	
Δημοτικές και Κοινοτικές αρχές	80	16%	68	13%	233	46%	123	24%
Συμβούλια περιοχής	142	28%	49	10%	210	42%	103	20%
Νομαρχία	94	19%	47	9%	182	36%	181	36%
Κράτος	53	11%	50	10%	133	26%	268	53%
Γενική Γραμματεία Ισότητας	194	38%	64	13%	173	34%	73	14%
Κέντρα Συμβουλευτικής γυναικών	202	40%	47	9%	179	36%	76	15%
Συνεταιρισμοί γυναικών	165	33%	43	9%	211	42%	85	17%
Προγράμματα Ευρωπαϊκής Ένωσης	85	17%	13	3%	202	40%	204	40%
Άλλος φορέας	491	97%	0	0%	8	2%	5	1%

Στον πίνακα 19 καταχωρείται πάλι μια αξιολογική και εκτιμητική κρίση :

Οι γυναίκες απάντησαν στο ερώτημα «σε τι βαθμό πιστεύουν ότι θα βοηθήσουν ή θα πάρουν λύση από διάφορους τομείς» (κρατικούς – τοπική αυτοδιοίκηση κτλ.)

Οι φορείς για τους οποίους ερωτήθηκαν οι γυναίκες της Αχαϊκής υπαίθρου για τους οποίους πιστεύουν ότι μπορούν να δώσουν κάποια βοήθεια ή λύση στα θέματα απασχόλησής τους , όπως φαίνεται και στον πίνακα είναι :

1. Οι Δημοτικές και Κοινοτικές αρχές
2. Τα Συμβούλια περιοχής
3. Η Νομαρχία
4. Το Κράτος
5. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας
6. Τα Κέντρα Συμβουλευτικής γυναικών
7. Οι Συνεταιρισμοί γυναικών
8. Η Ευρωπαϊκή Ένωση (μέσω των προγραμμάτων της)
9. Κάποιος Άλλος φορέας (τον οποίο θέτουν οι ίδιες)

Η διαβάθμιση «Δεν γνωρίζω – Καθόλου – Αρκετά – Πολύ» διευκόλυνε τα μέγιστα τις απαντήσεις.

Κράτος, Ευρωπαϊκά προγράμματα, Νομαρχία, Δημοτικές Αρχές και Συνεταιρισμοί γυναικών , φαίνεται να κυριαρχούν στις επιλογές των γυναικών, που ρωτήθηκαν σχετικά :

Δημοτικές και Κοινοτικές αρχές και Γενική Γραμματεία Ισότητας είναι οι πρώτοι από το τέλος φορείς (με 13% ο καθένας). Σύμφωνα με τα ποσοστά οι γυναίκες πιστεύουν ότι οι φορείς αυτοί δεν μπορούν καθόλου να τις βοηθήσουν και δεν μπορούν να δώσουν λύση στα προβλήματά τους.

Οι γυναίκες , που ρωτήθηκαν, σε ένα μεγάλο ποσοστό (ιδιαίτερα εκείνες των μεγάλων ηλικιών , καθώς και εκείνες με πολύ χαμηλό μορφωτικό επίπεδο) δεν έχουν την πληροφόρηση :

Όταν π.χ απαντούν θετικά για το «Κράτος» και αρνητικά π.χ για την «Γενική Γραμματεία Ισότητας» τότε εντοπίζεται σε κάποιο βαθμό μια εγγενής αντίφαση. Το Κράτος δεν είναι μια έννοια αφηρημένη, αλλά πολύ συγκεκριμένη που υπάρχει και λειτουργεί μέσα από τα όργανα και τις υπηρεσίες του. Η Γενική Γραμματεία Ισότητας αποτελεί ένα όργανο του Κράτους. Η αντίφαση αυτή σηματοδοτεί ακριβώς μια έλλειψη πληροφόρησης , την οποία ακριβώς καλούνται να λύσουν οι εμψυχώτριες.

Ωστόσο , οι απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα εάν εξετασθούν από μια άλλη διάσταση δίνουν μια άλλη πληροφορία, η οποία είναι και αυτή πολύ χρήσιμη : Οι γυναίκες της Αχαϊκής υπαίθρου γενικότερα, έχουν ακούσει τόσα πολλά, τους έχουν μιλήσει διάφοροι φορείς δίχως ορατό αποτέλεσμα , που έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους σε αυτούς. Έτσι εναποθέτουν τις ελπίδες τους στην απροσδιόριστη έννοια του «Κράτους» , της «Νομαρχίας» , της «Ευρωπαϊκής ένωσης» . Σε αυτό το σημείο , οι εμψυχώτριες πέρα από την ενημέρωση – κατάρτιση – ευαισθητοποίηση που θα κάνουν, θα πρέπει να είναι ακριβείς στις εκτιμήσεις τους και στις θέσεις τους , ώστε να μην δημιουργούν κενά και χάσουν την εμπιστοσύνη των γυναικών της υπαίθρου.

Εντοπίζεται λοιπόν ένα πεδίο δράσης σημαντικό για τις εμψυχώτριες και πολύ λεπτό, όπου θα πρέπει να δώσουν τον καλύτερο εαυτό τους στην συλλογική αυτή προσπάθεια.

Σαν πρώτη διαπίστωση από την εξέταση των απαντήσεων αναφορικά με τα Συμβούλια περιοχής και τις δημογραφικές παραμέτρους είναι ότι η άγνοια συμβαδίζει με την απογοήτευση. Εκεί όπου οι γυναίκες δεν ξέρουν και δεν απαντούν, είναι εκεί όπου οι γυναίκες είναι περισσότερο απογοητευμένες.

Οι γυναίκες των ορεινών περιοχών εμφανίζονται με περισσότερες αρνητικές κρίσεις, όπως και όσες δήλωσαν αγρότισσες ή οικιακά (πιο μεγάλες σχετικά σε ηλικία). Πέρα από εκεί τα ποσοστά ακολουθούν κάποιες διακυμάνσεις ανά τόπο, με βάση κυρίως τοπικά χαρακτηριστικά π.χ στο Συμβούλιο περιοχής του Σταυροδρομίου, οι δημοτικές αρχές συγκεντρώνουν 45% αρνητικών κρίσεων με ακόμα το 50% να αρνείται να απαντήσει.

Ερώτηση 20. Σημειώστε με σειρά προτεραιότητας (1^η, 2^η, 3^η, 4^η) τέσσερις (4) προϋποθέσεις, που κρίνετε απαραίτητες για την έναρξη επαγγελματικής δραστηριότητας .

Πίνακας 20

	1 ^{ος}		2 ^{ος}		3 ^{ος}		4 ^{ος}		Σύνολο	
Ύπαρξη δικού σας κεφαλαίου	219	43%	104	21%	61	12%	46	9%	430	85%
Δάνειο από τράπεζα	13	3%	64	13%	81	16%	104	21%	262	52%
Επιδότηση από δημόσιο....	66	13%	134	27%	154	31%	72	14%	426	85%
Το να ξέρετε εκ των προτέρων...	170	34%	128	25%	93	18%	46	9%	437	87%
Αναγκαίοι αποθηκευτικοί χώροι	2	0%	2	0%	21	4%	39	8%	64	13%
Ύπαρξη συνεργασίας μεταξύ γυναικών...	20	4%	52	10%	64	13%	116	23%	252	50%
Άλλο	3	1%	2	0%	2	0%	6	1%	13	3%
ΔΞ / ΔΑ	11	2%	18	4%	28	6%	75	15%		
ΣΥΝΟΛΟ	504	100%	504	100%	504	100%	504	100%		

Στον πίνακα 20 που σημειωτέον ακολουθεί μεθοδολογικά την λογική της διαβάθμισης προτεραιοτήτων (όπως ο Πίνακας 18), αλλά και υιοθετεί την ιδέα της «προσωπικής εκτίμησης» , που έχει η ερωτώμενη σχετικά με τις «προϋποθέσεις έναρξης επαγγελματικής δραστηριότητας» , επιχειρείται μια πρώτη προσέγγιση στην έννοια «μέσα πραγμάτωσης του στόχου» , που είναι η έναρξη επαγγελματικής δραστηριότητας από τις γυναίκες αυτές.

Φάνηκαν στον Πίνακα 17 οι λόγοι για τους οποίους η γυναίκα της Αχαϊκής υπαίθρου θα άρχιζε να εργάζεται. Μένει τώρα να φανεί το πώς, και με ποια μέσα προσβλέπει για να κάνει έναρξη επαγγελματικής δραστηριότητας.

Οι απαντήσεις / προτεραιότητες δομούνται πάνω στα ακόλουθα, δοσμένα εκ των προτέρων, σημεία :

- την ύπαρξη ιδίου κεφαλαίου (δικού της αρχικού κεφαλαίου)
  - το δάνειο από τράπεζα
  - την Επιδότηση από δημόσιο
  - την γνώση εκ των προτέρων της βιωσιμότητας της επιχείρησης
  - την ύπαρξη αναγκαίων αποθηκευτικών χώρων
  - την συνεργασία μεταξύ τους
- Υπήρχε βέβαια και το σημείο «Άλλο» , όπου η προτεραιότητα θα μπορούσε να τεθεί από τις ίδιες τις ερωτώμενες .

Ερώτημα 21. Με βάση τις συνθήκες στην περιοχή σας , τι είδους απασχόληση πιστεύετε ότι μπορεί να υλοποιηθεί από εσάς ή άλλες γυναίκες της περιοχής σας :

Στο ερώτημα 21 καταβλήθηκε προσπάθεια από την επιστημονική ομάδα που έχει την ευθύνη του προγράμματος να αποτυπωθούν από τις ίδιες τις γυναίκες , όλα εκείνα τα επαγγέλματα που θα μπορούσαν να ξεκινήσουν αλλά και που να προσιδιάζουν στην γεωμορφολογία , τα ήθη , τον πολιτισμό και τις συνήθειες του συγκεκριμένου τόπου και άρα θα μπορούσαν – περίπου – να «σταθούν» στον συγκεκριμένο χώρο.

Το ερώτημα αυτό αφορά πάλι εκτίμηση , αφού δεν αναφέρεται στο τι η ίδια η ερωτώμενη θα μπορούσε να κάνει, αλλά στο τι μπορεί ως απασχόληση να ευδοκιμήσει στον τόπο της , παίρνοντας υπόψη την ταυτότητα και τις ιδιαιτερότητες του χώρου στον οποίο κατοικούν.

Η ερώτηση αυτή όντας ανοικτή , συγκέντρωσε ένα τεράστιο πλήθος διαφορετικών απαντήσεων. Η κατηγοριοποίηση βασίστηκε τόσο στον Πίνακα των Προτεινόμενων Δραστηριοτήτων (Ερώτηση 24) , όσο και σε άλλα επαγγέλματα που πρότειναν οι ερωτώμενες και που παρουσίασαν κάποια συγκέντρωση.

Στις επόμενες σελίδες ακολουθεί ο συγκεντρωτικός πίνακας .

Ερώτημα 22. Ποιες δυσκολίες πιστεύετε ότι θα συναντήσετε για την υλοποίηση της δραστηριότητας που επιλέξατε παραπάνω :

Πίνακας 22

1. Οικονομικές δυσκολίες (Έλλειψη κεφαλαίου, δυσκολία ανεύρεσης του κτλ)	295	59%
2. Έλλειψη εκπαίδευσης, επιμόρφωσης, κατάρτισης (Ανεπάρκεια γνώσεων, οργανωτικές ελλείψεις, ρίσκο βιωσιμότητας κτλ)	138	27%
3. Έλλειψη στήριξης από φορείς (Κρατική βοήθεια, Έλλειψη φορέων πληροφόρησης, ενθάρρυνσης, εμπύχωσης κτλ)	65	13%
4. Έλλειψη Υλικοτεχνικής υποδομής (Έλλειψη χώρων, πρώτων υλών, εξοπλισμού, εγκαταστάσεων κτλ)	90	18%
5. Κατεστημένη νοοτροπία του πληθυσμού (Έλλειψη στήριξης από τον ντόπιο πληθυσμό, προβλήματα συνεργασίας, καχυποψία μεταξύ συνεργατών – συνεταιίρων, επίπεδο πληθυσμού, έλλειψη εμπιστοσύνης από τους κατοίκους κτλ)	114	23%
6. Προβλήματα διάθεσης προϊόντος ή υπηρεσίας (Προβλήματα από ύπαρξη ή ανυπαρξία αγοραστών, έλλειψη ή άγνοια marketing, έλλειψη διαφήμισης, ανταγωνισμός, οικονομική ύφεση κτλ)	86	17%
7. Έλλειψη χρόνου, προβλήματα λόγω οικογενειακών υποχρεώσεων (Ανυπαρξία διαθέσιμου χρόνου, αντιδράσεις μελών οικογένειας, προβλήματα από ύπαρξη παιδιών κτλ)	59	12%
8. Άλλο	11	2%
9. Δεν ξέρω / Δεν απαντώ	53	11%
10. Δεν νομίζει πως θα αντιμετωπίσει δυσκολίες	12	2%

Στον πίνακα αυτό οι ερωτώμενες αναφέρονται στην φύση των δυσκολιών, που εκτιμούν ότι θα έχουν με την απασχόληση, που επέλεξαν. Ως αναμενόμενο οι δυσκολίες οικονομικής φύσεως έχουν την μεγαλύτερη συγκέντρωση.

Έχοντας ήδη ξεδιαλύνει τις επαγγελματικές επιλογές της κάθε ομάδας περιοχών και γνωρίζοντας τις ιδιομορφίες της κάθε ομάδας δεν θα αναλυθεί η ερώτηση αυτή (όπως και οι επόμενες) με βάση τις δημογραφικές παραμέτρους.

Η σημασία , που αποδίδεται στις απαντήσεις και τις στατιστικές συγκεντρώσεις στο ερώτημα αυτό, δικαιολογείται από την απλοϊκή διαπίστωση ότι η κάθε γυναίκα της Αχαϊκής και γενικότερα της Ελληνικής Υπαίθρου , ασφαλώς θα είχε ξεκινήσει – ξεπερνώντας τα όποια παραδοσιακά εμπόδια και δισταγμούς στα πλαίσια της συντροφικότητας στην οικογένεια – μια παραγωγική , δημιουργική και κερδοφόρα δραστηριότητα , αν δεν υπήρχαν οι δυσκολίες και δεν θα περίμενε το 1996 το «ερέθισμα» αυτής της έρευνας για να αρχίσει να εργάζεται.

Το 59% των γυναικών που ρωτήθηκαν , υποδεικνύει άμεσα τις οικονομικές δυσκολίες. Αν σε αυτό υπολογισθεί και ένα 13% , που αναφέρει την έλλειψη στήριξης από φορείς , τότε εύκολα διαπιστώνει κανείς το δισταγμό τους μπροστά στο επιχειρηματικό «ρίσκο».

Μια δεύτερη σοβαρή παράμετρος που βγαίνει από τις απαντήσεις, είναι η έλλειψη εκπαίδευσης, κατάρτισης, επιμόρφωσης, σε θέματα που να σχετίζονται επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Η τρίτη παράμετρος σχετίζεται με την κατεστημένη νοοτροπία του πληθυσμού και την έλλειψη εμπιστοσύνης στις δυνατότητες των γυναικών για επιχειρηματικές πρωτοβουλίες , τόσο από το οικογενειακό περιβάλλον, όσο και από το ντόπιο πληθυσμό, η καχυποψία και τα προβλήματα συνεργασίας.

Στην επόμενη σελίδα παρατίθεται ένας πίνακας , όπου παρουσιάζονται σε ποσοστιαία βάση τα προβλήματα, που εκτιμούν ότι θα έχουν οι γυναίκες , που επέλεξαν το κάθε είδος απασχόλησης. Παρατίθενται μόνο οι απασχολήσεις με συγκεντρώσεις πάνω του 3%. Οι επικεφαλίδες των προβλημάτων δεν αναγράφονται (για λόγους οργάνωσης της σελίδας) , αλλά αναφέρονται με την αρίθμηση που έχουν στον Πίνακα 27.

Οι διαφοροποιήσεις που υφίστανται τα ποσοστά , που συγκεντρώνει κάθε πρόβλημα , έχουν ως αφετηρία την φύση της απασχόλησης. Έτσι , εύλογο είναι , ότι όσες επέλεξαν τον χειμερινό τουρισμό ή τις εργασίες φασόν ως απασχόληση , να θέτουν στην συντριπτική πλειοψηφία (93% και 95% αντίστοιχα) το οικονομικό ως πρόβλημα. Ομοίως τα προβλήματα εκπαίδευσης και κατάρτισης έχουν να κάνουν με το πόσο βαθιά ως μεθόδευση είναι η εκάστοτε απασχόληση. Πέρα από εκεί , τα ποσοστά προκύπτουν από μη ελέγξιμες παραμέτρους , και η αξία τους περιορίζεται μόνο στη μαρτυρία.

Ερώτημα 23. Πώς πιστεύετε ότι θα ξεπεραστούν οι παραπάνω δυσκολίες ;

Πίνακας 23

1. <u>Με προγράμματα ενημέρωσης, εκπαίδευσης κατάρτισης</u> (Με γνώση διαδικασιών , με γνώση βιωσιμότητας , με γνώση του αντικειμένου, με γνώση της γενικότερης οικονομικής κατάστασης κτλ)	123	24%
2. <u>Στήριξη από φορείς ΜΗ Οικονομική</u> (τοπική αυτοδιοίκηση , κράτος, Ευρωπαϊκή Ένωση κτλ)	119	24%
3. <u>Στήριξη από φορείς οικονομική</u> (Επιδοτήσεις , δάνεια , επιχορηγήσεις , φορολογικές ελαφρύνσεις κτλ)	222	44%
4. <u>Με ύπαρξη υλικότεχνικής υποδομής</u> (Αναπτυξιακά προγράμματα περιοχής, παραχώρηση χώρων , βελτίωση οδικού δικτύου κτλ)	28	6%
5. <u>Με τις κατάλληλες ενέργειες</u> (Στελέχωση με ειδικό προσωπικό, διαφήμιση, οικονομικός προγραμματισμός, Δημόσιες σχέσεις , συνεργασία με ήδη υπάρχουσες επιχειρήσεις κτλ)	58	12%
6. <u>Αλλαγή νοοτροπίας</u> (Ξεπέρασμα προκαταλήψεων, συνεργασία , συνεννόηση , δημιουργία ομάδων κοινού σκοπού, στήριξη από τοπική κοινωνία, επιμονή, υπομονή κτλ)	87	17%
7. <u>Άλλο</u>	43	9%
8. <u>Δεν ξέρω / Δεν απαντώ</u>	87	17%

Και εδώ οι ερωτώμενες καλούνται να απαντήσουν με βάση τις προσωπικές τους εκτιμήσεις. Στην επόμενη σελίδα παρατίθεται ο πίνακας με τα ποσοστά, που συγκέντρωσε ο κάθε φύσεως τρόπος επίλυσης των υποτιθέμενων προβλημάτων, που θα συναντούσαν ως προς την απασχόληση που επέλεξαν.

Το ξεπέραςμα των δυσκολιών , που προβλέπονται να υπάρξουν με έναρξη επαγγελματικής δραστηριότητας εστιάζεται σε μορφές εξωτερικής στήριξης.

Στήριξη οικονομική (44%) με επιδοτήσεις, επιχορηγήσεις , φορολογικές ελαφρύνσεις κτλ.

Στήριξη μη οικονομική (24%) από τοπικούς και μη φορείς.

Στήριξη με προγράμματα ενημέρωσης, εκπαίδευσης και κατάρτισης (24%).

Ακολουθεί η αλλαγή νοοτροπίας του πληθυσμού (17%) σε σχέση με την αντιμετώπιση των γυναικείων επιχειρηματικών πρωτοβουλιών , το ξεπέραςμα των προκαταλήψεων ,της συνεργασίας , δημιουργίας ομάδων κοινού σκοπού κτλ.

Τελευταία ακολουθούν θέματα , που έχουν να κάνουν με την υλικοτεχνική υποδομή και με τρόπους οργάνωσης και προγραμματισμού των επιχειρήσεων.

Σ Υ Μ Π Ε Ρ Α Σ Μ Α Τ Α

Τα συμπεράσματα από την ανάλυση των απαντήσεων στα ερωτηματολόγια της έρευνας κρίνεται σκόπιμο να διαχωριστούν σε δύο κατηγορίες ή να ιδωθούν από δύο οπτικές γωνίες.

Η ανάγκη για τον διαχωρισμό αυτό προέρχεται και από την σκοπιμότητα της έρευνας αυτής , που είναι , αφενός μεν να ερευνηθούν τα πιθανά αντικείμενα προς απασχόληση των γυναικών, αλλά κυρίως της ανάγκης να ενημερωθούν οι 15 γυναίκες – σύμβουλοι (εμψυχώτριες) για τις συνθήκες , που θα αντιμετωπίσουν στην προσπάθειά τους για εμψύχωση και επαγγελματική δραστηριοποίηση των γυναικών της Αχαΐας.

A. Η μία κατηγορία αφορά τις απαντήσεις που σχετίζονται με τις σκέψεις , διαθέσεις , τρόπους δράσης , τρόπους αντιμετώπισης προβλημάτων ή καταστάσεων , ψυχολογική κατάσταση και γενικά με την «στάση ζωής» των γυναικών της Αχαϊκής υπαίθρου.

B. Η δεύτερη αφορά αυτά καθαυτά τα αντικείμενα απασχόλησης, που νομίζουν ότι είναι κατάλληλα για την περιοχή τους, πιστεύουν ότι είναι βιώσιμα ή έχουν την πρόθεση να ασχοληθούν με αυτά και κάτω από ποιες συνθήκες.

Α. ΣΤΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΘΕΣΕΙΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Όσον αφορά την πρώτη περίπτωση μπορούν να αναφερθούν τα παρακάτω.

1. Το οικογενειακό οικονομικό επίπεδο των γυναικών της Αχαϊκής υπαίθρου, σύμφωνα με την δικιά τους εκτίμηση, είναι στην μεγάλη πλειοψηφία μεταξύ του μετρίου και του καλού. Αυτό είναι ένα στοιχείο, που δείχνει ότι οι γυναίκες δεν νοιώθουν την απασχόληση σαν απόλυτη ανάγκη για επιβίωση. Επιβεβαιώνεται δε αυτό, αφού οι περισσότερες , από εκείνες που δηλώνουν ότι θέλουν να εργαστούν, έχουν σαν βασικό κίνητρο μεν οικονομικούς λόγους, αλλά περισσότερο με την μορφή της «συμπλήρωσης» του οικογενειακού εισοδήματος και της οικονομικής ανεξαρτησίας , παρά της απόλυτης ανάγκης.

2. Από τις πληροφορίες σχετικά με το επάγγελμα, ηλικία, μορφωτικό επίπεδο, μέγεθος τόπου κατοικίας , γεωγραφική θέση τόπου κατοικίας κτλ, φαίνονται ευδιάκριτα δύο περιοχές στην ύπαιθρο Αχαΐα με διαφορετικά χαρακτηριστικά.

Η γυναίκα των παραλιακών περιοχών και των περιοχών γύρω από την Πάτρα ζει σχεδόν ως πλήρως αστικοποιημένη. Έχει πιο μικρό μέσο όρο ηλικίας, ζει σε οικισμούς σχετικά μεγαλύτερους , έχει καλύτερη μόρφωση. Όταν δεν είναι ενταγμένη στην παραγωγική διαδικασία αυτοπροσδιορίζεται ως άνεργη και ως εντεταγμένη στην παραγωγή είναι είτε επιστήμονας ή μικροεπιχειρηματίας.

Σε αντίθεση η γυναίκα των απομακρυσμένων περιοχών ζει σε μικρούς οικισμούς , «δεν είναι» εντεταγμένη στην παραγωγή, ασχολείται είτε με το

νοικοκυριό , ή με αγροτικές εργασίες , έχει μεγαλύτερο μέσο όρο ηλικίας και μικρότερη σχετικά μόρφωση.

Τα κοινά σημεία μεταξύ τους , σχετικά με τον τομέα, που εξετάζεται, είναι πολύ λίγα. Η διαφοροποίηση των τρόπων προσέγγισης των γυναικών αυτών και των μεθόδων ενθάρρυνσης από τις γυναίκες – συμβούλους οφείλει να στηρίζεται στα παραπάνω δεδομένα.

3. Η συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών δεν είναι ενταγμένη (με την συνήθη έννοια) στην παραγωγική εργασία και προσφέρει τις υπηρεσίες της είτε στο νοικοκυριό, ή στην αγροτική παραγωγή.

4. Ο μέσος όρος ηλικίας ακολουθεί φθίνουσα πορεία σε σχέση με το μορφωτικό επίπεδο.

5. Εξετάζοντας το ύψος απασχόλησης σε αγροτικές εργασίες , τουρισμό και εμπόριο τα 15 Συμβούλια Περιοχής φαίνονται να ομαδοποιούνται σε 4 Ομάδες.

Ομάδα 1 : Πλήρως Ανεπτυγμένες περιοχές

Εκεί ανήκουν οι περιοχές με έδρα το Ρίο , τα Βραχναίικα ως σχεδόν αστικοποιημένα τμήματα της πόλης της Πάτρας, την πόλη του Αιγίου και το γειτονικό της Διακοπτό. Μεγάλο ύψος απασχόλησης τόσο για το εμπόριο όσο και για τον τουρισμό.

Ομάδα 2 : Τουριστικά ανεπτυγμένες

Στο τμήμα αυτό ανήκουν οι περιοχές με έδρα την Ακράτα, την Κάτω Αχαΐα, τα Καλάβρυτα και την γειτονική του Αιγίου Ροδοδάφνη. Σχετικά μεγάλο ύψος τουρισμού και λιγότερο ύψος εμπορίου (η γεωργική απασχόληση εδώ είναι σε σχέση με την ομάδα 1 πιο υψηλή) .

Ομάδα 2 : Μη ανεπτυγμένες περιοχές

Εδώ ανήκουν οι περιοχές με έδρα την Κλειτορία, το Σταυροδρόμι, τον Άγιο Νικόλαο, την Χαλανδρίτσα , την Δάφνη και το πλήρως απομονωμένο Μάνεσι. Η Κλειτορία όντας γειτονική των Καλαβρύτων , ακολουθεί σχετικά την πορεία την δική του, υπολείπεται όμως σε τουρισμό από αυτό και η απόστασή της από τα υπόλοιπα κέντρα δεν αφήνει το εμπόριο να αναπτυχθεί σε ύψη πάνω από το Μέσο Όρο.

Ομάδα 2 : Εμπορικά ανεπτυγμένες

Εδώ ανήκει μόνο η περιοχή της Οβρυάς , η οποία μάλλον περιορίζεται στον άχαρο ρόλο του «υπηρέτη» της περιοχής της Πάτρας. Αστικοποιημένοι πληθυσμοί, εμπορική κίνηση και απουσία τουρισμού. Η γειτνίαση της Οβρυάς με την Πάτρα από την μεριά του όρους Παναχαϊκού λειτουργεί μάλλον αρνητικά για την περιοχή.

Οι ομάδες αυτές συνιστούν περιοχές με κοινά κατά το μάλλον ή ήττον χαρακτηριστικά. Επόμενο είναι δε η διαφοροποίηση των μεθόδων προσέγγισης και η προσαρμογή των τρόπων εμπύχωσης να είναι τέτοια, που να προσιδιάζει σε αυτές τις ιδιαιτερότητες.

6. Στις εκτιμήσεις όσον αφορά το μέλλον οι απαντήσεις των γυναικών δείχνουν ή έλλειψη πληροφόρησης ή δίνουν εύκολες απαντήσεις, χωρίς να νοιάζονται για την τεκμηρίωσή τους.

7. Παρότι λείπει η πληροφόρηση και η δυνατότητα τεκμηρίωσης, οι γυναίκες της Αχαΐας δείχνουν να ξέρουν καλά το τι θα μπορούσε να βελτιώσει την θέση τους.

Οι απαντήσεις στο ερώτημα «Ποιες συνθήκες θα μπορούσαν να βελτιώσουν τις συνθήκες διαβίωσης στην περιοχή σας;» εμφανίζουν σημαντική συγκέντρωση (42,3%) στην «ανάπτυξη του εργασιακού τομέα».

Δεν μπορεί να υποστηριχθεί με ακρίβεια ή έστω με υψηλή πιθανότητα η προέλευση των απαντήσεων, αντανακλά ωστόσο την ανησυχία και το εντεινόμενο ενδιαφέρον των μισών περίπου γυναικών για το εργασιακό περιβάλλον στον τόπο τους, τονίζοντας μάλιστα με έμφαση πως το θεωρούν πολύ σημαντικό στην διαδικασία βελτίωσης συνθηκών διαβίωσης.

Από κει και πέρα, «τα αναπτυξιακά έργα», η πολιτιστική ανάπτυξη του χώρου, η βελτίωση συνθηκών εκπαίδευσης κτλ , φαίνεται να βρίσκονται στις προτεραιότητες των γυναικών, που απάντησαν στο ερωτηματολόγιο.

Και οι απαντήσεις αυτές βρίσκονται στο Μέσο Όρο υπαίθρου χώρας, με μοναδική εξαίρεση το αρκετά υψηλό ποσοστό στην εγγραφή «ανάπτυξη του εργασιακού χώρου».

Η υψηλή αυτή συγκέντρωση στην εγγραφή αυτή αντανακλά την ανασφάλεια, αλλά και τον έντονο προβληματισμό και ενδιαφέρον για τις συνθήκες αγοράς εργασίας και την κάλυψη της εργασίας.

Με το ίδιο σκεπτικό απαντούν στο ερώτημα 16, το 65,5% θεωρούν σαν ισχυρότερο παράγοντα βελτίωσης των συνθηκών απασχόλησης την δημιουργία νέων θέσεων εργασίας κτλ, δηλωτικό του προβληματισμού τους για την απουσία ευκαιριών εργασίας.

Άλλωστε, το 62% των γυναικών που ρωτήθηκαν, δεν εργάζονται. Το 27% αυτών θεωρεί πως δεν υπάρχει αντικείμενο απασχόλησης, άρα πρέπει να δημιουργηθεί. Ζητούν πλήρη απασχόληση το 38% και μερική το 37%.

Οι γυναίκες θέλουν να εργαστούν : ΘΕΛΟΥΝ να ενταχθούν στην παραγωγική διαδικασία. Διαπιστώνουν ότι στους χώρους τους απουσιάζουν οι ευκαιρίες απασχόλησης. Εντοπίζουν ότι ΠΡΕΠΕΙ να δημιουργηθούν ΝΕΕΣ ΘΕΣΕΙΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ και ότι πρέπει να αναμορφωθεί το καθεστώς απασχόλησης και ο εργασιακός περίγυρος. Το εναγώνιο αυτό ζητούμενο χαρακτηρίζει τον πληθυσμό της υπαίθρου ολόκληρης της Επικράτειας. Με

βάση αυτές τις απαντήσεις , εκτιμάται ότι οι εμπυχώτριες και γενικότερα το όλο πρόγραμμα έχει σημαντικό ρόλο και αποστολή στην ανάπτυξη του αγροτικού χώρου Αχαΐας και πρέπει να συνεχιστεί και ενισχυθεί.

8. Στον τομέα της απασχόλησης εμφανίζεται μεγάλη συγκέντρωση στην ιδέα της μισθωτής εργασίας, κάτι που θεωρείται αξιόπιστο και θέτει ένα χαρακτηριστικό στοιχείο της προσωπικότητας της γυναίκας της Αχαΐας. «Την ανάγκη της εξασφάλισης , έχει μεν ιδέες, αλλά διστάζει να αναπτύξει πρωτοβουλίες». Προτιμά την εξασφάλιση (έστω και με λιγότερη αμοιβή) της μισθωτής εργασίας, παρά το ρίσκο της επαγγελματικής δραστηριότητας σε αυτοαπασχόληση. Βέβαια υπάρχει και η μειοψηφία (20%) , που επιλέγει και ρισκάρει.

9. Σαν κύριος λόγος της μη εργασίας τους , για όλες τις περιοχές, παρουσιάζεται η έλλειψη αντικειμένων απασχόλησης και η ανυπαρξία ιδίων κεφαλαίων. Σαν συμπληρωματικοί λόγοι θεωρούνται η απασχόληση με το νοικοκυριό και οι ανάγκες των παιδιών στις αστικοποιημένες περιοχές ή η ανυπαρξία προσόντων στις μη ανεπτυγμένες περιοχές.

10. Στην δυνατότητα για συνεργασία με άλλες γυναίκες, μέσω συνεταιρισμών, για την υλοποίηση επαγγελματικής δραστηριότητας , οι θετικές απαντήσεις έχουν συγκεντρώσεις πολύ πάνω από τα αναμενόμενα , δείχνοντας αφενός μεν μια τάση ανασφάλειας, αλλά και συγχρόνως μια έλλειψη κάποιων εξειδικευμένων γνώσεων των προβλημάτων, που σχετίζονται με την διατήρηση και επιβίωση συνεταιριστικής μορφής επαγγελματικών δραστηριοτήτων. Η εμπειρία έδειξε ότι το συνεργατικό κίνημα – ιδιαίτερα στην Ελλάδα – αντιμετώπισε πάντα προβλήματα , τόσο στην δομή του, όσο και στην λειτουργία του , κάτι που απαιτεί σημαντικές γνώσεις για να σταθεί σωστά τώρα. Ακόμα η εμπειρία έδειξε πως «τα πράγματα δεν είναι τόσο ρόδινα» , όσο οι γυναίκες που ρωτήθηκαν τα εμφανίζουν.

Το στοιχείο αυτό πρέπει να ληφθεί υπόψη, ιδιαίτερα από τις εμπυχώτριες , οι οποίες θα πρέπει να μεθοδεύσουν κατάλληλα την όποια προσπάθεια συνεργασίας αποφασιστεί.

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαίο να σημειωθεί ότι μετά από το 1996, όπου πραγματοποιήθηκε η παρούσα έρευνα, έχουν υλοποιηθεί αρκετά προγράμματα αγροτικού και συνεταιριστικού ενδιαφέροντος και πλέον υφίσταται ενημέρωση στα ανωτέρω θέματα σε σημαντικό βαθμό.

11. Το αν οι γυναίκες θέτουν τους οικονομικούς λόγους ως λόγους πρώτης προτεραιότητας για να εργασθούν, ακολουθεί τα δημογραφικά τους χαρακτηριστικά . Δηλαδή , οι έχουσες κάποια οικονομική άνεση, μορφωμένες, που ήδη εργάζονται , παρουσιάζονται ως περισσότερο ιδεαλίστριες , ενώ οι φτωχότερες , με χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο, που μάλλον δεν εργάζονται, έχουν σαν ισχυρότερο κίνητρο τα χρήματα.

Εδώ υπεισέρχεται ο ρόλος της εμπυχώτριας. Αναφέρθηκαν αρχικά τα δημογραφικά προφίλ και οι γεωγραφικές ομάδες των Συμβουλιών Περιοχής. Ενώ τα δημογραφικά προφίλ ακολουθούν κατά πόδα την ιεράρχηση των

προτεραιοτήτων των γυναικών , εντούτοις η ομαδοποίηση των Συμβουλίων Περιοχής παρουσιάζει αποκλίσεις. Π.χ θα περίμενε κανείς οι περιοχές σαν το Ρίο και τα Βραχναίικα , να προηγούνται στα ποσοστά των μη οικονομικών προτεραιοτήτων. Προηγείται η Κάτω Αχαΐα, η Ροδοδάφνη και ο Άγιος Νικόλαος Κράλη , Συμβούλια Περιοχής που δεν ανήκουν στα πλέον ανεπτυγμένα. Αυτά καταδεικνύει τον σημαντικό ρόλο , που καλούνται να παίξουν οι εμπυχώτριες , στο να μπορέσουν να εμπνεύσουν και να καθοδηγήσουν τις γυναίκες.

12. Οι γυναίκες θεωρούν ότι η τοπική αυτοδιοίκηση και τα γυναικεία κρατικά όργανα (Γ.Γ.Ι) δεν έχουν μεγάλες δυνατότητες για βοήθεια και λύση στα προβλήματα απασχόλησής τους. Αντίθετα η γενική έννοια «κράτος» και τα προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης θεωρούν ότι είναι οι φορείς , που μπορούν να φανούν χρήσιμοι. Μια χρήσιμη πληροφορία φαίνεται από τις απαντήσεις των γυναικών : οι γυναίκες της Αχαϊκής υπαίθρου γενικότερα, έχουν ακούσει τόσα πολλά, τους έχουν μιλήσει διάφοροι φορείς δίχως ορατό αποτέλεσμα, και έτσι έχουν χάσει την εμπιστοσύνη τους σε αυτούς. Έτσι εναποθέτουν τις ελπίδες τους στην απροσδιόριστη έννοια του «κράτους», της «Νομαρχίας» ,της «Ευρωπαϊκής Ένωσης». Σε αυτό το σημείο, οι εμπυχώτριες πέρα από την ενημέρωση – κατάρτιση – ευαισθητοποίηση , που θα κάνουν, θα πρέπει να είναι ακριβείς στις εκτιμήσεις τους και στις θέσεις τους ώστε να μην δημιουργούν κενά και χάσουν την εμπιστοσύνη των γυναικών της υπαίθρου.

13. Οι γυναίκες προτιμούν την σταθερότητα των βημάτων παρά το επιχειρηματικό ρίσκο, όταν θελήσουν να αρχίσουν επαγγελματική δραστηριότητα. Προτιμούν να ξεκινήσουν είτε έχοντας δεδομένο το αρχικό κεφάλαιο, ή γνωρίζοντας εκ των προτέρων την βιωσιμότητα του εγχειρήματός τους . Δεν εμπιστεύονται το δάνειο . Θέλουν να πατούν γερά στα πόδια τους, όταν ξεκινούν ν κάνουν κάτι. Βέβαια , σε μια Ευρώπη όπου το επιχειρηματικό ρίσκο κυριαρχεί – άλλωστε ο επιχειρηματικός κίνδυνος συνθέτει την βασική ανταγωνιστική αντίληψη του καπιταλισμού – η «διστακτικότητα» των γυναικών της Αχαΐας να εμπλακούν σε τέτοιες διεργασίες , δείχνει από την μια παραδοσιακό στοιχείο της Ελληνικής υπαίθρου , που «δύσκολα» αποκτά τα χαρακτηριστικά του «αστικού» του «δυτικού» , από την άλλη όμως χαρακτηρίζει μια υπευθυνότητα αυτών των γυναικών , που σε καμία περίπτωση δεν θα επέτρεπαν στον εαυτό τους να «βλάψουν» ενδεχόμενα – είτε να εμπλέξουν σε οικονομικές περιπέτειες – την οικογένεια την δική τους , είτε των γονιών τους (με το δεδομένο ότι η ακίνητη περιουσία του δανειζόμενου υποθηκεύεται).

Το όλο ζήτημα γίνεται ακόμα πιο σοβαρό από την στιγμή που η Ελληνίδα, παρά τα όποια άλματα των τελευταίων δεκαετιών , παραμένει παραδοσιακή και ακόμα παραπέρα , στηρίζει με την διακριτική της παρουσία ολόκληρο το οικοδόμημα της οικογένειας. Από την άποψη αυτή , τυχόν αποτυχία με οικονομικό αντίκρισμα στην οικογένεια, φαίνεται να έχει μεγαλύτερη επίπτωση πάνω σ' αυτήν, απ' ότι αν η αποτυχία αυτή προερχόταν από ανάλογη προσπάθεια του άνδρα – συζύγου. Η γυναίκα νιώθει μεγαλύτερη την ευθύνη της οικογένειας και άρα το κάθε βήμα εκτός

«εστίας» πρέπει (ειδικά για την γυναίκα του χωριού) να είναι κάτι παραπάνω από βέβαιο, για την ίδια.

14. Το ξεπέραςμα των δυσκολιών, σύμφωνα με τις απαντήσεις των γυναικών, θα προέλθει κατά κύριο λόγο από εξωτερική στήριξη, που μπορεί να είναι :

Είτε από Κρατικούς φορείς και προγράμματα της Ε.Ε σαν οικονομική υποστήριξη ,

είτε μέσα από προγράμματα ενημέρωσης, εκπαίδευσης και κατάρτισης, τόσο σε γενικότερα θέματα, όσο και σε γνώση των αντικειμένων απασχόλησης, των διαδικασιών και της βιωσιμότητας του.

Επίσης γενική (μη οικονομική) στήριξη προσδοκείται από τοπικούς και άλλους φορείς.

Ακολουθούν από μακριά θέματα , που έχουν να κάνουν με την αλλαγή νοοτροπίας και τέλος, με πολύ μικρότερο βάρος , ακολουθούν θέματα , που έχουν να κάνουν με βελτίωση υλικοτεχνικής υποδομής, προγραμματισμό, διαφήμιση κτλ, δηλαδή θέματα που μια οποιαδήποτε παραγωγική οικονομική μονάδα θα τα ιεραρχούσε πρώτα απ' όλα για την επιβίωσή της.

Τόσο από την επεξεργασία των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο, όσο και από την παρακολούθηση συγκεκριμένων ομάδων γυναικών , βγαίνει ένα σοβαρό συμπέρασμα. Οι γυναίκες , κατά πλειοψηφία, θεωρούν ότι τα προβλήματα και οι δυσκολίες δεν έχουν να κάνουν με αυτές.

Δεν είναι αυτές που πρέπει να προσπαθήσουν για την επίλυσή τους.

Δεν είναι αυτές που θα πρέπει να πάρουν πρωτοβουλίες , να σχεδιάσουν , να κοπιήσουν , να ενημερωθούν , να προσπαθήσουν να βελτιώσουν την όποια επιχειρηματική δραστηριότητά τους.

Η λύση των προβλημάτων τους στον οικονομικό τομέα πρέπει να προέλθει από άλλους και μάλιστα αυτοί οι άλλοι είναι απρόσωποι π.χ το «Κράτος».

Άλλοι θα πρέπει να ενδιαφερθούν και να τους δώσουν τα κεφάλαια για να ξεκινήσουν.

Άλλοι πρέπει να σχεδιάσουν και να υλοποιήσουν προγράμματα ενημέρωσης, εκπαίδευσης και κατάρτισης γι' αυτές και μάλιστα να τις επιδοτήσουν για να τα παρακολουθήσουν.

Άλλοι πρέπει να ασχοληθούν να αλλάξουν την νοοτροπία του πληθυσμού.

Δέχονται να συμμετάσχουν στις δραστηριότητες, αλλά όχι να τις προκαλέσουν, να τις επιλέξουν , να τις σχεδιάσουν , να βάλουν τα αναγκαία κεφάλαια για την έναρξη τους.

Αυτή η εναπόθεση της λύσης (και μάλιστα της απαίτησης για λύση) των προβλημάτων και δυσκολιών στους άλλους, είναι το σοβαρότερο θέμα, για όποιους σχεδιάζουν να εμπλέξουν την γυναίκα της υπαίθρου σε επαγγελματικές δραστηριότητες .

Αν δεν αλλάξει αυτή η νοοτροπία, το πρόβλημα δεν φαίνεται να έχει εύκολη λύση.

B. ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ

Όσον αφορά τα αντικείμενα απασχόλησης αναφέρονται συμπληρωματικά τα παρακάτω :

1. Για τα αντικείμενα απασχόλησης , που προτείνονται από τις γυναίκες (είτε προτίθενται οι ίδιες να ασχοληθούν μ' αυτά , είτε προτείνονται για άλλες στον ίδιο τόπο), αν κοιταχτούν από την σκοπιά των προτεινομένων ή μη από την Ευρωπαϊκή Ένωση , η απάντηση δεν είναι μονοσήμαντη.

Πέρα από την γενική εκτίμηση ότι η Ευρωπαϊκή Ένωση σήμερα, έχει ειδικά για τον αγροτικό χώρο, έναν διαμετρικά αντίθετο προσανατολισμό από εκείνο π.χ της δεκαετίας του '70 ή των αρχών του '80 , δηλαδή την ανάπτυξη και τόνωση των εξωγεωργικών επαγγελμάτων στην ύπαιθρο, σε αντιδιαστολή από τον καθαρά γεωργικό προσανατολισμό των περασμένων δεκαετιών, η επιλεξιμότητα ή μη του κάθε προτεινόμενου επαγγέλματος πρέπει να εξετασθεί ξεχωριστά :

Στην εξέταση συνυπολογίζονται οι παρακάτω παράμετρος :

- ✧ Η μορφή του και το είδος της απασχόλησης
- ✧ Η μορφή του χώρου όπου ενδεχόμενα θα ασκηθεί το επάγγελμα
- ✧ Οι ειδικές γνώσεις και εμπειρία των γυναικών , που θα το ασκήσουν (μόνες ή σε συνεργασία)
- ✧ Η μορφή της επιχείρησης ή της συνεργασίας
- ✧ Η συμβολή του συγκεκριμένου επαγγέλματος στην αύξηση θέσεων απασχόλησης στον συγκεκριμένο χώρο
- ✧ Η δυνατότητα συνδυασμού του προτεινόμενου επαγγέλματος με άλλα(συνδυασμός που ενδεχόμενα «δίνει» το πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα της ανάπτυξης)
- ✧ Η μορφή και η κατάσταση της συγκεκριμένης αγοράς σε εθνικό και Ευρωπαϊκό επίπεδο και βέβαια , το
- ✧ Τι προβλέπει κάθε φορά το συγκεκριμένο , που ισχύει Κοινοτικό Πρόγραμμα ή Κοινοτική Πρωτοβουλία

2. Μέσα από τις απαντήσεις των ερωτηματολογίων διαφαίνονται κάποιες τάσεις σε σχέση με επαγγέλματα και προσανατολισμούς, που μπορούν να αποτελέσουν τομή ΜΕΣΑ ΣΤΟΝ ΙΔΙΟ ΧΩΡΟ. Να μην αναγκαστεί η γυναίκα να εγκαταλείψει τον τόπο της, παρασύροντας έστω την οικογένεια και επιπλέον να νοιώσει οικονομικά δυνατή και ευτυχισμένη.

Όπως είναι αναμενόμενο, το βάρος πέφτει στις «αναστολές» της γυναίκας της υπαίθρου για μια ενεργό παρουσία στην λεγόμενη «παραγωγική διαδικασία», αν και εκτιμάται ότι η παρουσία αυτή ουσιαστικά υπήρχε και υπάρχει πάντα, ακόμα και μέσα από τα «οικιακά», κάτι που έπρεπε εδώ και χρόνια να έχει αναγνωρισθεί ως «ενεργός δράση».

Οι σχετικές με «δυσκολίες κατά την έναρξη επαγγέλματος» απαντήσεις, που δόθηκαν στις σχετικές ερωτήσεις, συνηγορούν στην άποψη ότι η γυναίκα της υπαίθρου, αν και θα το επιθυμούσε πολύ, εμφανίζεται αρκετά διστακτική να ξεκινήσει μια παραγωγική δραστηριότητα (όπως την εννοεί η οικονομική θεωρία, μια δραστηριότητα που να ανταμείβεται χρηματικά και κατά συνέπεια «παράγει εισόδημα»). Έτσι η οικονομική στήριξη από το Κράτος, η συνεργασία με τις άλλες γυναίκες κτλ - ζητήματα που συνδέονται με την εξασφάλιση του «εγχειρήματος» και που προβάλλονται από την συντριπτική πλειοψηφία των γυναικών, που ρωτήθηκαν - παραπέμπουν στην «ανασφάλεια» που νιώθουν σήμερα, εντασσόμενες στην παραγωγική διαδικασία: Αυτό είναι κάτι που οι ΕΜΨΥΧΩΤΡΙΕΣ πρέπει να επισημάνουν εξαρχής και να προσπαθήσουν να «ανατρέψουν» αυτήν την διστακτικότητα.

Η επισήμανση της «διστακτικότητας» των γυναικών να ξεκινήσουν μια παραγωγική δραστηριότητα, προκύπτει και από το υψηλό ποσοστό απαντήσεων (22,8%), που εκτιμούν ότι η κύρια δυσκολία εντοπίζεται στην «κατεστημένη νοοτροπία» (έλλειψη στήριξης από τον ντόπιο πληθυσμό, προβλήματα συνεργασίας, καχυποψία κτλ) καθώς επίσης και στο σχετικά υψηλό 17,1% εκείνων που «βλέπουν» δυσκολίες στην διάθεση του προϊόντος, κάτι που πρέπει να συνδυαστεί με εκείνο το 11,7% εκείνων, που απαντούν ότι δεν έχουν καθόλου διαθέσιμο χρόνο εξαιτίας των οικογενειακών τους υποχρεώσεων.

3. Σε σχέση με το ποια επαγγέλματα θα ήσαν διατεθειμένες να κάνουν, με εξαίρεση το «Δεν απαντά - Δεν έχει χρόνο», καταμετρήθηκαν περί τις 72 διαφορετικές εργασίες, ανεξάρτητα από τα ποσοστά συγκέντρωσης:

Οι κυριότερες κατηγορίες είναι εκείνες που μπορούν να υλοποιηθούν μέσα ή δίπλα από το σπίτι, ώστε να μην χρειαστεί να απομακρυνθεί από τα οικογενειακά καθήκοντα, καθώς και εκείνα τα επαγγέλματα, που δεν θα χρειαζόταν κάποια εξειδίκευση, διότι είναι από εκείνα που ήδη ξέρει. Επίσης, όσα προσιδιάζουν στην γυναικεία φύση.

Η ραπτική τέχνη, η φύλαξη παιδιών, η παραδοσιακή αρτοποιεία, τα παραδοσιακά προϊόντα, καλλιτεχνικά ή ειδών διατροφής, οι εργασίες τύπου φασόν και ότι έχει σχέση με παραγωγικές απασχολήσεις, είναι τα αντικείμενα, που προτιμούνται από τις γυναίκες του δείγματος.

Χαρακτηριστικό των απαντήσεων είναι ότι δεν θεώρησαν σκόπιμο να ασχοληθούν και να συμπεριλάβουν στην απάντησή τους και τη διάσταση της πιθανής βιωσιμότητας ή μη του αντικειμένου, που προτάθηκε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Συμπεράσματα :

Η γυναίκα της υπαίθρου διαδραματίζει σοβαρό ρόλο όχι μόνο στην οικογενειακή αλλά και στην οικονομική , κοινωνική και πολιτιστική ανάπτυξη στο αγροτικό περιβάλλον στο οποίο ζει.

Ο ρόλος της όμως αυτός δεν έχει , ως θα έπρεπε, αναγνωριστεί από τους αρμόδιους φορείς για τις πολιτικές και στρατηγικές της αγροτικής ανάπτυξης , παρά το γεγονός ότι έχουν σημειωθεί αρκετές βελτιώσεις και πρόοδοι προς την κατεύθυνση αυτή. Υπάρχει ανάγκη περαιτέρω βελτίωσης και ενδυνάμωσης της θέσης και του ρόλου της γυναίκας της υπαίθρου στην παραγωγική διαδικασία , στο επαγγελματικό καθεστώς και στα κέντρα λήψης των αποφάσεων στην τοπική κοινωνία.

Ειδικότερα :

- Ο ρόλος της γυναίκας της υπαίθρου και ειδικότερα της αγρότισσας εξακολουθεί να είναι και σήμερα σημαντικός , τόσο στην οικογένεια όσο και στην γεωργική εκμετάλλευση

- Οι γυναίκες συνεχίζουν την εργασία στο σπίτι αλλά και έξω από αυτό, στην γεωργική εκμετάλλευση αλλά και σε άλλες εξωγεωργικές οικονομικές δραστηριότητες , όταν τους δίνονται ευκαιρίες να εργαστούν στον χώρο που ζουν αλλά και σε παραπλησίες περιοχές. Γενικά η γυναίκα συμμετέχει ενεργά στην διαδικασία της γεωργικής παραγωγής , στην αύξηση και διαχείριση του οικογενειακού εισοδήματος και συμβάλλει σημαντικά όχι μόνο στην οικογενειακή αλλά και στην αγροτική οικονομία.

- Η εργασία της Ελληνίδας αγρότισσας δεν έχει αναγνωρισθεί ούτε έχει αποτιμηθεί στον βαθμό που θα της άξιζε.

- Η ισότητα ανδρών και γυναικών στον αγροτικό τομέα σύμφωνα με την ισχύουσα νομοθεσία σε Εθνικό αλλά και Ευρωπαϊκό επίπεδο είναι πλέον γεγονός

- Στα πλαίσια της ισότητας , η γυναίκα έχει τα ίδια δικαιώματα με τον άνδρα γεωργό. Είναι δυνατόν να ενταχθεί σε όλα τα αναπτυξιακά προγράμματα που αφορούν τον γεωργικό τομέα και να συμμετέχει σε εκπαιδευτικά προγράμματα για την βελτίωση της επαγγελματικής της ικανότητας και να συμμετέχει τους συνεταιρισμούς.

- Η Ελλάδα διαθέτει συστήματα κοινωνικής ασφάλισης για την γυναίκα της υπαίθρου

- Το μορφωτικό και επαγγελματικό επίπεδο των αγροτισσών είναι μεν καλύτερο από ότι στο παρελθόν , ωστόσο είναι μικρότερο από αυτό των γυναικών των πόλεων

- Τα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης του Υπουργείου Γεωργίας ή άλλων φορέων δεν καλύπτουν τις ανάγκες στον αγροτικό τομέα και ο αριθμός των γυναικών που συμμετέχουν είναι σχετικά μικρός

- Δεν υπάρχει ενημέρωση σε θέματα Ευρωπαϊκής Ένωσης και σε θέματα επαγγελματικής κατάρτισης για την οργάνωση μικρομεσαίων επιχειρήσεων στα πλαίσια κοινοτικών πρωτοβουλιών , που θα συμβάλλουν

στην δημιουργία θέσεων εργασίας στον αγροτικό χώρο και θα βελτιώσουν την θέση της γυναίκας

Οι νέες γυναίκες της υπαίθρου , παρά την ανεργία που επικρατεί, δεν βλέπουν την γεωργία ως κύριο επάγγελμα και είναι προσανατολισμένες στην απομάκρυνσή τους από την ύπαιθρο.

Προτάσεις :

Προκειμένου να βελτιωθεί και να ενδυναμωθεί η θέση και ο ρόλος της γυναίκας της υπαίθρου στο επαγγελματικό καθεστώς , στην παραγωγική διαδικασία , στην οικογένεια και στα κέντρα λήψης των αποφάσεων στην τοπική κοινωνία , οι αρμόδιοι φορείς για τις πολιτικές της αγροτικής ανάπτυξης πρέπει να δραστηριοποιηθούν προς την κατεύθυνση :

- ✧ Της παροχής πληροφοριών, εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης της γυναίκας της υπαίθρου σε συστηματική βάση

- ✧ Της ενημέρωσης σε θέματα Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και σε θέματα επαγγελματικής κατάρτισης , για την οργάνωση μικρομεσαίων επιχειρήσεων στα πλαίσια κοινοτικών πρωτοβουλιών , που θα συμβάλλουν στην δημιουργία θέσεων εργασίας στον αγροτικό χώρο και θα βελτιώσουν την θέση της γυναίκας

- ✧ Της εφαρμογής ευέλικτων συστημάτων κατάρτισης / διδασκαλίας , π.χ διδασκαλία εξ' αποστάσεως

- ✧ Ενημέρωσης, ευαισθητοποίησης , συμβουλευτικής υποστήριξης για την τόνωση της αυτοπεποίθησης της ανεξαρτησίας και της αυξημένης συμμετοχής των γυναικών στα κοινά και στην διαδικασία λήψης των αποφάσεων

- ✧ Ανάπτυξης των δομών στήριξης και δικτύωσης των γυναικείων συνεταιρισμών , καθώς είναι μικρή σήμερα η συμμετοχή των γυναικών στους συλλογικούς φορείς που τις εκπροσωπούν.

- ✧ Παροχής κινήτρων για την παραμονή και απασχόληση των νέων κοριτσιών στον αγροτικό χώρο

Διοργάνωσης σεμιναρίων σε θέματα αγωγής παιδιών , σχέσεων μέσα στην οικογένεια και συμβουλευτικής.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Εισηγήσεις 1^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου με θέμα : «Η οικιακή οικονομία στον αγροτικό χώρο»** , έκδοση Υπουργείο Γεωργίας , Δ/ση ΑΟΟ, Αθήνα 1984.
- **Κακλαμανάκη Ρούλα** , Η θέση της Ελληνίδας στην οικογένεια , στην κοινωνία , στην πολιτεία , εκδόσεις Καστανιώτη , Αθήνα 1984.
- **Κασίμης Χ. – Λουλούδης Α.** , Ύπαιθρος χώρα : Η Ελληνική αγροτική κοινωνία του εικοστού αιώνα , Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών Πλέθρον , Εκδόσεις Λουκάς Ρινόπουλος , 1999 .
- **Μίχου Ιωάννα** , Η γυναίκα της υπαίθρου στην Ελλάδα , Εκδόσεις Σταμούλη ΑΕ , Αθήνα 2002
- **Παπακωνσταντινίδης Α. Λεωνίδας** , Αγροτουρισμός , σταθμός στον δρόμο για την τοπική ανάπτυξη , Εκδόσεις Δωρικός , Αθήνα 1993.
- **Παρασκευόπουλος Ν. Ιωάννης** , Διαφυλικές σχέσεις , Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα , Αθήνα 1995.
- **Χρηστέα – Δουμάνη Μαριέλλα** , Η Ελληνίδα μητέρα άλλοτε και σήμερα Εκδόσεις Κέδρος , Αθήνα 1989.
- **Κέντρο Επαγγελματικής Κατάρτισης και Έρευνας Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Ν.Μαγνησίας (ΚΕΚΑΝΑΜ ΑΕ.)** , Μελέτη για την θέση της γυναίκας στην Ελληνική ύπαιθρο, Βόλος 2000.
- **Ένωση Δήμων και Κοινοτήτων Ν.Αχαΐας** , Μελέτη για την θέση της γυναίκας στην Ελληνική ύπαιθρο. Πάτρα 1996.

Παράρτημα 1 : Πίνακες – Διαγράμματα

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Αγροτικοί Συνεταιρισμοί Γυναικών
Υπαίθρου 1957 – 1985
Αγροτικής Οικοτεχνίας

A/A	Τίτλος συνεταιρισμού	Τόπος	Νομός	Έτος Ίδρυσης	Αριθμός Μελών
1	Γ.Π.Σ	Σαμαρίνα	Γρεβενών	1957	100
2	Αγία Παρασκευή	Σμίξη	Κοζάνης	1959	90
3	Γεωργ. Βιοτεχνικός Συν/σμός	Λάρισα	Λάρισας	1971	120
4	Γεωργ. Βιοτεχνικός Συν/σμός	Φαλάνη	Λάρισας	1971	46
5	Γεωργ. Βιοτεχνικός Συν/σμός	Τύρναβος	Λάρισας	1961	314
6	Γεωργ. Βιοτεχνικός Συν/σμός	Ροδιά	Λάρισας	1964	100
7	Γεωργ. Βιοτεχνικός Συν/σμός	Ελασσόνα	Λάρισας	1963	69
8	Γεωργ. Βιοτεχνικός Συν/σμός	Ανώγια Μυλοποτάμου	Ρεθύμνου	1977	131
9	Γεωργ. Βιοτεχνικός Συν/σμός	Σκυλουντία	Ηλείας	1974	45
10	Γεωργ. Βιοτεχνικός Συν/σμός	Λειβαδερό	Κοζάνης	1982	30
11	Γεωργ. Βιοτεχνικός Συν/σμός	Νεάπολη	Κοζάνης	1983	30
12	Αγροτικός Βιοτεχν. Συν/σμός	Βελβενδός	Κοζάνης	1984	130
13	Πρότυπος Συν/σμός Βιοτεχνίας-οικοτεχνίας – Λαϊκής Τέχνης Αγροτικός	Σολωμός	Κορινθίας	1983	55
14	Συν/σμός πωλήσεων Χειροτ/ματων Λευκάδας	Δήμος Λευκάδας	Λευκάδας	1982	121
15	Γεωργ. Βιοτεχνικός Συν/σμός Υφαντικής	Έλος Κισσάμου	Χανίων	1983	30
16	Βιοτεχνικός Συν/σμός Υφαντών	Κολυμβαρίου	Χανίων	1985	20
17	Γεωργ. Βιοτεχνικός Συν/σμός	Μέτσοβο	Ιωαννίνων	1983	33
18	Γεωργ. Συν/σμός Οικοτεχνίας – χειροτεχνίας Αγροτισσών	Ζάκυνθος	Ζακύνθου	1984	52
19	Γεωργ. Συν/σμός Οικοτεχνίας – χειροτεχνίας Αγροτισσών	Κάτω Ασίτες	Ηρακλείου	1984	206
20	Γεωργ. Συν/σμός Οικοτεχνίας – χειροτεχνίας Αγροτισσών	Δίλοφο Φαρσάλων	Λάρισας	1984	14

(... συνέχεια Πίνακα 1)

21	Γεωργ. Συν/σμός Οικοτεχνίας – χειροτεχνίας Αγροτισσών	Κορυφής Τριβουνίου	Φλώρινας	1984	40
22	Γεωργ. Συν/σμός Οικοτεχνίας – χειροτεχνίας Αγροτισσών	Πολυδάμιο Φαρσάλων	Λάρισας	1984	10
23	Γεωργ. Πιστ. Βιοτεχνικός Συν/σμός	Αγ. Γεώργιος	Λάρισας	1983	37
24	Συν/σμός Χειροτεχνίας & Ειδών Λαϊκής τέχνης Π.Σ	Καλλιμασιά	Χίου	1985	49
25	Αγροτουριστικός Συν/σμός	Χίος	Χίου	1985	25
26	Συν/σμός Υφαντικής & Κεντήματος Π.Σ	Κοντοπούλι Λήμνου	Λέσβου	1985	55
27	Συν/σμός κεντήματος χειροτεχνίας	Γέρας	Λέσβου	1985	113
28	Αγροτουριστικός Συν/σμός	Πέτρα	Λέσβου	1983	55
29	Συν/σμός ζαχαροπλαστικής	Ατσικής Λήμνου	Λέσβου	1985	30
30	Συν/σμός Λαϊκής Τέχνης	Σάμος	Σάμου	1984	20
31	Αγροτουριστικός Συν/σμός	Αμπελάκια	Λάρισας	1985	20
32	Γυναικείος χειροτεχνίας Συν/σμός	Κεφαλοχώρι	Ιωαννίνων	1985	15
33	Γεωργοτουριστικός & Βιοτ. Συν/σμός	Αράχωβα	Βοιωτίας	1985	30
34	Πρότυπος Αναπτυξιακός Συν/σμός Οικοτεχνίας – Σηροτροφίας	Κύμη	Εύβοιας	1985	20
35	Συνεταιρισμός Οικοτεχνίας	Κάρυστος	Εύβοιας	1985	20

ΠΗΓΗ : Υπουργείο Γεωργίας – Δ/ση ΑΟΟ , Αθήνα 1985.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Αγροτικοί Συνεταιρισμοί Γυναικών Υπαίθρου 1982 - 1995

Α/Α	Τίτλος συνεταιρισμο υ	Τόπος	Νομός	Έτος Ίδρυσης	Αριθμός Μελών	Παραγόμενα προϊόντα
1	Αγροτικός Χειροτεχνικός συνεταιρισμός	Περιγιάλι	Κορινθίας	1982	40	Εργόχειρα, παραδοσιακές στολές
2	Βιοτεχνικός συνεταιρισμός Έλους	Έλος	Χανίων	1983	40	Υφαντά, κενήματα, καλαθοπλεκτική πλεκτά
3	Συνετ. Χειροτεχνίας και ειδών Λαϊκής Τέχνης Καλλιμασίας	Καλλιμασσία	Χίου	1984	45	Πάνινες κούκλες, παραδοσιακές ενδυμασίες , κέντημα, πλεκτό με βελονάκι
4	Γεωργοτουριστικός και βιοτ. Συνετ. Αράχωβας «Η ΚΥΠΑΡΙΣΣΟΣ»	Αράχωβα	Βοιωτίας	1985	28	Μάλλινα υφαντά, χρυσοκέντημα, διακοσμητικά αποξ/μένα & αρωματικά φυτά
5	Αγροτικός συνετ. Γυναικών Αγίου Γερμανού	Αγ. Γερμανός	Φλώρινας	1985	14	Αγροτουριστικά καταλύματα, τυποποίηση παραδοσιακών προϊόντων (πιπεριές, τουρσί, τραχανάς)
6	Γυναικείος Αγροτουριστικός συνετ. Νοτιοχώρων Χίου	Πυργί	Χίου	1985	30	Αγροτουριστικά καταλύματα
7	Χειροτεχνικός Συνετ. Γυναικών Άνω Αρχανών	Άνω Αρχανές	Ηρακλείου	1986	35	Λευκά Είδη λαϊκής τέχνης
8	Παραγωγικός Συνετ. Γυναικών Θήβας ΣΥΝ.ΠΕ.	Θήβα	Βοιωτίας	1987	10	Πλεκτά με βελονάκι, κέντημα, γλυκά κουταλιού, χυλόπιτες, τραχανάς
9	Συνετ. Παραγωγής ειδών λαϊκής τέχνης «Χιώτικη παράδοση»	Θυμιανά	Χίου	1987	10	Υφαντά, κουρελούδες , ψηφιδωτά,

						πλεκτά , διακοσμητικά είδη
10	Αγροτικός Συνετ. Οικοτεχνίας – χειροτεχνίας «Η ΕΡΓΑΝΗ»	Γεράκι	Λακωνείας	1988	16	Γερακίτικα κιλίμια (σε όρθιο αργαλειό)
11	Συνεταιρισμός «Οικοτεχνία Υφαντική»	Μελενικισιά	Σερρών	1988	14	Μεταξωτά υφαντά, είδη οικιακού ιματισμού
12	Αγροτουριστικός συνετ. Μαρώνειας	Μαρώνεια	Ροδόπης	1988	26	Ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού εποχής
13	Συνετ. Παραδοσιακού υφαντού Κρητικής λαϊκής τέχνης	Μοίρες	Ηρακλείου	1988	18	Παραδοσιακά Κρητικά υφαντά
14	Αγροτικός συνετ. Παραγωγής υφαντών, κεντημάτων, μεταποίησης ειδών σηροτροφίας	Ταυρονίτης Κισσάμου	Χανίων	1989	40	Υφαντά, κεντήματα, μεταξωτά, κατασκευές από κουκούλι
15	Παραγωγικός συνετ. Γυναικών Τυχερού	Τυχερό	Έβρου	1991	115	Παραδοσιακά εργόχειρα, μεταξωτά, ζωγραφική
16	Γυναικείος συνετ. Λαϊκής τέχνης «Η ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ»	Καρπενήσι	Ευρυτανία	1992	17	Υφαντά, παραδοσιακά γλυκά, τραχανάς , χυλόπιτες
17	Χειροτεχνικός συνετ. Πεταντισσών	Πέτα	Άρτας	1992	62	Χειροτεχνικά είδη (κεντήματα, υφαντά, πλεκτά)
18	Γυναικείος συνετ. Παραγωγής – επεξεργασίας – εμπορίας μεταξιού & προϊόντων του	Καλαμίτσι Αμυγδάλι Αποκορώνου	Χανίων	1992	40	Υφαντά, κάδρα και λοιπές κατασκευές από κουκούλι, μακραμέν, πλεκτά
19	Γυναικείος συνετ. Υφαντικής και παραδοσιακών τεχνών	Ανώπολη	Χανίων	1992	38	Υφαντά, πλεκτά, κέντημα
20	Γυναικείος Αγροτικός συνετ. Ζαγοράς	Ζαγορά	Μαγνησίας	1993	52	Παραδοσιακά γλυκά και φαγητά, χειροτεχνήματα
21	Γυναικείος Αγροτουριστικός συνετ. Γαβαλοχωρίου Π.Ε	Γαβαλοχώρι	Χανίων	1993	40	Κοπανέλι, κατασκευές από κουκούλι , λευκό κέντημα, μαρμελάδες,

						γλυκά κουταλιού
22	Συνεταιρισμός γυναικών περιοχής Λίμνης Πλαστήρα	Μορφοβούνι	Καρδίτσας	1994	16	Γλυκά κουταλιού, οικολογικά προϊόντα (κηπευτικά, πατάτες, τραχανάς)
23	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός Δαδιάς «Η ΓΕΡΑΚΙΝΑ»	Δαδιά	Έβρου	1994	43	Παραδοσιακά ζυμαρικά, κεντήματα χειρός
24	Αγροτουριστικός συνेत. Γυναικών Ψαράδων	Ψαράδες	Φλώρινας	1994	14	Τυποποίηση σε μικρές ποσ/τες μαρμελάδων, γλυκών κουταλιού, πιπεριών
25	Συνεταιρισμός «Η ΜΙΚΡΗ ΛΑΚΑ ΣΟΥΛΙ»	Θεσπρωτικό	Πρέβεζας	1995	25	Παραδοσιακά εδέσματα, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες
26	Συνεταιρισμός γυναικών περιοχής Σοφάδων	Σοφάδες	Καρδίτσας	1995	14	Παραδοσιακές φορεσιές , είδη λαϊκής τέχνης
27	Συνεταιρισμός γυναικών περιοχής Μεταμόρφωσης	Μεταμό- ρφωση	Καρδίτσας	1995	10	Οικολογικά προϊόντα, τουρσί, οικολ. Σαλατικά
28	Συνεταιρισμός γυναικών παραδοσιακής χειροτεχνίας	Κίσαμος	Χανίων	1995	40	Υφαντά, κεντήματα, κεραμικά , κόσμημα , ζωγραφική σε ύφασμα , κατασκευές από κουκούλι

ΠΗΓΗ : Υπουργείο Γεωργίας - Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας,
Αθήνα 1995.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Αγροτικοί και Αστικοί Συνεταιρισμοί Γυναικών * (2000 – 2001) κατά Περιφέρεια

Α/Α	Επωνυμία	Τόπος	Νομός	Αριθμός Μελών	Παραγόμενα προϊόντα
Ανατολική Μακεδονία – Θράκη					
1	«ΑΞΙΟΚΕΡΣΑ» Αγροτουριστικός συνετ. Γυναικών Σαμοθράκης	Καμαρρίωτισσα (Σαμοθράκη)	Έβρου	76	Ζυμαρικά, γλυκά, υφαντά
2	Αγροτουριστικός συνετ. Γυναικών «Ο ΜΑΡΑΣ»	Κοκκινόγεια Δράμας	Δράμας	22	Παραδοσιακά προϊόντα, ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού
3	Γυναικείος συνεταιρισμός Παρανεστίου Δράμας				
4	«ΧΑΝΑ» παραγωγικός συνετ. Γυναικών Λουτρού	Λουτρά Τραιανούπολης	Έβρου	15	Εσπιατόριο , Αναψυκτήριο
5	Παραγωγικός συνετ. Γυναικών Φερών Π.Ε «Η ΕΚΑΒΗ» (Αστικός)	Φέρες	Έβρου	34	Ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού
6	Γυναικείος αγροτουριστικός συνετ. Πέπλου Έβρου	Πέπλος Δήμου Φερών	Έβρου	24	Αναψυκτήριο, κεντήματα, παραδοσιακά εδέσματα
7	Αγροτουριστικός συνετ. Δαδιά «Η ΓΕΡΑΚΙΝΑ»	Δαδιάς	Έβρου	45	Ζυμαρικά
8	Συνεταιρισμός Γυναικών Δήμου Τυχερού	Φυλαχτό Δήμος Τυχερού	Έβρου	120	Υφαντά, μεταξωτά, κεντήματα
9	Αγροτικός συνεταιρισμός γυναικών τριγώνου «ΓΑΙΑ»	Πλάτη Έβρου	Έβρου	43	Ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, ΚΕΤΕΡΙΝΓΚ , παραδοσιακά σουβενίρ
10	Αγροτουριστικός συνετ. Γυναικών Μαρώνειας	Μαρώνεια Κομοτηνή	Ροδόπη	32	Ζυμαρικά , γλυκά κουταλιού , μαρμελάδες
11	Γυναικείος συνεταιρισμός υπαίθρου Σταυρούπολης	Σταυρούπολη Ξάνθης	Ροδόπης		

12	Γυναικείος συνεταιρισμός υπαίθρου Κόμνηνα	Κομνηνών Ξάνθης	Ροδόπης		
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ					
13	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός Αρχαγγέλου	Αρχάγγελος	Πέλλας	40	Τοπικό κρασί, πατάτες, γλυκά, πίτες, εργόχειρα
14	Παραγωγικός καταναλωτικός συν. Λιτοχώρου Πιερίας	Λιτόχωρο Πιερίας	Πιερίας	10	Λειτουργεί παραδοσιακό ουζερί, ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες- βότανα
15	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός γυναικών Λεπτοκαρυάς Πιερίας «ΕΡΑΤΩ»	Λεπτοκαρυά Πιερίας	Πιερίας	30	Καταλύματα , αναψυκτήριο , αρωματικά φύτα
16	Αγροτουριστικός βιοτεχνικός συνет. Γυναικών Πορτίων	Άνω Πορτία	Σερρών	20	Ζυμαρικά , γλυκά κουταλιού, λικέρ, αρωματικά φυτά
17	Γυναικείος αγροτουριστικός συνет. Φυλλίδος Ν.Ζίχνης	Ν.Ζίχνης Σερρών	Σερρών	43	Ξενώνας , ζυμαρικά, γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες
18	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός Βαρβάρας Χαλκιδικής	Βαρβάρας	Χαλκι- δικής	27	Ζυμαρικά , γλυκά κουταλιού, ποτά, αρωματικά φυτά
19	Γυναικείος αγροτικός συνет. Παραδοσιακών προϊόντων Αγ. Αντώνιος	Αγ. Αντώνιος	Θεσσα- λονίκης	26	Παραδοσιακά γλυκά, ποντιακές πίτες, ζυμαρικά
ΔΥΤΙΚΗ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ					
20	Συνεταιρισμός γυναικών περιοχής Δήμου Αγίων Αναργύρων	Βασιλειάδα	Καστο- ριά	22	Πίτες – γιαούρτι παραδοσιακά γλυκά ταψιού και κουταλιού
21	Συνεταιρισμός γυναικών Νεστορίου	Νεστόριο	Καστο- ριά	15	Τουριστικά καταλύματα
22	Αγροτικός βιοτεχνικός συνет. Βελβενδού	Βελβενδός	Κοζά- νη	115	Μεταποιημένα αγροτικά προϊόντα, γλυκά κουταλιού, κομπόστες , υφαντά

23	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός Αγίου Γερμανού Πρεσπών	Άγιος Γερμανός	Φλώρινα	14	Τουριστικά καταλύματα – Ξενώνες
24	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός γυναικών Ψαράδων Πρεσπών	Ψαράδων	Φλώρινα	14	Τουριστικά καταλύματα
25	Αγροτικός γυναικείος συνεταιρισμός Άνω Καλλινίκη Φλώρινας «ΠΕΛΑΓΟΝΙΑ»	Άνω Καλλινίκη	Φλώρινα	15	Παραδοσιακές φορεσιές , κέντημα , υφαντική
26	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός γυναικών				
27	Γυναικείος συνेत. Επεξεργασίας-ραφής αποκομμάτων γούνας και κατασκευής στρατιωτικών παραδοσιακών στολών και ενδυμάτων	Δεσκάτη	Γρεβενών	15	Παραδοσιακά ενδύματα
28	Αγροτικός βιοτεχνικός συνेत. Γυναικών Αγίου Γεωργίου Γρεβενών	Άγιος Γεώργιος	Γρεβενών	18	Παραδοσιακά προϊόντα, ζυμαρικά κτλ
ΗΠΕΙΡΟΣ					
29	Αγροτικός γυναικείος συνεταιρισμός «ΑΓΗΣ»	Ιωάννινα	Ιωάννινα	24	Γλυκά κουταλιού, τυροκομικά, μαρμελάδες , παραδοσιακή εστίαση
30	Αγροτικός γυναικείος συνεταιρισμός Παραποτάμου	Παραπόταμος	Θεσπρωτίας	25	Παραδοσιακά γλυκά και edέσματα
31	Αγροτικός γυναικείος συνεταιρισμός Παραμυθιάς Θεσπρωτίας	Παραμυθιά	Θεσπρωτίας	25	Παραδοσιακά γλυκά και edέσματα
32	Αγροτικός γυναικείος συνεταιρισμός Θεσπρωτικού «Η ΜΙΚΡΗ ΛΑΚΚΑ ΣΟΥΛΙΟΥ»	Θεσπρωτικό	Πρέβεζας	32	Γλυκά κουταλιού, ζυμαρικά παραδοσιακά
33	Συνεταιρισμός γυναικών Πανδοσία	Φαναρίου	Πρέβεζας		
34	Αγροτικός οικοτεχνικός συνεταιρισμός γυναικών Βίγλας	Βίγλα	Άρτας	25	Οικοτεχνικά προϊόντα

35	Αγροτικός χειροτεχνικός συνεταιρισμός γυναικών Πέτας Άρτας	Πέτα	Άρτας	40	Παραδοσιακά προϊόντα , χειροποίητα πλεκτά, πήλινα-γύψινα είδη, μαρμελάδες
ΘΕΣΣΑΛΙΑ					
36	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός γυναικών περιοχής Σοφάδων Ε.Π.Ε	ΚΑΠΗ Σοφάδων	Καρδίτσας	14	Παραδοσιακές φορεσιές
37	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός Λίμνης Πλαστήρα	Μορφοβούνι	Καρδίτσας	36	Γλυκά κουταλιού, λικέρ, αρωματικά φυτά, ζυμαρικά
38	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός γυναικών Αμπελακίων Λάρισας	Αμπελάκια	Λάρισα	18	Καταλύματα , γλυκά κουταλιού
39	Γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός Πορταριάς	Πορταριά	Μαγνησίας	33	Γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες , ΚΕΤΕΡΙΝΓΚ, παραδοσιακά ποτά και ζυμαρικά
40	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός ενοικιαζομένων δωματίων Πηλίου , περιχώρων και νήσων «Η ΜΕΛΙΣΣΑ»	Βόλος	Μαγνησίας	20	Καταλύματα
41	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός Γλώσσας Σκοπέλου	Γλώσσα Σκοπέλου	Μαγνησίας	25	Παραδοσιακά γλυκά , μαρμελάδες
42	Γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός Αφετών «Η ΘΕΤΙΣ»	Αφέτες Βόλου	Μαγνησίας	50	Παραδοσιακά προϊόντα, γλυκά , μαρμελάδες .
43	Γυναικείος αγροτουριστικός συνεταιρισμός Ζαγοράς	Ζαγορά	Μαγνησίας	72	Παραδοσιακά γλυκά ταψιού – κουταλιού – λικέρ , αρωματικά φυτά – ΚΕΤΕΡΙΝΓΚ , συνθέσεις αποξηραμένων λουλουδιών κτλ
44	Αγροτικός ανθοκομικός συνेत. Γυναικών Μακρυράχης Πηλίου	Μακρυράχη Πηλίου	Μαγνησίας	-	Ανθοκομικά

45	Γυναικείος συνεταιρισμός Ασπροκκλησιάς Τρικάλων (ΣΧΝΠΕ)	Ασπροκκλησιάς Τρικάλων	Τρικά-λων	10	Γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες, λικέρ, ζυμαρικά
46	Αστικός συνεταιρισμός γυναικών Περούλι Τρικάλων	Περούλι Τρικάλων	Τρικά-λων	16	Παραδοσιακά γλυκά, μαρμελάδες
47	Γυναικείος συνεταιρισμός Δήμου Εστιώτιδας (Αστικός συνεταιρισμός)	Εστιώτιδα (Μεγαλοχώρι)	Τρικά-λων	24	Παραδοσιακά ζυμαρικά και γλυκά

ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΔΑ

48	Γεωργικός βιοτεχνικός συνेत. Αράχοβας «ΚΥΠΑΡΙΣΣΟΣ»	Αράχοβας	Βοιωτί-ας	32	Καταλύματα , υφαντά , χρυσοκέντητα, βαφές νημάτων, παραδ. Είδη διατροφής κτλ
49	Γυναικείος συνεταιρισμός παραδοσιακών προϊόντων «ΕΥΡΥΤΑΝΙΑ»	Καρπενήσι	Ευρυ-τανίας	10	Παραδοσιακά προϊόντα , ζυμαρικά , γλυκά κουταλιού
50	Χειροτεχνικός συνेत. Γυναικών Λίμνης Ευβοίας	Λίμνη	Εύβοιας	40	Είδη χειροτεχνίας , υφαντά, κεντήματα , κεραμικά
51	Πρότυπος αναπτυξιακός συνεταιρισμός σηροτροφίας, οικοτεχνίας , περιοχής Κύμης (ΠΑΣΟΣΑΠ)	Κύμη	Εύβοιας	15	Κουκουλάρικα κάδρα σε βελούδο

ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΣ

52	Αγροτικός συνεταιρισμός οικοτεχνίας – χειροτεχνίας «Η ΕΡΓΑΝΗ»	Γεράκι	Λακω-νείας	15	Υφαντά
53	Αγροτικός συνεταιρισμός βιοτεχνίας – οικοτεχνίας – χειροτεχνίας Ανωγείων Λακωνίας	Ανώγεια Λακωνίας Δήμου Φάριδος	Λακω-νείας	24	Παραδοσιακές στολές , κεντήματα

ΒΟΡΕΙΟ ΑΙΓΑΙΟ

54	Αγροτουριστικός – μεταποιητικός συνεταιρισμός γυναικών Αγιάσου	Αγιάσος	Λέσβου	-	Υφαντά, γλυκά κουταλιού
----	--	---------	--------	---	-------------------------

55	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός Πέτρας	Πέτρα	Λέσβου	35	Καταλύματα, εστιατόριο, παραδοσιακά προϊόντα διατροφής, λαϊκής τέχνης
56	Αγροτουριστικός – Αγροβιοτεχνικός συνεταιρισμός Πολιχνίτου Λέσβου	Πολίχνιτος	Λέσβου	30	Γλυκά κουταλιού, μαρμελάδες κτλ
57	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός γυναικών Μεσοτόπου Λέσβου	Μεσότοπος	Λέσβου	25	Παραδοσιακά γλυκά ταψιού και κουταλιού, λικέρ, ζυμαρικά
58	Αγροτικός συνεταιρισμός γυναικών Ασωμάτων Λέσβου «ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΑΝΑΡΓΥΓΟΙ»	Αζώματος	Λέσβου	33	Γλυκά κουταλιού , μαρμελάδες , υφαντά, είδη καλαθοπλεκτικής
59	Αγροτικός συνεταιρισμός Νοτιοχώρα Χίου	Πυργί	Χίου	30	Καταλύματα αγροτουριστικά
60	Συνεταιρισμός χειροτεχνίας και ειδών λαϊκής τέχνης	Καλλιμασιά Χίου	Χίου	-	Είδη χειροτεχνίας λαϊκής τέχνης
ΝΟΤΙΟ ΑΙΓΑΙΟ					
61	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός «ΟΘΟΣ» Ν.Καρπάθου	Ν. Κάρπαθος	Δωδε- κανή- σου	-	Καταλύματα, είδη λαϊκής τέχνης
62	Παραδοσιακός συνεταιρισμός κατασκ.- προώθησης μορφών λαϊκής τέχνης	Ν. Κάσος Κάσου	Δωδε- κανή- σου	-	Κέντημα μηχανής , πλεκτά με βελονάκι, στολές
63	Γυναικείος συνεταιρισμός Κρατικού Θεραπευτηρίου Λέρου	Λακκί Λέρου	Δωδεκανήσου		
64	Συνεταιρισμός παραδοσιακής τέχνης γυναικών Απειράνθου Νάξου	Απειράνθος Νάξου	Κυκλά- δες	40	Υφαντά , κεντήματα, γλυκά κουταλιού, χοχλίδια
ΚΡΗΤΗ					
65	Αγροτικός οικοτεχνικός συνεταιρισμός γυναικών Κρουσώνα Ηράκλειο «Η ΚΡΟΥΣΑΝΙΩΤΙΣΣΑ»	Κρουσώνας	Ηρα- κλείου	20	Παραδοσιακά είδη οικοτεχνίας, χειροτεχνίας και γλυκά
66	Αγροτουριστικός συνεταιρισμός γυναικών Γαβαλοχωρίου	Γαβαλοχώρι	Χανίων	45	Καταλύματα, εργόχειρα, κοπανεύλι

67	Συνεταιρισμός γυναικών παραδοσιακής χειροτεχνίας Κισσάμου Χανίων	Κίσσαμος	Χανίων	110	Αγροτικά προϊόντα, λάδι, ελιές , ζυμαρικά κτλ.
68	Βιοτεχνικός συνεταιρισμός Έλους Χανίων	Έλος	Χανίων		
69	Γυναικείος συνεταιρισμός επεξεργασίας και εμπορίας μεταξιού και προϊόντων αυτού και ειδών οικολογικής καλλιτεχνικής χειροτεχνίας ΤΕΧΝΗΜΑ – ΣΥΝΕΠΕ	Καλαμίτσι Αμυγδαλού	Χανίων	40	Παραγωγή – επεξεργασία και εμπορία μεταξιού
70	Γυναικείος συνεταιρισμός υφαντικής και παραδοσιακών τεχνών Ανώπολης Σφακίων	Ανώπολη Σφακίων	Χανίων	-	Υφαντά
ΑΤΤΙΚΗ					
71	Γυναικείος συνεταιρισμός Κορυδαλλού «ΑΜΒΡΟΣΙΑ»	Κορυδαλλός Αθήνα	Αττικής	10	Παραδοσιακά γλυκά – φαγητά - ΚΕΤΕΡΙΝΓΚ

* ΠΗΓΗ : Δ/ση Αγροτικής Οικονομίας – Υπουργείο Γεωργίας , Αθήνα
Ιανουάριος 2001 .

